

ANKAD

ANADOLU KÜLTÜREL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
Journal of Anatolian Cultural Research (JANCR)

ISSN: 2587-0491

YIL: 2022, CİLT: 6, SAYI: 1

ANADOLU KÜLTÜREL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

(Journal of Anatolian Cultural Research)

E-ISSN: 2587 - 0491

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Turhan ÇETİN, Gazi Üniversitesi, Türkiye

ALAN EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Ali Çağatay KILINÇ, Karabük Üniversitesi, Türkiye (**Eğitim Bilimleri**)

Prof. Dr. Hasan KARA, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
(**Coğrafya-Tarih-Sosyoloji- Kültürel Araştırmalar** ve diğer Sosyal Bilimler)

Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
(**İktisadi ve İdari Bilimler, Hukuk, Turizm, Bankacılık ve Sigortacılık** vd.)

Doç. Dr. Bahadır KILCAN, Gazi Üniversitesi, Türkiye (**Sosyal Bilimler Eğitimi**)

Doç. Dr. Halide ASLAN Ankara Üniversitesi, Türkiye (**İlahiyat**)

Doç. Dr. Müzeyyen Nazlı GÜNGÖR, Gazi Üniversitesi, Türkiye (**Yabancı Diller ve Eğitimi**)

Doç. Dr. Nurcan UZEL, Gazi Üniversitesi, Türkiye (**Fen Bilimleri Eğitimi**)

Doç. Dr. Vedat BAYRAKTAR, Gazi Üniversitesi, Türkiye (**Temel Eğitim**)

Doç. Dr. Veli Savaş YELOK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye (**Türk Dili ve Edebiyatı - Türkiye Türkçesi ve Diğer Türk Lehçeleri**)

Assoc. Prof. Dr. Aliya KURALBAYEVA, Ahmet Yesevi University, Kazakhstan (**Türk Dünyası Araştırmaları**)

Assist. Prof. Dr. Seyhan Murtezan IBRAHIMI, International Balkan University, North Macedonia (**Balkan Araştırmaları**)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Adem SEZER, Uşak Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Aslı Özlem TARAKÇIOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Bülent AKBABA Gazi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Çıgıl AYKUT, Gazi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Elman NESİROV, State Academy of Administration, Azerbaijan

Prof. Dr. Erdal AKSOY, Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey

Prof. Dr. Farzand Ali JAN, Iqra Nation University, Pakistan

Prof. Dr. Liliana DUMITRIACHE, University of Bucharest, Romania

Prof. Dr. Seokhee CHO, St. John's University, USA

Prof. Dr. Serdar ERKAN, International Final University, Turkish Republic of Northern Cyprus

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ, Gazi Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Adriatik DERJAJ, Tiran University, Albania

Assoc. Prof. Dr. Liudmyla RADOVETSKA, National Academy of Security Service of Ukraine, Ukraine

Assoc. Prof. Dr. Muhidin MULALIC, International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Assoc. Prof. Dr. Mürteza HASANOĞLU, State Academy of Administration, Azerbaijan

Assoc. Prof. Dr. Rehman SEFEROV, Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Zaynabidin ABDIRASHIDOV, Tashkent State University, Uzbekistan
Assist. Prof. Dr. Sezen ISMAIL, International Balkan University, North Macedonia
Doç. Dr. Fitnat GÜRGİL, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Ferudun Hakan ÖZKAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mustafa TAHİROĞLU, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Osman ÇEPNİ, Karabük Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Yaşar KOP, Kafkas Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Yurdal DİKMENLİ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Yusuf İNEL, Uşak Üniversitesi, Türkiye
Dr. Alper ALTUNÇEKİÇ, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Dr. Aydın KUDAT, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Dr. Erika HANCZ, University of Pecs, Hungary
Dr. Ghazawi SAHAR, Wayne State University, USA
Dr. Gous Mashkooor KHAN, Jawaharlal Nuhru University, India

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY, Karabük Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ali MEYDAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ali Rıza GÖKBUNAR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye.
Prof. Dr. Anna HLAVNOVA, University of Zilina, Slovakia
Prof. Dr. Aybala AKSOY, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Biljana CUBROVIĆ, University of Belgrade, Serbia and Montenegro
Prof. Dr. Bülent AKSOY, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Elif ALADAĞ, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Erdal AKSOY, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ergin HAMZAOĞLU, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Erol DURAN, Uşak Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Eyüp ARTVİNLİ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fatih AYDIN, Karabük Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Fuad MEMMEDOV, State Academy of Administration, Azerbaijan
Prof. Dr. Gülay GÜNAY, Karabük Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, Ege Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hasan BACANLI, Üsküdar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Juhani LAURINKARI, University of Kuopio, Finland
Prof. Dr. Kadir KARATEKİN, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kasım İNCE, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Korkmaz MUSTAFAYEV, Academy of Languages, Azerbaijan
Prof. Dr. Lemara SELENDİLİ, University of Tavrida, Crimea, Russia
Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Muharrem GÜRKAYNAK, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Musa ÇİFÇİ, Uşak Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Musa YILDIZ, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa ERGÜN, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa YILDIZ, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nurettin PARILTI, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ömer ÖZKAN, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ, Samtskhe-Cavakheti State University, Georgia
Prof. Dr. Rüstem ŞÜKÜROV, Moscow Molonsov State University, Russia
Prof. Dr. Saim KAYADİBİ, International Islamic University Malaysia, Malaysia
Prof. Dr. Selahattin KAYMAKÇI, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR, Başkent Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR, Mersin Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Tacida HAFIZ, University of Pristina, Kosovo
Prof. Dr. Ufuk KARAKUŞ, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Uwe BLAESING, University of Leiden, Netherlands
Prof. Dr. Zafer KUŞ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ana KECHAN, International Balkan University, North Macedonia
Doç. Dr. Fitnat GÜRGİL, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mehmet DENİZ, Uşak Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Pusat PİLTEN, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Seher ERSOY QUADİR, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Serkan KOŞAR, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Sibel OĞUZ HACAT, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Tülay POLAT ÜZÜMCÜ, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
Dr. Abdurrahman OKUR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Dr. Arcan AYDEMİR, Artvin Çoruh Üniversitesi, Türkiye
Dr. Bağdagül MUSA, University of Jordan, Jordan
Dr. Davut GÜREL, Bartın Üniversitesi, Türkiye
Dr. Eric GEOFFROY, University of Strasbourg, France
Dr. Esmâ ÖZTÜRK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Dr. Irina KAYAN POKROVSKAYA, Kiev Taras Shevchenko Institute of Philology, Ukraine
Dr. Klawns ELDMAN, University of Berlin, Germany
Dr. Leo James MAHONEY, University of Toronto, USA
Dr. Mehmet ÖZAY, Malaysia Technology University Faculty of Education, Malaysia
Dr. Mohd ROSLAN, Mohd Nor, University of Malaya, Malaysia
Dr. Nazım CAFEROV, Azerbaijan State University of Economics, Azerbaijan
Dr. Nudzejma OBRALIC, International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Doç. Dr. Selman ABLAK, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye
Dr. Vedat YEŞİLÇİÇEK, Uşak Üniversitesi, Türkiye
Dr. Zeynep KOYUNCU, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türkiye

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ

Dr. Seda ÖNGER, Uşak Üniversitesi, Türkiye

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ

Arş. Gör. Eda Nur KARAKUŞ AKTAN, Gazi Üniversitesi, Türkiye

KAPAK TASARIM

Öğr. Gör. Veysel ŞAYLI, Gazi Üniversitesi, Türkiye

SEKRETERYA

Arş. Gör. Hüseyin KARAASLAN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye

Arş. Gör. Alaattin ARIKAN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye

Tarandığı İndeksler

Google Scholar

ASOS indeks

CiteFactor
Academic Scientific Journals

ROOTINDEXING
JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE
Root Indexina

ADVANCED SCIENCE INDEX
CENTRAL EUROPEAN SCIENCE ARCHIVE AND EVALUATION

CİLT 6, SAYI 1, YIL 2022**İÇİNDEKİLER/TABLE OF CONTENTS****Araştırma Makaleleri/Research Articles****İçindekiler**

Neşet Ertaş Türkülerinin Türkçe Dersi Kök Değerleri Bağlamında İncelenmesi.....	1
<i>Examination of Neşet Ertaş's Folk Songs in Context of Turkish Course Root Values</i>	1
Nitel Tercih Modeli ile Uluslararası Göç, İstihdam ve Mobil Telefon Abonelikleri İlişkisi: AB Aday Ülkeler Kapsamında Bir Uygulama	16
<i>The Relationship of Qualitative Choice Model and International Migration, Employment and Mobile Telephone Subscriptions: A Study Within the EU Candidate Countries</i>	16
Türkiye'de Fen Bilimleri Eğitimi Alanlarında Ters Yüz Öğrenme Yaklaşımının Kullanıldığı Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi	31
<i>A Review of Postgraduate Theses Using Flipped Learning Approach in Science Education Fields in Turkey.....</i>	31
Akıllı Şehirler Kavramı ve Ankara Örneğinde Yapılan Çalışmalar	44
<i>The Concept of Smart Cities and The Studies Carried Out in The Example of Ankara</i>	44
Ortaokul Öğrencilerinin Yardımseverlik Değerinin İncelenmesi	59
<i>Investigation of Benevolence Value of Secondary School Students</i>	59

*Araştırma Makalesi / Research Article***Neşet Ertaş Türkülerinin Türkçe Dersi Kök Değerleri Bağlamında İncelenmesi***Examination of Neşet Ertaş's Folk Songs in Context of Turkish Course Root Values*Ayfer ŞAHİN ¹

Geliş/Received:02.03.2022

Kabul/Accepted:31.03.2022

Öz

Değer bir toplumun fertlerinin çoğunluğu tarafından benimsenen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilkeler ya da inançlar bütünü olarak ifade edilebilir. Eğitim sistemlerinin en temel amacı o toplumun doğru ve iyi kabul ettiği değerleri bireylere doğru bir şekilde aktarabilmektir. Duyuşsal yönü daha baskın olan değer eğitiminden ulaşılabilecek nihai hedef, eğitimin de en önemli amacı olan iyi insan yetiştirmektir. Değer eğitiminde çok farklı yollar ve teknikler işe koşulabilir. Bunlardan en önemlilerinden birisi de türkülerdir. Türküler Türk milletinin duygularını, umutlarını, fikirlerini, hayattan beklentilerini özlemlerini, acılarını, tarihini, tarihe mal olmuş şahsiyetlerini, folklorunu kısacası maddi ve manevi bütün değerlerini geleceğe taşıyan önemli bir öğedir. Neşet Ertaş ise Türk milletine mal olmuş, her kesimden ve yaştan kişiler tarafından çok dinlenen ve beğenilen halk ozanlarından birisidir. Onun türkülerinin her biri sevgi, hoşgörü, saygı, edep, eşitlik, adalet gibi millî ve evrensel değerlerle bezenmiştir. Bu çalışmada Neşet Ertaş'ın sözlerini yazdığı havalandırılmış türkülerinin 2018 Türkçe Programı'nda yer alan kök değerleri içerme durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma analitik araştırma deseninde doküman araştırması modeliyle gerçekleştirilmiştir. Veriler içerik analizi ile elde edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen türkülerin en çok "sevgi", "saygı" ve "adalet" değerlerini içerdikleri belirlenmiş, ayrıca "İkilik Noktası Çıksın Aradan" ile "İsterim ki Bu Dünyada" türkülerinin ise en fazla değer içeren türküler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer eğitimi, kök değerler, türkü, Neşet Ertaş.

Abstract

Value can be expressed as a set of common thoughts, goals, basic moral principles or beliefs adopted by the majority of the members of a society. The most basic purpose of educational systems is to be able to accurately convey the values that the society accepts as correct and good to individuals. The ultimate goal to be achieved from value education, the affective aspect of which is more dominant, is to raise good people, which is also the most important goal of education. Many different ways and techniques can be employed in value education. One of the most important of these is folk songs. Folk songs reflect the feelings, hopes, ideas, expectations of the Turkish nation from life, their aspirations, suffering, history, personalities who

¹ Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı, e-posta: ayfersahin1@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9903-1445>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Şahin, A. (2022). Neşet Ertaş türkülerinin Türkçe dersi kök değerleri bağlamında incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 1-15.

have cost history, folklore, in short, it is an important element that carries all its material and spiritual values into the future. Neşet Ertaş, on the other hand, is one of the bards who become quite significant for the Turkish nation and is very listened to and admired by people of all walks and ages. Each of his songs is adorned with national and universal values such as love, tolerance, respect, decency, equality and justice. In this study, it is aimed to examine the inclusion of root values in the 2018 Turkish Language Course Curriculum of the aired folk songs written by Neşet Ertaş. The study was carried out with the document research model in the analytical research design. The data were obtained by content analysis. It was determined that the folk songs examined within the scope of the study contain the values of love, respect and justice the most, and the songs “İkilik Noktası Çıksın Aradan” and “İsterim ki Bu Dünyada” are the folk songs that contain the most value.

Key words: Value education, root values, folk song, Neşet Ertaş.

1. GİRİŞ

Her şeyin çok hızlı değişip dönüştüğü çağımızda insan yetiştirme düzeninde de yenileşme kaçınılmazdır. Hâlihazırda eğitimin farklı kademelerinde öğrenimlerine devam eden Z ve Alfa kuşakları yüksek özgüvenleriyle hızlı ve analitik düşünme gücüne sahiptirler. Bu kuşaklar içine doğdukları teknoloji çağında her şeye çabuk ulaşım, kolay sıkıldıkları için ebeveynleri ile aynı hayat standardını kabullenmekte zorlanmaktadır. Bu bağlamda her şeyin hızla tüketildiği hız ve haz çağı olarak adlandırılacak günümüz dünyasının gençleri ve çocukları ile ebeveynleri arasındaki ayrışma her geçen gün artmaktadır.

Teknolojik dönüşümün hayata kattığı kolaylık ve güzel olan tarafları kadar birtakım olumsuzlukları da söz konusudur. Küreselleşen dünyada en uzak mesafenin bile en yakınımızdaki bir köy kadar erişilebilir olduğu günümüzde teknoloji en ücra yerleşim yerlerinde bile hayatı yönlendirmektedir. Bu büyük/küçük dünyada aileden aldığı millî ve dini kültür ve değerleri, gelenekleri ile dünyaya yön veren bu yenilikler arasında zihinsel bir karmaşa yaşayan günümüz gençliğinin öz değerlerinden hızla uzaklaştığı hatta bazen horladığı görülmektedir. İnsanlarla yüz yüze iletişim kurmakta zorlanan bu nedenle internet üzerinden sosyalleşen bu nesil özünden ve köklerinden hızlı bir kopuş yaşamaya başlamıştır.

Günümüzde toplumun tüm kademelerinde olduğu gibi eğitim sistemi içerisindeki çocuk ve gençlerin de büyük bir değer yozlaşması yaşadıkları görülmektedir. Bu durum yapılan bilimsel çalışmalarla da ortaya konulmaktadır. Örneğin, Türkiye’de sosyal medyada yer alan haberlerin analiz edilmesi ile elde edilmiş verilerden hareketle büyük tepkilere yol açmış bazı olumsuz toplumsal olayların incelendiği bir çalışmada değer yitimi olgusuna dikkat çekilmiş ve bu durumun değer eğitimi konusuna yeterince önem verilmemesi nedeniyle arttığı belirlenmiştir. Çalışmada yine bu nedene bağlı olarak, günümüzde artarak devam eden terörizmin veya dinsel, mezhepsel, cinsel ve etnik ayrımcılığın neticesinde insanlar arasındaki saygının, sevginin, hoşgörünün, merhametin, adaletin, vb. birçok değerlerin önemini yitirdiği vurgulanmıştır (Akdemir, Aşıkcan ve Saban, 2016).

Günümüz eğitim sisteminden beklenen; sorun çözebilen, çağın becerileriyle donanmış ve bu becerileri insanlığın iyiliği için kullanan, girişimci, bilimsel düşünen, kültür ve sanata ilgi duyan, çok yönlü, ahlaklı, hoşgörülü bireyler olarak yetiştirmektir. Sözün özü, Türk eğitim sisteminden beklenen “çocukları geleceğin dünyasına hazırlarken, mana ve maddeyi kuşatan çift kanatlı bir perspektiften hareket etmek, *bizden ama bizden farklı* çocuklar yetiştirmektir.”(MEB, 2018, s. 7).

Eğitimde hedeflere ulaşmak için bu çağın nesillerinin ilgisini çekecek farklı tekniklerin işe koşulması elzemdir. Eğitimde esas olan sevdirek öğretmek, benimsetmek olmalıdır. Bu nedenle yeni arayışlar içerisinde olmak, farklı teknikleri deneyerek hedefe giden en

doğru ve en kestirme yolları keşfetmek çok önemlidir. Türkülerin eğitim öğretim süreçlerinde daha fazla kullanılmasının gençliğin ilgisini çekebilecek bir yol olabileceğine inanıldığı için böyle bir çalışma planlanmıştır. Ayrıca Neşet Ertaş gibi ülkeye mal olmuş bir kıymetin gençler arasında tanınırlığının artırılması, onun sevgi ve iyilik öğütleriyle dolu şiirlerinden gençlerin ilham almalarının sağlanması, ruhunu yeniden kendi öz değerleriyle besleyen, ebeveynleriyle aynı dili konuşan(!), aynı türkülerini dinleyen bir neslin yetiştirilmesine katkı sunacağına inanılmaktadır.

Alan yazın incelendiğinde eğitim bilimleri alanına dair Neşet Ertaş ve türkülerıyla ilgili olarak; en çok Sosyal Bilgiler/Hayat Bilgisi derslerinde değerler eğitimi (Arıcı ve Er, 2017; Dilek, 2019; Turhan ve Kova, 2012; Kaya, 2014; Kaya ve Canbulat, 2018) konusuyla ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Neşet Ertaş türkülerinin söz ve ezgi uyumu (Sarioğlu, 2019); folklorik unsurları (Kandır, 2020) cümle yapısı (Köse, 2018) gibi konuların da sınırlı sayıda çalışıldığı gözlenmiştir. Ancak Türkçe dersi kök değerlerini içeren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma bu yönüyle de alanyazın için önemli görülmektedir.

2. TÜRK'ÜN BİR DEĞERİ OLARAK TÜRKÜLERİMİZ: DEĞER EĞİTİMİNDE TÜRKÜLERDEN YARARLANMAK

Türkü, halk edebiyatının sözlü gelenekle aktarıldığı kabul edilen, nesillerden nesillere yayılarak yaşatılan ezgilerdir. Günlük hayatın türlü olaylarını yansıtan türküler genellikle üç başlık altında değerlendirilir: “Aşk, ayrılık, doğa, ölüm gibi konuları içeren lirik türküler; güldürü, yergi, taşlama içerikli türküler ve konusunu tarihten, kahramanlık öykülerinden alan anlatı türküler” (Sözer, 1996).

Türküler; saz şairlerince icra edilen, bir milletin ruh halini, yaşam biçimlerin, inancını, karşılaşılan olayları aksettiren genellikle hece ölçü birimleriyle yazılan veya sözlü olarak icra edilen ezgisi ve ritmi olan bir halk edebiyatı nazım türüdür (Tokel, 2004, s.19). Türkü halkın ortak malı olan bir edebiyat türüdür (Büyükyıldız, 2015). Türkü kelimesinin aslı “Türki”den” gelmektedir. “Arapça da nispet eki olarak kullanılan ‘i’nin Türk kelimesinin sonuna eklenmesiyle meydana gelen Türki, Türk’e has anlamındadır. Bu kelimenin sonundaki ünlü, ağızlarda zamanla yuvarlaklaşmış ve ‘türkü’ şeklini almıştır” (Çetindağ, 2005). Yakıcı (2007) türküyü şu şekilde tanımlamaktadır: “Duygu, düşünce hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icrası, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünler”dir. Türkülerde “Türk ruhunun, düşünce ve yaşayış biçiminin, hayat felsefesinin billurlaşmış numunelerini görmek mümkündür “ (Bekki, 2004).

Değerlerin aktarılmasında en önemli unsurlardan biri de türkülerdir. Türk milleti yüzyıllardır her türlü sevgisini, sevincini, acısını, yakarışını, hoşgörüsünü, vatanseverliğini türkülerini ile dile getirmiş ve nesillere aktarmıştır. Bedri Rahmi Eyüpoğlu da dillere pelesenk olmuş *Türküler Dolusu* şiirinde bu durumu veciz bir şekilde ortaya koyar:

“... ”

Ah bu türküler,

Köy türküleri

Dilimizin tuzu biberi

Memleket ahvalini onlardan sor

Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen'i

Öleni, kalanı, gidip gelmeyi...

Ben türkülerden aldım haberi...” (Eyüpoğlu, 2003, s. 102)

Değer bir kavram olarak birçok disiplin alanı tarafından kullanılmaktadır. Bu nedenle farklı disiplin alanları değeri farklı şekilde ele almaktadır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilkeler ya da inançlar (Çakıcı ve Kurudayıoğlu, 2013); bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki görüş (Güngör, 1993); eylemlere rehberlik eden idealler ya da standartlar (Halstead, 2005); eylemlerin değerlendirilmesinde referans gösterilen ve soyut olan prensipler bütünü (Theodorson ve Theodorson, 1969); kültürle etkileşim içerisinde olan, sosyal yapıyı ve insan ilişkilerini yöneten temel kurallar (Karagöz, 2013); bireylerin kararlar süreçlerinde yol gösteren ilkeler (Schwartz, 1999)”. Bu tanımlar birlikte değerlendirildiğinde değer, bir toplumda ki bireylerin doğruluğunu kabul ettiği ve yapılmasını önemseydiği davranışlar ve standartlar bütünüdür denilebilir.

Duyuşsal yönü daha baskın olan değer eğitimi özünde iyi insan yetiştirme amacını taşır. Değerleri öğretmek ve bir nesilden diğerine aktarmak, her milletin temel amaçlarından biridir. Çünkü bir toplumu millet olarak bir arada tutan değerleridir. Değerler öğrenilebilir ve öğretilir olgulardır. Doğuştan getirilmediği gibi her insanda aynı da değildirler. Temel insani değerleri özümsemiş bireylerin yetiştirilmesi en başta ailelerin ve okulların görevidir. Bu nedenle değerler eğitimin önemli bir konusunu oluşturur.

Eğitim sistemi sadece akademik bilgi ve beceriye odaklanmaz. Önceden belirlenen bazı kazanımların aktarıldığı bir yapı da eğitimi açıklamak için yeterli değildir. Temel değerleri özümsemiş bireyler yetiştirmek de eğitim asli görevidir. Eğitim sistemi, değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki görevini öğretim programlarının yanında eğitim süreçleriyle yerine getirir (MEB, 2019).

Okulda değer eğitiminin en rahat uygulanacağı derslerden biri Türkçe dersleridir. Çünkü Türkçe dersi ders saati olarak diğer derslerden daha fazladır. Aynı zamanda da metinler aracılığıyla işlendiği için değerlerin konu edinilmesine daha müsait bir derstir. Bunun yanında metin türü olarak öyküleyici ve bilgilendirici metinlerle birlikte şiirlere de yer verilmesi gereken bir ders olduğu için türkülerden sıkça yararlanılması söz konusudur. Türküler genel olarak sevgi, inanç, hoşgörü, adalet, eşitlik gibi değerleri yoğun bir şekilde içeren konularda yazıldıkları için de değer eğitiminde tercih edilmesi gereken bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. ABDAL GELENEĞİNDEN BİR GARİP OZAN: NEŞET ERTAŞ

Neşet Ertaş 1938 yılında Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesine bağlı, “Kırıtlar Köyü”nde dünyaya gelmiştir. Babası büyük halk ozanı ve gelmiş geçmiş en büyük bozlak ustası

Muharrem Ertaş, annesi Döne Ertaş' tır. Dokuz çocuklu bir ailenin ikinci çocuğudur. Çocukluğu ve gençliği yoksulluk içerisinde geçmiştir. Bu nedenle okula hiç gidememiştir. Ailenin yegâne geçim kaynağı düğünlerde saz çalmaktır. Neşet Ertaş çocukluğunda babasının gittiği düğünlerde köçeklik etmiştir. Sonraları o da babası gibi saz çalıp türkü söylemeye, kendi tabiriyle “düğün çalmaya” başlamıştır.

14 yaşına geldiğinde iş bulmak için İstanbul'a gider. Burada hemen iş bulamaz ve çok zor günler geçirir. Karın tokluğuna gününbirlik işlerde çalıştığı günlerde Şençalar Plak'a gidip Kadri Şençalar'a “Neden Garip Garip Ötersin Bülbül” adlı bozlağı çalıp dinletir. Kadri Şençalar sesini ve sazını çok beğenir ve onu Beyoğlu Saz'a gönderir. Bir müddet burada çalıp söylemeye başlar. Neşet Ertaş 1957'de iki plak birden çıkarır ve daha geniş kitleler tarafından dinlenmeye başlanır. Ancak Ertaş, İstanbul'a çok alışamaz ve iki yıl sonra memleketine geri döner. Burada parasızlık yine yakasını bırakmaz. Bu sefer Ankara'ya gider. Bir süre Yurttan Sesler'de çalıp söylemeye başlar. Daha sonra radyonun açtığı “Mahalli Sanatçılar” imtihanını kazanır ve Kırşehir yöresi türkülerini radyoda havalandırır. Ancak bu işi de uzun süre devam etmez. Radyodan ayrılıp gazinolarda söylemeye başlar. İşten ayrıldığı günlerde, 1961 yılında büyük bir aşkla sevip evlendiği, adına türküler yaktığı üç çocuğunun annesi Leyla'sından da ayrılır. Bu ayrılığın acısından mı bilinmez gazinoda sahnedeyken rahatsızlanır, kısmi felç geçirir. İki seneye yakın tedavi görür, ancak iyileşemez. Bu nedenle 1980 yılında tedavi için Almanya'ya gider. Tedavisi başarıyla sonuçlanan Ertaş çocuklarını da yanına alarak Almanya'ya yerleşir. Burada da geçimini sazı ve sözüyle sağlamaya devam eder. 2005 yılında Türkiye'ye dönüş yaparak İzmir'e yerleşir. 2012 yılında İzmir'de 74 yaşında iken vefat etmiştir. Kırşehir'de abdallar mahallesi olarak bilinen Bağbaşı Mahallesi'ndeki aynı adlı mezarlıkta babası Muharrem Ertaş'ın yanında metfundur.

Neşet Ertaş'ın hem sanatının hem de kişiliğinin biçimlenmesinde “Abdallık” kültürünün izleri görülür. Eserleri, saz ve sesini kullanmadaki mahirliği ve müziğe kattığı anlam ile genel olarak abdalların piri olarak addedilmiştir. Abdallar, toplum içerisinde kendilerine has yaşam biçimleri ve müzik anlayışları ile Anadolu'nun en önemli müzik topluluklarından biridir. Abdallıkla ilgili çok farklı tanımlamalar ve görüşler mevcuttur. “Tasavvufi bir terim olarak Arapça kökenli ‘abdal’ sözcüğü, ortaya çıktığı günden bugüne dek hem anlam hem de ses bilgisi açısından değişikliklere uğramıştır” (Özdeş ve Demir, 2017, s.169). Ancak bu konudaki en derli toplu denilebilecek tanımlamayı Fuat Köprülü ortaya koymuş ve abdal topluluklarının “tasavvuf, din tarihi, edebiyat ve etnografya bakımlarından ayrı ayrı incelenmesinin önemli olduğuna” vurgu yapmıştır (Köprülü 1989, ss.362-417). Orta Anadolu'da abdalların, kendilerine has yaşam biçimlerinin, sosyal, kültürel ve dini alışkanlık ve davranışlarının doğal ortamlarında gözlemleneceği en önemli merkezlerden biri Neşet Ertaş'ın da memleketi olan Kırşehir'dir (Gürsoy, 2006). “Her türlü ezgiyi büyük bir ustalıkla icra eden abdallar, daha çok ‘bozlak’ olarak adlandırılan bir tür uzun hava ile ünlenmişlerdir. Sazı ve sözü günümüze kayıtlarla ulaşabilen ve hepsi ayrı birer değer olan “bozlak” ustalarının en tanınmışları Kırşehirli Neşet Ertaş (1938-2012), babası Muharrem Ertaş (1913-1984), Çekiç Ali (1932-1973) ve Keskinli Hacı Taşan (1925-1983)'dir” (Bekki, 2012). Kırşehir ve havarisinde hayatlarını sürdüren abdallar içerisinde; abdal ve bozlak kültürünün bu kadar geniş kitlelere sevdirmesini sağlayan, sazı, ozanlığı ve şahsiyeti ile ön plana çıkan isim kuşkusuz Neşet Ertaş'tır.

Neşet Ertaş, “Hak ve halk âşıklığı yolunda bir ozan olarak, saf ve temiz bir Türkçe ile havalandırdığı türkülerinde hep sevgi, saygı, kardeşlik, birlik, beraberlik, hoşgörü, akıl,

bilgi ve bilime saygı” gibi değerleri işlemiştir (Parlak, 2012). Babasının tavsiyesi ile türkülerinin çoğunda “*Garib*” mahlasını kullanmıştır (Tokel, 2004, s.166). Neşet Ertaş’ın hayatına baktığımızda garipliğin onun hayatında ne kadar çok yer tuttuğunu ve mahlasını ne kadar isabetli olduğu görebiliriz. Ertaş, türküleriyle gönüllerde iz bırakmış, kendine özgü ve güçlü saz tekniği ile mükemmeliyeti yakalamış bir saz üstadıdır. Ertaş’ın sazında dikkati çeken büyük bir saygı ve sevgiyle, sazıyla bütünleşerek çalmasıdır.

Neşet Ertaş, 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından kendisine sunulan “*Devlet Sanatçılığı*” unvanını; “Hepimiz bu devletin sanatçısıyız. Ben halkın sanatçısı olarak kalırsam benim için en büyük mutluluktur” diyerek kabul etmemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2006 yılında “*Üstün Hizmet Ödülü*”ne layık görülmüştür (Url-1, 2006). Unesco Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kapsamında Yaşayan İnsan Hazinesi Türkiye Ulusal Envanterine alınıp “*yaşayan insan hazinesi*” olarak kabul edilen Ertaş’a 25 Nisan 2011 tarihinde de İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuarı tarafından “*fahri doktora ödülü*” verilmiştir (Parlak, 2013).

Günümüzde ünü ülke sınırlarını aşan, yazıp söylediği türkülerini ile Anadolu’nun avazı, “*Bozkırın Tezenesi*” olabilmiş bir garip ozan... “Ayakların türabı, gönüllerin hizmetçisi” olarak ömrünü mütevazılığın en samimi ve en yalın haliyle yaşamış, gönüller dostu bir üstat... Olağanüstü ve farklı müzik yeteneği ile içinde doğup yaşadığı bölgenin geleneğini, gelecek kuşaklara en doğru ve en doğal haliyle aktarabilmiş bir abdal... Türkülerin, ozanların, abdalların ve de bağlama üstatlarının piri olmuş, eserleri ile ölümsüzlüğü tatmış bir müzik dehası Neşet Ertaş... Hülasa, söylediği türkülerle ve mütevazı hayat çizgisi ile Türkiye’de büyük küçük her kesimin sevgisine mazhar olmuş Neşet Ertaş’ın sözlerini yazdığı havalandırılmış türkülerinde geçen Türkçe dersi programında yer verilen kök değerlerin tespit edilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

4. YÖNTEM

Neşet Ertaş’ın havalandırılmış şiirlerinin Türkçe Programı’ndaki (MEB, 2019) kök değerleri içerme durumların tespit etmek amacıyla yapılmış olan bu çalışma, analitik araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir. “Çoğu eğitim araştırması nicel ve nitel araştırma olarak sınıflandırılmaktadır. Bu iki sınıflamaya uymayan çalışmalar analitik araştırmalar olarak adlandırılmaktadır. Analitik araştırmalar dokümanlar, belgeler, kayıtlar ve diğer ortamların olaylar, düşünceler, kavramlar ve eserler açısından analiz edilerek incelendiği bir araştırma yöntemidir. Analitik araştırmalar nitel ve nicel araştırma özelliklerini içerir ve kendi içinde tarihsel analiz, hukuki analiz, kavram analizi ve karma yöntem araştırmaları olarak sınıflandırılır. Analitik araştırmalarda; dokümanlar ve kayıtlar kavramlar, olaylar ve görüşler açısından analiz edilir. Elde edilen verilerin yorumlanmasında bağlam önemlidir” (McMillan, 2004, Akt. Ersoy, 2015, s.552). Bu çalışmada Neşet Ertaş’ın sözlerini yazdığı havalandırılmış türkülerini doküman olarak kabul edilmiş ve araştırma doküman araştırması modeliyle gerçekleştirilmiştir.

4.1. Verilerin Elde Edilmesi

Çalışmada verilerin kaynağını sözlerini Neşet Ertaş’ın sözlerini yazdığı, havalandırılmış toplam 26 eser oluşturmuştur. Çalışma kapsamında incelenen türkülerin sözlerine Neşet Ertaş ile ilgili bu güne kadar yazılmış en kapsamlı kaynak niteliğini taşıyan iki cilt ve 1419 sayfadan oluşan, Erol Parlak tarafından derlenip kaleme alınan “*Garip Bülbül Neşet Ertaş*” eserinin ikinci cildinden erişilmiştir. Bu türküler doküman analizi modeliyle incelenerek, içerdikleri kök değerler tespit edilmiştir. “Dokümanlar, özellikle nitel

araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada dokümanların incelemesinde a) dokümanlara ulaşma, b) orijinalliği kontrol etme c) dokümanları anlama d) veriyi analiz etme ve e) veriyi kullanma (Forster, 1995; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 193) aşamaları izlenmiştir. 2019 tarihli Türkçe Programı’nda yer alan ve bu çalışmada ele alınan kök değerler şunlardır: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik (MEB, 2019, s. 4).

4.2. Verilerin Analizi

Çalışmada kullanılan 26 türküden doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin detaylı bir şekilde değerlendirilmesidir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. Veriler birbirine benzeyen kavramlar ve temalar etrafında toplanarak, okuyucunun anlayabileceği biçimde yorumlanmaktadır” (Creswell, 2014, s.104). Veriler, içerik analizinde betimsel analizden daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada güvenilirliğini sağlamak için Neşet Ertaş’a ait 26 türkü araştırmacı ve iki alan uzmanı tarafından incelenmiş ve içerdikleri değerler (kodlar) tespit edilmiştir. Üç değerlendiricinin en az ikisinde ortak olan değer tespiti veri olarak kaydedilmiştir. Miles ve Huberman (1994), içerik analizinde kodlamanın verilerden çıkarılan kavramlara (kategorilere) göre yapılabileceği gibi daha önceden belirlenmiş kavramlara ya da araştırma probleminin genel çerçevesine göre de yapılabileceğini vurgulamaktadır. Çalışmada ele alınan türküler ders programındaki kök değerleri içermeye durumları açısından incelendiği için bu çalışmada ayrıca kategori ve tema oluşturulmamış kök değerlere göre veriler belirlenmiştir. Türkülerde kavuşmak (nakarat) denilen ve hemen hemen her türküde, sıkça yinelenen satır, dize veya kıtalar nedeniyle türkülerin bir değeri içermesi yeterli görülmüş, bir değer aynı türküde kaç kez tekrarlandığı (frekans) dikkate alınmamıştır. Ayrıca türkülerin incelenmesi ile tespit edilen değerler örneklendirilerek yorumlanmıştır.

4.3. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. “Neşet Ertaş Türkülerinin Türkçe Dersi Kök Değerleri Bağlamında İncelenmesi” başlıklı çalışmada kamuya açık bir kaynak kitaptaki Neşet Ertaş türkülerini taranarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla açık erişim verileri kullanıldığından etik kurul izni gerektirmemektedir.

5. BULGULAR

Çalışma kapsamında incelenen Neşet Ertaş’ın havalandırılmış şiirlerinin Türkçe Programı’ndaki (MEB, 2019) kök değerleri içermeye durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmış olan bu çalışmada ulaşılan bulgular aşağıda tablo 1’de özetlenmiş, peşinden kök değerleri içeren dize ve kıtalardan örnekler sunulmuştur.

Tablo 1. Türkülerin Kök Değerleri İçerme Durumları

Türküler	Kök Değerler										TOPLAM
	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardıms severlik	
1. İncitme Canı İncitme	X					X					2
2. Aslı Bozuk Deme						X	X	X			3
3. İki Büyük Nimetim Var						X	X				2
4. İnsanlar Kendini Bilebilseydi			X	X			X				3
5. Sabreyle Ey Gönül					X		X				2
6. Şu Fani Dünyaya			X				X	X			3
7. Nerde Ne Arıyo'n Divane Gönül							X				1
8. Dışın Güzelliği İçin Kalayı		X	X				X				3
9. Başkaldırdı Yunan Durmaz Göründü	X				X				X		3
10. İsterim ki Bu Dünyada	X	X	X			X	X		X	X	7
11. İlimsizlik Bilgisizlik Yüzünden			X			X	X				3
12. İkilik Noktası Çıksın Aradan	X	X	X	X		X	X	X	X		8
13. Helal Et Hakkımı	X		X			X					3
14. Sen Benimsin Ben Seninim		X			X	X	X				4
15. Geldim Gidiyo'm		X	X		X	X	X				5
16. Bir Yaratmış Allah Tüm İnsanları	X		X	X		X	X				5
17. Türkü Sever Türkü Söyler			X						X		2
18. Bir Gün	X			X		X					3
19. Gel Sevelim Sevileni Seveni	X		X	X		X	X				5
20. Gözleri Kör Değil Kulağı Sağır	X			X		X					3
21. Hakk'm Var Ettiği Cansız Ruhum Ben	X			X	X	X	X				5
22. Hay Çekip Gülme De Ey Gafil İnsan	X			X	X						3
23. Şeytanın Atına Binip Yeldirme	X		X	X		X					4
24. Yaralı Ceylan	X						X	X			3
25. Vatan-ı Memleketim Bu Mutlu Günde		X				X	X		X		4
26. Zaman Sana Uymaz Boşa Çalışma	X			X		X	X	X			5
Toplam	14	6	12	10	6	17	18	5	5	1	94

Tablo 1’de yer alan bulgular incelendiğinde çalışmada ele alınan Neşet Ertaş türkülerinin en çok “sevgi” (18 türkü), “saygı” (17 türkü), “adalet” (14 türkü), “dürüstlük” (12 türkü) ve “öz denetim” (10 türkü) değerlerini içerdiği belirlenmiştir. Türkülerde en az ele alınan değer ise “yardıms severlik” (1 türkü) değeridir. En fazla kök değer içeren türküler ise “İkilik Noktası Çıksın Aradan” (8 değer) ve “İsterim ki Bu Dünyada” (7 değer) türküleridir. Türkülerden değer çeşitliliğini içerme durumu bakımından en az değer içeren

türkü ise sadece “sevgi” değerini içeren “*Nerde Ne Arıyo'n Divane*” türküsidir. Aşağıda türkülerde bu kök değerlerin geçtiği yerlere örnekler sunulmuştur ve yorumlanmıştır.

Adalet

Neşet Ertaş türkülerinde adalet en çok yer verilen değerlerden birisidir. İncitme Canı İncitme türküsünde herkesin yaptığının karşılığını bir gün göreceğine yapılan vurgu; “...*Bir gün olup öleceksin/ Ettiğinden bulacaksın/ Tekrar geri geleceksin/ İncitme canı incitme...*” ile Helal Et Hakkını türküsündeki “...*O ahiret günü bir gün gelecek/ Hâkimler hâkimi Allah olacak/ Haklı olan orda hakkın' alacak/ Helal et hakkını n'olur helal et...*” dizeleri ile Hay Çekip Gülme De Ey Gafil İnsan başlığıyla ele alınan türküde “...*Olur mahşer günü Hak geldi gaziye/ Dest-i kudretinle nizam teraziye/ Yarın mahşer günü tartarlar bizi/ Mağfîret olmazsa halas olaman...*” ve Geldim Gidiyo'm türküsündeki “...*Hak bildiğim yoldan ayrı gitmedim/ İnsanı insandan ayırt etmedim...*” dizelerinde Allah katında her kulun hakkını bir gün mutlaka alacağına ve insanlar arasında ayırım yapılmaması gerektiğine yapılan vurgu adaletle ilgili tespitlere örnek teşkil eden dörtlüklerdir.

Dostluk

İkilik Noktası Çıksın Aradan türküsündeki “...*Hep kardaşık birbirimiz' sevelim/ Hoş dilinen birliğimiz' övelim/ Kötülüğü içimizden kovalım/ Eğrinin emeği boş değil midir?..*” ve Sen Benimsin Ben Seninim türküsünde yer verilen; “...*Kalpten kalbe bir yol vardır/ Göz ile görünmez sırdır...*” gibi dizelerinde dostluk değerine yer verildiği belirlenmiştir.

Dürüstlük

Neşet Ertaş'ın türkülerinde dürüstlük en çok tekrarlanan değerlerin başında gelmektedir. Onun sözlerini yazdığı havalandırılmış türkülerinde dürüstlüğe vurgu yapan dizelerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

Helal Et Hakkını türküsündeki “...*Bilmedim kadrini başısla beni/ Helal et hakkını canım helal et/ Kul kusur işler sultan başışlar/ /Helal et hakkını canım helal et...*” dizeleri ile Dışın Güzelliği İçin Kalayı türküsündeki “...*Sevgi dünyasına yalan giremez/ Gönülden sevmeyen Hakk'a eremez...*” dizeleri dürüstlük değerine işaret eden dizelerdir.

Öz Denetim

Çalışma kapsamında ele alınan 26 türküden 10'unda öz denetim değerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu durumun örneklerinden bazıları ise şu şekildedir: Gözleri Kör Değil Kulağı Sağır türküsünde geçen “...*Arayıp kendini bulmakta insan/ Tanıyıp kendini bilmekte insan*” dizeleri; Şeytanın Atına Binip Yeldirme türküsünde geçen “*Şeytanın atına binip yeldirme/ Düşürür çamura çıkılmaz kardaş...*” ve “...*Doğru mu yanlış mı fikir edelim/ Garib'im doğruya biz de gidelim...*” dizeleri; Zaman Sana Uymaz Boşa Çalışma türküsündeki “...*El akıyla gezip boşa dolaşma/ Gel kardaş zamana uymasını bil/ Biraz da kendine gelmesini bil...*” ve Nerde Ne Arıyo'n Divane Gönül türküsünde geçen “...*Sana akıl fikir bir mantık vermiş...*” dizesi öz denetim değeri ile ilişkilendirilebilecek türküler olarak değerlendirilmiştir.

Sabır

Çalışma kapsamında incelenen türkülerde sabır değerini içeren dizelerden bazıları şu şekildedir: Başkaldırdı Yunan Durmaz Göründü türküsünde geçen “*Başkaldırdı Yunan durmaz göründü/ Ağırbaşlı sabretti durdu Türkiye...*”; Hakk'ın Var Ettiği Cansız Ruhum

Ben türküsündeki “...*Birer birer günlerimi sayarak/ Getirdi dünyaya doğuran ana...*” dizeleri ise sabır değerine örnek teşkil eden bir diğer türkü olarak tespit edilmiştir.

Saygı

Saygı kök değeri Neşet Ertaş türkülerinde en çok yer verilen değerlerden birisidir. Ertaş’ı tanışmış olan herkes onun en önemli kişilik özelliklerinden birisinin insanlara duyduğu saygı olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu nedenle şiirlerinde de en çok işlediği temalardan birisinin saygı olması onun kişiliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında incelenen türkülerinde yer verilen saygı değeri örneklerinden bazıları ise şu şekildedir: Aslı Bozuk Deme türküsünde geçen “...*Soracak olursan eğer ki benden/ Aslı bozuk deme gel şu insana ya dost...*”; İki Büyük Nimetim Var türküsünde geçen “...*İkisine de hürmetim var/ Biri anam biri yârim...*”; Gel Sevelim Sevileni Seveni türküsünde geçen “...*Zorunan güzellik olmuyor canım...*” ve Geldim Gidiyo’m türküsünde geçen “...*Gönülleri kırıp can incitmedim/ bir Garip sazımı çaldım gidiyo ’m*”.

Sevgi

Araştırma ele alınan Neşet Ertaş türkülerinde 18 değer ile en çok sevgi değerine yer verildiği belirlenmiştir. Sevgiliye duyulan sevgi başta olmak üzere, insanlara duyulan sevgi ve anne sevgisi de Ertaş’ın türkülerinde sıkça yer verilen temalardır. Aslı Bozuk Deme türküsündeki “*Ulu arıyorsan analar ulu/ Sevmişiz gönülden olmuşuz kulu...*” (anne sevgisi); İki büyük nimetim Var türküsündeki “...*Ana deyip de geçilmez/ Yar anadan seçilmez/ İkisine de kıymet biçilmez/ Biri anam biri yârim...*” (anne ve sevgiliye duyulan sevgi); Bir Yaratmış Allah Tüm İnsanları türküsündeki “...*İnsana aşığım Hak özümde...*” ve Sabreyle Ey Gönül Sabırsız Olma türküsündeki “...*Öz gönülden bizim yârimiz olan/ Sevdası sinede narımız olan/ Şu çark-ı dünyada birimiz olan/ Doğup şu cihanı nur eden vardır...*” (Allah’a ve O’nun yarattığı insana sevgi); Sen Benimsin Ben Seninim türküsünün örneklenen kıtası ve diğer tüm kıtaları “*Beni eller gibi görme/ Sen benimsin ben seninim/ Gel seni benden ayırma/ Sen benimsin ben seninim...*” (Sevgiliye duyulan sevgi) sevgi değerine örnek teşkil etmektedirler.

Sorumluluk

İkilik Noktası Çıksın Aradan türküsündeki “...*Doğru çalış aileni geçindir/ Düşersen darlığa güç değil midir?*” dizeleri; Zaman Sana Uymaz Boşa Çalışma türküsündeki “...*Cehalet şu bana neler eyledi/ Boş yere bağladı boşa eğledi/ Garip bu sözleri sana söyledi/ Gel kardaş zamana uymasını bil/ Sana söyleneni duymasını bil*” dizeleri çalışma kapsamında tespit edilen sorumluluk değeri tespitlerindedir.

Vatanseverlik

Neşet Ertaş uzunca yıllar yurt dışında kalmış ve gurbette vatanına özlem duyarak yaşamıştır. Bu nedenle ülkesine ve memleketi Kırşehir’e duyduğu özlemi pek çok eserinde dile getirmiştir. Bu çalışmada incelenen eserlerinde onun vatan sevgisini anlatan ve bu çalışmada ele alınan türkülerinden bazı örnekler şu şekildedir:

Başkaldırdı Yunan Durmaz Göründü türküsündeki “...*Kırk milyon bir olunca hepimiz/ Açıldı Akdeniz’e gemilerimiz/ Sarıldı süngüye Mehmetlerimiz/ Sonunda zafere erdi Türkiye*” ve “*Bir Garip aşığım kendi halimde/ Adımız söylendi dünya dilinde/ Girne Magosa şimdi Türk’ün elinde/ Mertliğin gününü gördü Türkiye...*” dizeleri; İsterim ki Bu Dünyada türküsünün “...*Bir Garib’im budur derdim/ Tüm dünyayı ben de gördüm/ İsterim ki benim yurdum/ Dünyadan geri kalmasın.*” kıtası; Vatan-ı Memleketim Bu

Mutlu Günde türküsünde “...*Cehaletin kökün' söktüğü için/ Yerine insanlık ektiği için/ Ozan anıtını diktiği için/ Kırşehir iline övgü duyuyorum...*” dizeleri vatanseverlik değeri olarak tespit edilmiştir.

Yardımseverlik

Çalışmada incelenen türkülerde yardımseverlik değerine sadece bir türküde yer verildiği saptanmıştır. İsterim ki Bu Dünyada türküsünde “...*Bütün dünya Allah diyor/ Onun nimetini yiyor/ İnsan kışpetini giy'or/ Ayrılık güden olmasın... Kendin' bilen bunu anlar/ Çünkü Hak'tır bütün canlar/ Yardımlaşsın tüm insanlar/ Dünyada fakir kalmasın*” diyerek İslâm dininin de bir gereği olan yardımlaşmanın önemine vurgu yapmakta ve insanlar arasındaki sosyal farkları kaldıracağına işaret etmektedir.

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamında değerlendirilen Neşet Ertaş'ın sözlerini yazdığı havalandırılmış 26 türküsünde en çok “*sevgi*”, “*saygı*”, “*adalet*” ve “*dürüstlük*” değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde bu bulguyu destekleyecek çalışmaların olduğu görülmektedir. Örneğin Cerrahoğlu (2013) ve Yılar ve Yılar (2013) Neşet Ertaş'ın türkülerinde sevgi temasının çok konu edinildiğini belirtmektedirler. Benzer şekilde Sucu (2013, s. 840); Arıcı ve Er (2017, s. 22); Kaya ve Canbulat (2018, s.147); Turhan Kova (2012, s. 121); Parlak, (2012, s. 289) ve Dilek, (2019, s. 189) ise sevgi, saygı, adalet, dürüstlük gibi insanı kemalata götüren değerlere Ertaş'ın türkülerinde yoğun bir şekilde yer verildiğini dile getirmektedirler.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri de Ertaş Türkülerinde en az ele alınan değer “*yardımseverlik*” değeri olduğudur. Bulut (2019) yapmış olduğu bir çalışmada türkülerde en az işlenen değer yardımseverlik olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bulut'un bulgusu da çalışma bulgularını desteklemektedir.

Türk kültürünün ve evrensel kültürün birçok değerini şiirlerinde yoğun bir şekilde işleyen Neşet Ertaş gerek müziği gerekse türkülerinin sözleri ile gönüllere dokunmaya devam etmektedir. Şiirlerinde kullandığı yalın Türkçesi ve konuları ele alışındaki samimiyet onun çağlarca Türk milletinin gönlünde yaşayacağına ve yaşatılacağına işaret etmektedir. Bu nedenle Ertaş'ın türkü sözlerine ders kitaplarında daha fazla yer verilmek suretiyle eğitim sistemi içerisinde yetiştirilecek nesillere değerlerin sevdirenerek öğretilmesi ve benimsetilmesi yoluna gidilmelidir.

Türk eğitim sistemi okul öncesinden itibaren millî değerlere dayalı olmalıdır. Millî olmayan eğitim modeli bir milletin yıkım sebebidir. Her millet eğitim sistemi içerisinde yetiştirdiği kişilerin iyi bir vatandaş olarak yetişmesini ister. Ancak millîlikten kasıt, eğitimde kullanılan materyallerden, yöntem ve teknikten ziyade; içeriğidir. Zira millîlikten evrenselliğe gidiş burada başlar. Millî değerleriyle bezenmiş ama evrensel hâkim, küreselleşen dünyaya vakıf nesiller özlemimiz... Bir topluma yapılabilecek en büyük kötülük, o toplumun kendi kültürünün içine hapsedmektir. Çünkü bu durum gelişime, değişime, dönüşüme engel olur. Dünyaya gözü kapayarak doğru yolu bulmak mümkün değildir. Aynı şekilde bir toplumu kendi kültüründen uzaklaştırmak, kendi kültürünü yok sayan nesiller yetiştirmek de ülkelerin sonu olur. Millî bilinç ülkemizin bekası için son derece önemlidir (Şahin, 2021). Sözün özü Türk millî eğitim sisteminden beklenen köklerinden ve öz değerlerinden beslenen; yüzü aydınlığa, bilime dönük; üreten, ürettikleriyle dünyaya yön veren girişimci nesillerin yetiştirilmesidir. Bu nesillerin yetiştirilmesinde çok farklı yollar, yöntemler, materyaller işe koşulmalıdır. Bu milletin

değerlerini en öz, sade ve akıcı şekilde ele alan materyaller olduğu için eğitim öğretim süreçlerinde türkülerden daha fazla yararlanılmalıdır.

Etik Beyanı: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Ayrıca çalışmada Neşet Ertaş'a ait, internet ortamında herkesin erişimine açık olan türkülerinin taşıdığı değerler ortaya konulmaya çalışıldığından ve *doküman analizi* tekniği kullanıldığı için etik kurul izni gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, S., Aşıkcan, M. & Saban, A. (2016). Değer yitimi. İçinde H. H. Bircan & B. Dilmaç (Ed.), *Değerler bilançosu: Sosyoloji, felsefe, ekonomi, eğitim, iletişim, müzik, tıp*, (ss. 249-266). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Arıcı, A.F. & Er, Z. (2017). Değerler eğitimi aracı olarak türküler: Bir içerik analizi. İçinde T. Şimşek & B.V. Yıldız (Ed.), *IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (19-27). İstanbul: Step Matbaacılık.
- Bekki, S. (2012). Abdallık geleneği ve Neşet Ertaş. *Ahi Evran Aktüel Dergisi*. 3,10-13.
- Bulut, S. (2019). *TRT Türk halk müziği repertuarındaki türkülerin müzik öğretim programlarındaki değerlere göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- Büyükyıldız, H.Z. (2015). *Türk halk müziği/ ulusal Türk müziği*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Cerrahoğlu, M. (2013). 20. Yüzyıl aşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden Neşet Ertaş ve türkülerinde işlediği konular. İçinde S. Bekki (Ed.) *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss. 179-195). Ankara: Yalçın Matbaacılık.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
- Dilek, O. (2019). *Neşet Ertaş türkülerindeki Sosyal Bilgiler dersi değerleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Ersoy, A. (2015). Doktora öğrencilerinin ilk nitel araştırma deneyimlerinin günlükler aracılığıyla incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 549-568, <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2015.030>
- Eyüboğlu, B.R. (2003). *Dol karabakır dol*. İstanbul: İş Bankası Kültürel Yayınları.
- Halstead, J. M. (2005). Values and values education in schools. In J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values*, (pp. 2-13). Washington, DC: The Routledge Falmer Press.
- Gürsoy, Ş. (2006). *Türkiye abdalları*. Ankara: Platin Yayınları.

- Kandır, Ç. (2020). *Neşet Ertaş'ın türkülerinde folklorik unsurlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kaya, G. (2014). *Hayat bilgisi dersi değerlerinin öğretiminde halk ozanlarının önemi: Neşet Ertaş bağlamında bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kaya, G. & Canbulat, T. (2018). Hayat Bilgisi dersi değerlerinin öğretiminde halk ozanlarının önemi: Neşet Ertaş örneği. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(14),147-159.
- Köse, S. (2018). *Neşet Ertaş türkülerinin cümle yapısı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Köprülü, M. F. (1989). Abdal. İçinde O.F. Köprülü (Hazırlayan), *Edebiyat araştırmaları II*, (ss. 362-417). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- MEB. (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf, Erişim: 01.02.2022
- MEB. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf>. Erişim Tarihi: 03.12.2021
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. New York: Sage Publications..
- Özdeş, F. & Demir S. (2017). Abdallık geleneği temsilcileri Muharrem Ertaş ve Hacı Taşan'ın seslendirdikleri eserlerin farklı açılardan tasnifi. *Online Journal of Music Sciences*, 3(1), 166-199.
- Parlak, E. (2012). Anadolu Türkmen müzik sanatında bir abdal deha: Neşet Ertaş. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 61,289-312.
- Parlak, E. (2013). *Garip bülbül Neşet Ertaş, Cilt I ve II*. İstanbul: Demos Yayınları
- Sarıoğlu, M. Ş. (2019). *Neşet Ertaş türkülerinde söz ve ezgi uyumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology: An International Review*, 48(1), 23-47.
- Sözer, V. (1996). *Müzik. Ansiklopedik sözlük*. 4. Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Sucu, A. Ö. (2013). Neşet Ertaş'ın şiirlerinde tasavvufî manada insan-ı kâmil modeli ve geleneksel değerler. İçinde S. Bekki (Ed.). *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Bildirileri Kitabı II* (ss.831-841). Ankara: Yalçın Matbaacılık.
- Şahin, A. (2021). 2023'e doğru sınıf öğretmenliği ve sorunlar. İçinde Ü. Polat & S. Karagöz (Ed.) *2023'e doğru Türk eğitiminin dünü bugünü ve yarını* (ss. 276-281). Ankara: Türk Eğitim Sen Yayınları.

- Theodorson, G. A. & Theodorson, A. G. (1969). *A modern dictionary of sociology*. New York: Crowell.
- Tokel, B. B. (2004). *Neşet Ertaş kitabı*. 4. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları
- Turhan, M. & Kova, Ö. (2012). Değerler eğitimi açısından Türk halk müziği ve halk ozanları: Neşet Ertaş, Âşık Mahsuni Şerif, Âşık Veysel ve Özyay Gönülüm bağlamında bir inceleme. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(6),117-128.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- URL-1. Hürriyet Gazetesi (2006, 2 Mayıs). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/neset-ertasa-tbmmden-odul-4349490>, Erişim Tarihi: 01.01.2022.
- Yılar, Ö. & Yılar, R. (2013). Neşet Ertaş'ın şiirlerinde eğitim unsurları. İçinde S. Bekki (Ed.) *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Bildirileri Kitabı II* (ss.987-996). Ankara: Yalçın Matbaacılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Zengin, G. (2012). Neşet Ertaş türkülerinde gariplik teması. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(1), 5-9.

EK 1: Çalışma Kapsamında İncelenen Neşet Ertaş Türküleri

Türkülere Erişilen Kaynak

Parlak, E. (2013). *Garip bülbül Neşet Ertaş, hayatı, sanatı, eserleri, C. II*, İstanbul: Demos Yayınları.

Türküler

1. İncitme Canı İncitme, s 468.
2. Aslı Bozuk Deme, s.324.
3. İki Büyük Nimetim Var, s.433
4. İnsanlar Kendini Bilebilseydi, s.436.
5. Sabreyle Ey Gönül, s.467.
6. Şu Fani Dünyaya Geldin Gidiyo'n, s.482.
7. Nerde Ne Arıyo'n Divane Gönül, s.459.
8. Dışın Güzelliği İçin Kalayı, s.382.
9. Başkaldırdı Yunan Durmaz Göründü, s.337.
10. İsterim ki Bu Dünyada, ss.437-438.
11. İlimsizlik Bilgisizlik Yüzünden, s.435.
12. İkilik Noktası Çıksın Aradan, s.434.
13. Helal Et Hakkını, s.338.
14. Sen Benimsin Ben Seninim, s.342.
15. Geldim Gidiyo'm, s.347.
16. Bir Yaratmış Allah Tüm İnsanları, s.354.
17. Türkü Sever Türkü Söyler, s.364.
18. Bir Gün, s.368
19. Gel Sevelim Sevileni Seveni, ss.398-399
20. Gözleri Kör Değil Kulağı Sağır, s.418.
21. Hakk'ın Var Ettiği Cansız Ruhum Ben, s.424.
22. Hay Çekip Gülme De Ey Gafil İnsan, s.429.
23. Şeytanın Atına Binip Yeldirme, s.480.
24. Yaralı Ceylan, s.487.
25. Vatan-ı Memleketim Bu Mutlu Günde, s.490.
26. Zaman Sana Uymaz Boşa Çalışma, s. 508.

Araştırma Makalesi / Research Article

Nitel Tercih Modeli ile Uluslararası Göç, İstihdam ve Mobil Telefon Abonelikleri İlişkisi: AB Aday Ülkeler Kapsamında Bir Uygulama

The Relationship of Qualitative Choice Model and International Migration, Employment and Mobile Telephone Subscriptions: A Study Within the EU Candidate Countries

Emin Ahmet KAPLAN ¹, İlkay GÜLER ² & İsmail KIRIÇ ³

Geliş/Received: 06.12.2021

Kabul/Accepted: 28.02.2022

Öz

Küreselleşme nedeni ile göç tüm Dünya'yı etkileyen bir konu haline gelmiştir. Dolayısıyla Dünya genelinde neredeyse tüm ülkeler göçten etkilenmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl uluslararası göçün artışına itafen 'göç çağı' olarak adlandırılabilir. Genel olarak insanların göç etmelerindeki temel nedenler ekonomik, sosyal, politik olmakla beraber, temelde daha iyi iş, daha iyi çalışma şartları kısacası daha iyi yaşama hayaline kavuşma isteğidir. Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışma panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri ile tahmin edilecektir. Panel logit modeli tahmin sonuçları dikkate alındığında iş gücü ve mobil telefon abonelik değişkenlerinin, göçü açıklamada anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşgücünde meydana gelebilecek bir artış, göçün artma olasılığını yaklaşık 6 kat daha fazla arttırmaktadır. Ancak mobil telefon abonelik değişkeni, göçü açıklamada anlamlı bulunmakla beraber, mobil kullanıcı sayısındaki artışın göç değişkenindeki artış olasılığını 2.04 kat azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, panel nitel tercih modelleri, istihdam, AB aday ülkeler

Abstract

Due to globalization, migration has become an issue that affects the entire world. Therefore, almost all countries in the world are affected by migration. The century we are in can be called the 'age of migration' in response to the increase in international migration. In general, the main reasons for people's emigration are economic, social, political, but basically it is the desire to get a better job, better working conditions, in short, the dream of living better. Considering the 2002-2020 annual time frame for the countries of Turkey, Albania, Bosnia and Herzegovina and North Macedonia, which are in the category of candidate countries for the European Union

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Dr. Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, e-posta: eminahmet@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4808-8529>

² Dr. Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, e-posta: ilkay.guler@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1289-6652>

³ Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, e-posta: ismailkirac@kmu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4944-5804>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Kaplan, E. A., Güler, İ. & Kırıcı, İ. (2022). Nitel tercih modeli ile uluslararası göç, istihdam ve mobil telefon abonelikleri ilişkisi: AB aday ülkeler kapsamında bir uygulama. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 16-30.

(EU) membership, this study, which investigates the effect of labor force participation and mobile phone subscriptions on international migration, will be estimated by panel logit and panel probit models, which are panel qualitative preference models. When the panel logit model prediction results were taken into consideration, it was concluded that the labor force and mobile phone subscription variables were significant in explaining migration. An increase in the labor force that may occur, increases the likelihood of an increase in migration by about 6 times. However, although the mobile phone subscription variable was found to be significant in explaining migration, it was concluded that the increase in the number of mobile users reduced the probability of an increase in the migration variable by 2.04 times.

Key Words: International migration, panel qualitative choice models, employment, EU candidate countries

1. GİRİŞ

Küreselleşme nedeni ile göç tüm Dünya'yı etkileyen bir konu haline gelmiştir. Dolayısıyla Dünya genelinde neredeyse tüm ülkeler göçten etkilenmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl uluslararası göçün artışına istinaden 'göç çağı' olarak adlandırılabilir. Genel olarak insanların göç etmelerindeki temel nedenler ekonomik, sosyal, politik olmakla beraber, temelde daha iyi iş, daha iyi çalışma şartları kısacası daha iyi yaşama hayaline kavuşma isteğidir.

Uluslararası göç gerek göç alan hedef ülkeye gerekse göç veren kaynak ülkeye avantajların yanında dezavantajlar getirmektedir. Göçmenlerin kaynak ülkeye dönüş yapması halinde, hedef ülkede edindikleri iş tecrübesini, kaynak ülkeye aktarması avantaj iken, hedef ülkeye giden göçmenler vasıflı ise, kaynak ülkeyi olumsuz etkilemektedir. Özellikle son yıllarda gerçekleşen uluslararası göç olgusu, kaynak ülkedeki savaş, çatışma ortamından kaçma isteği ile meydana geldiği için, hedef ülkeye gelen göçmenler, kaynak ülkeye geri dönmeme eğilimindedir (Deniz, 2014:185).

Günümüzde uluslararası göç ve istihdam ilişkisi büyük önem taşınmaktadır. Göçmenlerin istihdamı pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başlıcaları: göçmenlerin hedef ülkenin dilini bilmemesi, eğitim, diploma veya mesleki ustalık belgelerinin hedef ülke ile uyuşmaması, yasal düzenlemeleri bilmemesi, hedef ülkedeki vatandaşların olumsuz bakış açılarıdır. Bu zorlukları aşabilmek için hedef ülkelerdeki göçmenler için, uygulamada çalışma hayatına atıldıklarından dolayı yasal düzenlemelerin uyarlanması önem taşımaktadır.

Gerçekleştirdiğimiz çalışmanın amacı, Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisini araştırmaktır. Panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri kullanılmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde, göç kavramı detaylı olarak açıklanmaktadır. İkinci bölümde Klasik İktisat, Malthus, Keynes ve Neo-Klasik İktisat iktisat okullarında ve modern teorilerde uluslararası göç incelenmektedir. Üçüncü bölümde uluslararası göçün Türkiye'deki tarihsel perspektifi aydınlatılmaktadır. Dördüncü bölümde, kapsamlı literatür taraması yer almaktadır. Beş ve altıncı bölümde, araştırmanın, yöntemi, modeli, veri toplama araçları ve analiz sonuçları açıklanmaktadır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak analiz sonuçları değerlendirilmektedir.

2. GÖÇ KAVRAMI

İnsanlık tarihi ile eş değer göç kavramı⁴, günümüze kadar varlığını sürdürmüş, sürdürmeye devam etmektedir. Göç, terimleri sözlüğüne göre, göç, kavramı ile ilgili ortak bir tanım bulunmamaktadır. Göç, bir devlet içinde yer değiştirerek veya uluslararası bir sınırı geçerek, nedeni, yapısı, süresi ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre ise göç; "evden eve taşıma",

⁴ Göç kavramının tanımları ve çeşitleri açıklanırken, İsmail Kır aç'ın "Yönetişim ve Yetenek Eksenli Bir Bakışla Mülteci Sorununun Çözümü: Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı Örneği" isimli yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır. Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi (ANKAD)

“nakil” ve “göç esnasında taşınan eşyaların tamamı” olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin veya toplulukların siyasi, ekonomik, toplumsal nedenlerle, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme, bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi gibi, hicret, muhaceret olarak açıklanmaktadır. Göç kavramı temel olarak yer değiştirme ile özdeş olarak kabul edilse de etkileri, sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumun yapısıyla yakından ilişki içindedir. Göç kavramının türleri şu şekildedir:

Düzenli Göç: Kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden, yeni bir ikamet yerine gitmeleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Düzensiz Göç: Ülkeye yasa dışı yollardan gelen veya yasal yollarla geldiği halde yasal çıkış süreleri bitince çıkmayan kişileri kapsar (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2021).

İç Göç: “Ülke sınırları içindeki”, ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla devamlı / daimi veya geçici olarak kişilerin göç etmeleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Nüfus hareketleri olarak değerlendirilen iç göç gerçekleştiğinde, ülkenin nüfusunda değişme olmazken, göç edilen yer veya bölgelerin nüfusu artar (Sayın, Usanmaz, ve Aslangiri, 2016: 1-13).

Dış Göç / Uluslararası Göç: Uluslararası sınırlardan geçerek başka bir ülkeye yerleşmek üzere, kişilerin geçici veya daimi olarak menşei ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkelerinden ayrılmalarıdır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Beyin göçü, işçi göçleri ve mübadele göçleri olmak üzere dış göç, gruplara ayrılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 173-175).

Mevsimlik Göç: Mevsimlik göç, yılın belli bir dönemlerinde, tarım, hayvancılık, turizm sektörlerinde çalışmak amacıyla insanların yer değiştirmesidir. Bu göç türünde süre kısa olduğu için birden fazla kültür aynı ortamda iç içe varlığını devam ettirerek kültürler arası etkileşimi artırır (Sağlam, 2006: 1-13).

Sürekli Göç: Siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal nedenlerle, insanların zorunlu veya gönüllü olarak buldukları yerden daimi olarak ayrılmaları ve başka bir yere kalıcı olarak yerleşmeleridir.

Emek Göçü: Ekonomik ve sosyal nedenlerle emeğin yer değiştirmesidir. İç göç veya dış göç yolu ile gerçekleşir (Yıldırımoglu, 2005: 1-24).

Gönüllü ve Zorunlu Göçler: Kişilerin kendi iradeleriyle gerçekleştirmiş oldukları göçler “gönüllü göç” olarak tanımlanabilir. Bu göç türündeki amaç, daha iyi imkânlar içerisinde yaşama isteğidir. Zorun göç ise devletin aldığı karar gereği ve/veya buldukları bölgenin güvenlik ve diğer nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir. Zorunlu göçe neden olan faktörlerin başlıcaları şu şekildedir; savaşlar, doğal afetler, temel ihtiyaçların karşılanmasındaki zorluklar, güvenlik ihtiyacı, dini, siyasi ve etnik baskılar.

2.1. İktisat Okullarında ve Modern Teorilerde Uluslararası Göç

İktisat okullarının göç konusundaki yaklaşımları incelendiğinde, göç ile ilgili net bir tanımın yapılamadığı, coğrafi ve zamansal farklılıklardan kaynaklanan, farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir.

Klasik iktisatın babası Adam Smith, doğrudan göç kavramına değinmemekle beraber, emeğin, bir bölgeden diğer bölgeye serbest hareket edebilmesinin önemini belirtmiştir. Smith, insanları göçe iten en önemli sebebin, refaha ulaşma çabası olduğunu ileri sürmüştür.

Nüfus artışının özellikle istihdam ve ücretler üzerindeki etkisi üzerinde duran Malthus’a göre ise göç, mutsuzluğu ifade etmektedir. Malthus göçü bir taraftan doğal ve açık bir çare olarak değerlendirirken, diğer taraftan, göçün yaratacağı nüfus artışının gıda yetersizliğine neden olacağını ileri sürmüştür. Malthus’un nüfus teorisi, gıda maddeleri ile insan sayısını

ilişkilendiren ilk kuramdır. Malthus'a göre, gıda maddelerinin artış hızı, aritmetik (1,2,3,4,5,...) iken insanoğlunun artış hızının geometrik (1,2,4,8,16,...) olduğunu ileri sürmüştür.

Klasik politik iktisatçı Ricardo, azalan verimler yasasını formüle ederken Malthus'un kuramından faydalanarak, ücret ve nüfus etkisini ortaya koymuştur.

Stuart Mill, devam eden göçün, aşırı nüfusa neden olarak, hastalıkları tedavi etmede yetersiz kalınacağını ileri sürmüştür. Marx, Ricardo'nun kullandığı Malthus'un nüfus teorisini kabul etmemiş ve yedek işsiz ordusu olarak adlandırdığı oransal olarak fazla nüfus kuramını ortaya atmıştır. Marx kapitalizmden önce göçü, düşmanların istilası, üretim araçlarındaki değişim, kuraklık vb. çevresel gelişmelere bağlı tarihi bir sosyal tepki olarak açıklanırken; kapitalist sistemde, emek faktörünün, kapitalist yönetici sınıfına hizmet ettiğini, bu nedenle göçün teşvik edildiğini ileri sürmüştür. Fakat ekonomik durgunluk dönemlerinde hükümetlerin, krizleri engellemek için göçü engelleyen politikalar koyduğunu belirtmiştir (Özdil, 2019; Günay, Çelik, 2021; Eren, 2021).

Neo-klasik iktisatçılar, ülkeler arasındaki reel ücret ve sermaye getirilerindeki farklılıkların işgücü ve sermaye akışına yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Ve göç kavramını, işgücü arz ve talebi arasındaki coğrafi farklılıkların sonucu olarak açıklamışlardır. Neo-klasik iktisatçılar, tam istihdam varsayımı altında, merkeze ücreti olarak, ücret farklılıkları ve göç akımları arasında doğrusal bir ilişki kurmuşlardır. Neo-klasiklerin makro düzeyde ele aldığı bu teori, mikro düzeyde incelendiğinde, bireysel tercihlerin neden olduğu dürtü ile açıklanmaktadır. Her göçmenin gideceği ülkede istihdam edilme olasılığını ve beklenen kazancı artırabilme durumunu yansıtan "insan sermayesi" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, istihdam ve ücretlerin yanında, göçün maliyetini ve teknolojilerini belirleyen özellikleri içermektedir. Neo-klasik iktisada göre göç kararı, emek verdiği ülkedeki piyasa ile ve gitmeyi istediği piyasa arasındaki kazanç farklarına göre verilmektedir.

Keynes'e göre, emek arzı yalnızca reel ücretlere değil, aynı zamanda nominal ücretlere de bağlıdır. Neo-klasik iktisat teorisinde para yalnızca bir değişim aracı iken Keynesyen iktisat teorisinde değişim aracı olmasının yanı sıra ayrıca tasarruf aracıdır. Dolayısı ile göç akımı nominal ücretlerin yüksek olduğu bölgelere doğru hareket etme potansiyeli taşımaktadır. Keynes, Neo-klasik iktisatın uluslararası göç konusundaki görüşlerini eleştirmekle beraber günümüzde göç kavramı genel olarak Neo-klasik iktisat teorisi çerçevesinde şekillenmektedir. İktisat okullarına göre göçü harekete geçiren unsurlar tablo 1'de gösterilmektedir (Özdil, 2019; Günay, Çelik, 2021).

Tablo 1. İktisat Okullarına Göre Göçü Harekete Geçiren Unsurlar

Klasik İktisat	Emeğin Serbest Dolaşımı
Malthus	Nüfus
Keynes	Nominal Ücret
Neo-Klasik İktisat	Ücretler ve Rasyonel Birey Davranışları

Kaynak: Günay ve Çelik, 2021'den yararlanarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

İktisat okullarının göç konusundaki yaklaşımlarının yanında literatüre katkı yapan göç teorileri de bulunmaktadır. Ravenstein'in ortaya attığı göç kanunları teorisine göre, sanayileşmenin artması ile istihdamın ve ulaşım yapılarının artması insanların Avrupa'nın merkezine ve Kuzey Amerika'ya geçişini rahatlatmıştır. Bu nedenle çok sayıda insan, refah seviyesi daha yüksek bir yaşam için başka bölgelere göç etmişlerdir. Göç edenlerden kalan boşluklara da daha uzaklardan gelenler yerleşmişlerdir.

Ravenstein'a göre, her ana göç akımı, karşı akıma neden olurken, kent nüfusu, kırsal nüfusa göre daha az göç etmektedir.

Lee ise, 1966'da "A Theory of Migration" isimli eserinde, itme-çekme, kavramlarına teorik bir altyapı oluşturmuştur. İtici olumsuz, çekici ise olumlu etkilerdir. Lee'ye göre gençler, göç etmeye daha yatkındır. Göç hareketlerinin sebeplerini ise şu şekilde belirtmiştir; başlangıç noktası ile ilgili faktörler, varış yeri ile ilgili faktörler, ara süreçte oluşan engeller ve kişisel faktörlerdir.

Zelinsky ise, "İşgücü Hareketliliğinde Geçiş Hipotezi" isimli eseri ile, modernleşme, geçiş ve göç arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Özdil, 2019; Günay, Çelik, 2021).

2.2.Uluslararası Göçün Türkiye'deki Tarihsel Perspektifi

Ülkemiz coğrafi ve stratejik konumu gereği, Asya ve Avrupa arasında köprü durumundadır. Ege ve Akdeniz bölgesinin deniz kıyısında, doğu sınırlarının ise dağlık olması nedeni ile yasadışı göçün kontrolü sağlamak oldukça güçtür. Özellikle Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenler, ülkemizi geçiş güzergâhı olarak kullanmaktadır. Ayrıca sınırimız bulunan ülkelerde yaşanan siyasi çatışmalar, ekonomik istikrarsızlıklar, uluslararası göçü her geçen gün arttırmaktadır. Gerek Cumhuriyet öncesi dönemde gerekse Cumhuriyet sonrası dönemde, ülkemize gelen göç hareketleri şu şekildedir:

- Osmanlı İmparatorluğu zamanında, 1672'de matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika, itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön, 1699'de Macar Kralı Thökoly Imre ve eşi, 1718'de Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc ve Prens Adam Czartorski'nin 1841'de Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi gibi bireysel sığınma taleplerinin yanında, kitlesel sığınma talepleri de hoşgörü ile karşılanmıştır. 1492'de on binlerce Yahudi, İspanya'dan gemilerle Osmanlı Topraklarına getirilmiştir. 1709'da İsveç Kralı Şarl ve yaklaşık 2 bin kişi, 1848'de Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macar, 1856-1864 yılları arasında Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmış, 1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra Vrangel, yaklaşık 135 bin kişiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun korumasını istemiştir.
- Cumhuriyet döneminde ise, göç hareketleri devam etmiştir. 1922'den günümüze kadar 6,5 milyondan fazla kişi kitlesel olarak ülkemize göç etmiştir. Bu sayı içerisinde en büyük pay Nisan 2011- Mart 2019 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar sonucu Türkiye'ye gelen 3.6 milyon kişiye aittir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılar incelendiğinde ise son 15 yılda yaklaşık 3.3 milyon yabancıların ikamet izni aldığı görülmüştür." (T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç Dairesi Başkanlığı, 2021).

3. LİTERATÜR

Göç hareketleri tarihsel süreçte neredeyse her dönemin konusu olmuştur. Bununla beraber gerek yurt içi, gerekse uluslararası boyutta yaşanan toplumsal hareketler birçok araştırmanın konusu haline gelmiştir. Araştırmaların çoğaldığı gibi konuyu ele alan teorilerin sayısı da artmıştır. Göç teorilerinde karşımıza iki önemli akım çıkmaktadır. Bunlardan ilki göçün menfi yönlerini ön plana çıkaran "neoklasik göç teorisi"; ikincisi ise göçün müspet taraflarını ele alan "bağımlılık" ve "yapısalcı" yaklaşımlardır (Aktaş, 2015).

Literatürde ilk ulaşılan çalışma Kelley'e (1965) aittir. Kelley, 1865-1935 yılları arasında Avustralya'daki göç deneyimini panel VAR analizi ile incelemiştir. Avustralya'nın yanında ABD'nin ekonomik büyümesi ve işsizliğin anlaşılmasına katkı sunmayı amaçlamıştır. Avustralya'da göçün ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini belirlerken, göçün işsizlik üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bir başka araştırmada, Dolado, Gorla ve Ichino (1994), 1960-1985 döneminde bir dizi OECD ülkesini ele almıştır. Solow büyüme modeli dikkate alındığında gerçekleştirilen analiz göçmenlerin ev sahibi ülkeye getirmiş oldukları sermayenin etkilerinin neler olacağını incelemektedir

Marr ve Siklos (1994), Kanada’da göç ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla 1962-1990 yılları arasındaki çeyreklik verileri kullanmışlardır. İlk olarak göçün geçmiş, şimdiki ve gelecekteki işsizlik tarafından ortaklaşa belirlenmesine izin veren zaman serisi yöntemi uygulanmıştır. Daha sonra geçici ve kalıcı işsizliğin göçmenlik üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Sonuçta, 1978’den önce göç-işsizlik arasında negatif, 1978’den sonra ise göç-işsizlik arasında pozitif ilişki saptanmıştır.

Göçün refah üzerindeki etkileri ile ilgilenen bir başka isim ise Alexander Kemnitz’dir (2001). Kemnitz neo-klasik göç teorisinin bazı görüşlerini kabul etmemiştir. Neo-klasik teorisinin aksine göçmenlik olgusunun ekonomik fayda sağlayabilmesi için bir göçmenin, ekonomik sermayesi vasat seviyesinde olan bir yerliden daha fazla gelire sahip olduğu takdirde ancak fayda sağlayabileceğini savunmuştur.

Dustman, Fabbri ve Preston (2005), göçmen işçilerle, İngiltere’deki işçilerin, yerleşik nüfusun istihdamı, katılımı, işsizlik ve ücretleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu amaçla 1983-2000 yılları arasındaki İngiliz İş Gücü Anketi’nden elde edilen verilere EKK (En Küçük Kareler) yöntemi uygulamışlardır. Göçmen işçilerle, İngiliz işçilerin yetenekleri benzer olduğu gözlenmiştir. Toplu düzeyde genel etkiler olduğuna dair bir sonuca ulaşılamamakla beraber farklı eğitim grupları için etkilerin farklı olduğuna dair kanıtlara ulaşılmıştır.

Uluslararası göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi nedensellik ile açıklamaya çalışan diğer bir çalışma Morley’in (2012) panel ARDL yaklaşımını kullandığı araştırmasıdır. Avustralya, ABD ve Kanada’nın 1932-2002 yıllarına ait verilerini kullanan Morley, uzun vadede göç ve ekonomik büyüme arasında nedensellik olduğu varsayımına ulaşmıştır.

Di Maria ve Lazarova (2012), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, beyin göçünün büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmalarında 1970, 1980, 1985, 1990, 1995, 1996 ve 1997 verilerini kullanarak EKK veri analizi uygulamışlardır. Sonuçta en az ve en çok gelişmiş ülkeler zarar görürken, orta seviye gelişmiş ülkelerin yarar sağladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Cooray (2012), tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada, göçmen dövizleri, büyüme modeli değişkenlerine dâhil edilmiştir. Bu araştırma, 1970-2008 yılları arasındaki Güney Asya ekonomisini panel veri analizi ile gözlemlemektedir. Bu yöntemle göçmen getirilerinin ekonomik büyümeye olumlu katkısı ispat edilmiştir.

Chletsos ve Roupakias (2012), Yunanistan’a gelen göçmenlerin işsizlik ve kişi başına düşen reel GSYİH ile olan ilişkisini 1980-2011 verileri ile araştırmışlardır. Verilere, ş bütünlüme analizi, Granger nedensellik testini uygulamışlardır. Sonuçta, işsizlik ve ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine ulaşamamışlardır.

Kundu, Banu ve Sehreen (2012), 1976-2010 yılları arasında Bangladeş’e gönderilen işçi dövizlerinin makro ekonomik belirleyicilerini araştırmışlardır. Çoklu regresyon kullanarak analiz gerçekleştirmişlerdir. Sonuçta göçmenlerin havalelerinin hem kısa vadede hem de uzun vadede GSYİH büyümesi üzerinde olumlu ve dış rezervler üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Nyamongo, Misati, Kipyegon ve Ndirangu (2012), Afrika kıtasında yer alan 36 ülkenin 1980-2009 yılları arasındaki verilerini kullanmışlardır. Göçmen havalelerinin ve finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel veri yöntemi ile araştırmışlardır. Göçmen

havalelerinin, ekonomik büyüme ve finansal gelişme üzerindeki etkisinin zayıf olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Chen ve Fang (2013), uluslararası göçün ekonomiye olan etkisini demografik hareketlerle ele almıştır. Yazarlar yerli halk ile göç eden kesimin doğurganlık oranlarının farklı olabileceği üzerinde durmuştur. Bununla beraber doğurganlık ilerleyen yıllarda işsizlik, vergi mükellefiyeti, sosyal güvenliğin maliyeti gibi konulara doğrudan etki etmektedir. Bir başka ulaşılan sonuç, göçmenlerin ekonomiye dâhil edilmelerinin açık ekonomilerde, kapalı ekonomilere nazaran daha fazla büyümeye vesile olacağıdır. Genç göçmenlerin yaşlılardan sayıca fazla olması uluslararası göç alan açık ekonomili bir ülkede GSMH büyüme oranlarına olumlu yönde bir etki edecektir. Uluslararası göç politikaları ile ilgili son olarak, göç oranı arttıkça ilk başta işçi başına GSMH oranlarının azalacağı ancak göçmenlerin ekonomiye olan olumlu etkileri ile daha sonra artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Ager ve Brückner (2013), ekonomik büyümeyi kültürel çeşitlilik ile açıklayan araştırma örnekleme olarak ABD örneği ele alınmıştır. Veri olarak 1870-1920 döneminde ABD'ye olan göç kullanılmıştır. Kültürel çeşitliliğin etkileri asimile olma ve kutuplaşma parametreleri üzerinden analiz edilerek farklı kültürlerin birleşmesinin üretim artışına; kutuplaşmanın ise çıktıyı azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Boubtane, Coulibaly ve Rault (2013) tarafından panel Granger nedensellik test yaklaşımı kullanılan bir başka çalışmada göç, işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Örneklem olarak 22 OECD ülkesinin 1980-2005 yılları arasındaki veriler kullanılarak yapılan incelemede sadece Portekiz'de göçün işsizliğe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Portekiz'in aksine Fransa, İzlanda, Norveç ve İngiltere'de göç büyümeyi desteklerken diğer ülkelerde göçün herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomik gelir ve işsizliği göçün nasıl etkilediğini analiz eden Mihi-Ramirez, Rudzionis ve Kumpikaite (2014) çalışmasında, korelasyon analizi ile gelir ve işsizliğin göç ve göçü etkileyen nedenler olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmasının sonucunda düşük gelirli olanların daha çok göç ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme veya gerilemeye gelecek olursak, göçün sonucunda ortaya çıkmış olan gelir ve işsizlik oranlarının belirleyici olacağını savunmuştur.

Latif (2015), Kanada'ya olan göçün işsizlik oranına olan etkisini panel veri analizi kullanarak yaptığı çalışmasında, kısa vadede işsizlik oranlarının arttığı gözlemlenmiştir. Bunun sebebi olarak Kanadalı işverenlerin ülke dışı tecrübeye itibar etmediği gösterilmiştir. Ancak uzun vadede ülkede kazanılan tecrübe ve eğitimin neticesi olarak istihdam oranlarının pozitif manada arttığı gözlemlenmiştir.

Bove ve Elia (2017) çalışmasında, kültürel çeşitliliğin ekonomik gelişime ne ölçüde etkilediğini araştırmışlardır. 1960-2010 yılları arasındaki fraksiyonelleşme ve kutuplaşma parametreleri kullanılarak göçün ekonomiye olan etkisi bulunmak istenmiştir. ABD, Avrupa ve Afrika ülkelerinden oluşan 27'si yüksek gelirli olmak üzere 135 ülkenin verileri kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın neticesinde sosyal çeşitliliğin toplumsal düzeni olumsuz etkileyerek uyum sonucu oluşturacağı ve ekonomik kalkınmanın aleyhinde sonuçlanacağını belirtmişlerdir.

Tarashev ve Jabbar (2018) yaptıkları çalışmada, göçün işgücüne olan katkısını ölçebilmek adına "Konumsal Oyunlar Teorisinin" varsayımlarına dayanarak göç alan ülkelerin sosyo-ekonomik farklılıklarına göre göç akışlarını analiz eden bir model tasarlamışlardır. Ayrıca farklı göç teorileri kullanılarak göçmen davranışlarını analiz etmişlerdir. Son olarak Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonunu baz alan bir yaklaşım kullanılarak göçün sosyo-ekonomik etkileri incelenmiştir.

Meçik ve Koyuncu (2020), Türkiye’de dış göçün ekonomik büyüme ile ilişkisi araştırmışlardır. 1991-2018 yılları arasında toplam göçmen nüfusu ve gayrisafi yurtiçi hasıla verilerini kullanarak, Toda-Yamamoto nedensellik yöntemi ile iki değişken arasındaki nedensellik ilişkisinin yönü tespit etmişlerdir. Sonuçta, göçten ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır.

Örneklem olarak Türkiye’nin baz alındığı Engin ve Konuk (2020) çalışmasında, göçün Türkiye’de ekonomi ve işsizliğe ne derecede etki ettiği ölçülmek istenmiştir. İncelemede 1995-2019 döneminin verileri kullanılmıştır. Çalışma yöntem olarak ADF Birim Kök Testi ve Johansen Eş Bütünleşme Analizi izlenerek gerçekleştirilmiştir.

Şahin, Aktaş ve Rad (2021), Türkiye’de 1988-2019 yılları arasında istihdam ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Todaro paradoksu çerçevesinde incelemişlerdir. EKK yöntemi ile analizi gerçekleştirmişlerdir. Sonuçta, kentsel istihdam oranı ile kırsal nüfusun toplam nüfustaki payı ve işsizlik oranı arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. METODOLOJİ

Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan⁵ Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışma panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri ile tahmin edilecektir.

Doğrusal olmayan panel veri modelleri olarak da bilinen sınırlı bağımlı değişkenli panel modelleri, son yıllarda mikro ekonometri çalışmalarında oldukça yaygın olarak da kullanılmaktadır. Nitel tercih modellerinde bağımlı değişken t zamanında i. birim için olay gerçekleşmişse 1, gerçekleşmemişse 0 değerini alarak olasılık modeli şeklinde ifade edilir. Y_{it} ’nin 1 değerini alma olasılığı P_{it} , Y_{it} ’nin 0 değerini alma olasılığı ise $1-P_{it}$ olarak ifade edilmektedir (Tatoğlu, 2021:161)

Panel logit model çerçevesinde rassal etkiler v_i için, normal dağılım varsayımı altında $N(0, \sigma_v^2)$;

$$\Pr(y_{i1}, \dots, y_{in_i} | x_{i1}, \dots, x_{in_i}) = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

Burada;

$$F(y, z) = \begin{cases} \frac{1}{1 + \exp(-z)} & \text{Eğer } y \neq 0 \\ \frac{1}{1 + \exp(z)} & \text{Diğer durumlarda} \end{cases}$$

Panel olabilirlik l_i ise aşağıdaki gibi verilir:

⁵ AB aday ülkeler kategorisinde yer alan ülkeler: Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye. AB potansiyel ülkeler kategorisinde yer alan ülkeler: Bosna Hersek ve Kosova. (Aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler, aday ülke kategorisinde değerlendirilmiştir. Kaynak: https://www.ab.gov.tr/aday-ulkeler_265.html)

$$l_i = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

$$\equiv \int_{-\infty}^{\infty} g(y_{it}, x_{it}, v_i) dv_i$$

Bu integral, M-noktası Gauss-Hermite karesi ile yaklaşık olarak hesaplanabilir:

$$\int_{-\infty}^{\infty} e^{-x^2} h(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* h(a_m^*)$$

Böylece aşağıdaki ifadeye eşdeğer bir ifade oluşur:

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* \exp\left\{(a_m^*)^2\right\} f(a_m^*)$$

Burada w_m^* , karesel ağırlıkları ve a_m^* ise karesel apsileri gösterir. Log en çok olabilirliği ifade eden L_i panel seviyesindeki l_i 'nin en çok olabilirliklerinin toplamıdır (StataCorp. 2015:261).

Panel probit model çerçevesinde rassal etkiler v_i için, normal dağılım varsayımı altında $N(0, \sigma_v^2)$;

$$\Pr(y_{i1}, \dots, y_{in_i} | x_{i1}, \dots, x_{in_i}) = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

Burada;

$$F(y, z) = \begin{cases} \Phi(z) & \text{Eğer } y \neq 0 \\ 1 - \Phi(z) & \text{Diğer durumlarda} \end{cases}$$

Φ ise kümülatif normal dağılımı ifade etmektedir. Panel olabilirlik l_i ise aşağıdaki gibi verilir:

$$l_i = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{-v_i^2/2\sigma_v^2}}{\sqrt{2\pi\sigma_v}} \left\{ \prod_{t=1}^{n_i} F(y_{it}, x_{it}\beta + v_i) \right\} dv_i$$

$$\equiv \int_{-\infty}^{\infty} g(y_{it}, x_{it}, v_i) dv_i$$

Bu integral, M-noktası Gauss-Hermite karesi ile yaklaşık olarak hesaplanabilir:

$$\int_{-\infty}^{\infty} e^{-x^2} h(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* h(a_m^*)$$

Böylece aşağıdaki ifadeye eşdeğer bir ifade oluşur:

$$\int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx \approx \sum_{m=1}^M w_m^* \exp\left\{(a_m^*)^2\right\} f(a_m^*)$$

burada w_m^* , karesel ağırlıkları ve a_m^* ise karesel apsileri gösterir. Log en çok olabilirliği ifade eden L_i panel seviyesindeki l_i 'nin en çok olabilirliklerinin toplamıdır (StataCorp. 2015:377).

4.1. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. “Nitel Tercih Modeli ile Uluslararası Göç, İstihdam ve Mobil Telefon Abonelikleri İlişkisi: AB Aday Ülkeler Kapsamında Bir Uygulama” adlı çalışma açık erişim verilerinden model test çalışmasıdır. Dolayısıyla etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

5. UYGULAMA

Avrupa Birliği (AB) üyeliğine aday ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ülkeleri için 2002-2020 yıllık zaman dilimi dikkate alınarak işgücüne katılım ve mobil telefon abonelik sayısının uluslararası göç üzerindeki etkisinin araştırıldığını bu çalışma panel nitel tercih modellerinden panel logit ve panel probit modelleri ile tahmin edilecektir. Paneli oluşturan kesitler, belirli bir gruptan ancak bazı kesitler eksik olduğundan (Örnekleme yer alan Sırbistan, Kosova ve Karadağ’ın verilerine ulaşılamamıştır) için rassal etkiler tahmincisi kullanılmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki model tahmin edilecektir:

$$Gö_{it} = \beta_0 + \beta_1 İs_{it} + \beta_2 Mo_{it} + u_{it}$$

$Gö$; bir sonraki dönem için ülkeye gelen göç sayısında artış olduğunda 1, azalış olduğunda 0 değerini alan ikili bir değişken, $İs$; işgücüne katılım sayısı (toplam) ve Mo ise mobil telefon abone sayısı (toplam), u ise hata terimini ifade etmektedir. $İs$ gücüne katılım sayısı (toplam) ve mobil telefon abone sayısı (toplam) değişkenlerinin logaritması alınarak modele dahil edilmiştir. Veriler, Dünya Bankası ve Uluslararası Göç veri tabanından elde edilmiş ve enterpolasyon yöntemi ile tarafımızca hesaplanmıştır. Panel veri analizinde zaman boyutunun 20’den az olması durumunda birim kök analizinin yapılması tavsiye edilmemektedir. Bu nedenle çalışmamızda birim kök analizi yapılmamıştır.

Modelde yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Modelde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Gö	İs	Mo
Ortalama	0.53	6.39	6.04
Medyan	1.00	6.14	6.26
Maksimum	1.00	7.44	7.84
Minimum	0.00	5.91	3.02
Std. Sap.	0.50	0.57	1.18
Basıklık	-0.11	1.09	-0.67
Çarpıklık	1.01	2.30	3.18
Toplam	40.00	485.79	459.36
Hata Kare. Topl.	18.95	24.26	103.63
Gözlem Sayısı	76.00	76.00	76.00

Tablo 2’de yer alan tanımlayıcı istatistiklere ilişkin bulgular incelendiğinde, 2002-2020 zaman dilimi için logaritması alınmış iş gücüne katılımın ortalaması 6.39 standart sapması 0.57,

logaritması alınmış mobil telefon aboneliklerinin ortalaması 6.04 ve standart sapması ise 1.18'dir.

Modelde yer alan değişkenler arası korelasyon matrisi değerleri tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları

Korelasyon	Gö	İs	Mo
Gö	1.00		
İs	0.23	1.00	
Mo	-0.09	0.61	1.00

Tablo 3'te yer alan korelasyon değerleri incelendiğinde göç ve iş gücü arasında pozitif yönlü ve düşük, göç ile mobil telefon abonelikleri arasında ise negatif yönlü ve çok düşük, iş gücü ile mobil telefon abonelikleri arasında ise pozitif yönlü ve orta derecede bir ilişki söz konusudur. İlgili modele ilişkin panel logit tahmin sonuçları tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Panel Logit Sonuçları (Bahis Oranları)

Panel Logit Sonuçları (Bahis Oranı Sonuçları)						
Bağımlı Değ.:Gö	OR	Std. Ha.	z	P>z	[%95 Güv. Aralı.]	
Sabit	0.00***	0.00	-2.37	0.02	0.00	0.30
İs	6.03***	3.59	3.02	0.00	1.88	19.38
Mo	0.49***	0.14	-2.42	0.02	0.27	0.87
Wald Test	9.46 (0.00)					
/lnsig2u	-15.27	93.06				
Sigma_u	0.00048	0.02				
Rho	0.00	0.00				
Panel Logit Sonuçları						
Bağımlı Değ.:Gö	Kat.	Std. Ha.	z	P>z	[%95 Güv. Aralı.]	
Sabit	-6.99***	2.95	-2.37	0.02	-12.78	-1.20
İs	1.80***	0.60	3.02	0.00	0.63	2.96
Mo	-0.72***	0.30	-2.42	0.02	-1.30	-0.14
Wald Test	9.46 (0.00)					
/lnsig2u	-15.27	93.06				
Sigma_u	0.00048	0.02				
Rho	0.00	0.00				

Tesadüfi etkiler varsayımı ile tahmin edilen panel logit sonuçları incelendiğinde modelin genel anlamlılığını sınamak için kullanılan Wald test istatistiği 9.46 ve olasılık değeri ise 0.00'dır. Bu durum modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Logit modellerde parametreler yerine bahis oranlarının yorumlamalarda kullanılması daha doğru olduğundan ilgili sonuç tablosunda bahis oranları da (OR) yer almaktadır. İş gücü katsayısı 1'den büyüktür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. İşgücünde meydana gelebilecek bir artış göçün artma olasılığını yaklaşık 6 kat daha fazla arttırmaktadır. Bu durumda iş gücü değişkeni göçü açıklamada önemli bir etkiye sahiptir. Mobil telefon kullanıcı sayısı değişkenine ait katsayı ise

1'den küçük ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Mobil kullanıcı sayısındaki artış ise göç değişkenindeki artış olasılığını 2.04 kat azaltmaktadır.

Tablo 5. Panel Probit Sonuçları

Bağımlı Değ.:Gö	Kat.	Std. Ha.	z	P>z	[%95 Güv. Aralı.]	
Sabit	-3.95***	1.70	-2.32	0.02	-7.29	-0.61
İs	1.02***	0.33	3.13	0.00	0.38	1.67
Mo	-0.42***	0.17	-2.43	0.02	-0.75	-0.08
Wald Test	10.26 (0.00)					
/lnsig2u	-15.92					
Sigma_u	0.00034					
Rho	0.00					

Panel probit sonuçları incelendiğinde iş gücü ve mobil telefon aboneleri değişkenleri nitel bağımlı değişkeni yani göçü açıklamada anlamlıdır. Wald testi de anlamlı sonuç vermiştir.

6. SONUÇ

Uluslararası göç, insanlığın başlangıcından bugüne kadar ülkeleri, toplumları ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçları ile etkileyen bir olgudur. Günümüzde zorunlu göçler, kaynak ülkedeki savaş ve çatışma ortamından kaçmanın yanında hedef ülkedeki, ticaret ve sermaye hareketliliğindeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Göç olgusu arttıkça, göçmenler istihdamdaki artış ve azalışların hem nedeni hem de sonucu olmaktadır. Bu nedenle literatürde uluslararası göçün ekonomik faktörlerle özellikle de istihdamla arasındaki ilişkiler konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Gerçekleştirilen analiz ile, iş gücü ve mobil telefon abonelik değişkenlerinin, göçü açıklamada anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İş gücü katsayısı 1'den büyüktür ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. İşgücünde meydana gelebilecek bir artış, göçün artma olasılığını yaklaşık 6 kat daha fazla arttırmaktadır. Bu durumda iş gücü değişkeni göçü açıklamada önemli bir etkiye sahiptir. İşgücü ve göç arasında elde edilen sonuç literatürdeki pek çok çalışmayı desteklemektedir. Gerçekleştirdiğimiz çalışmada, kullandığımız bir başka değişken, mobil telefon aboneliğidir. Literatürde ulaştığımız kaynaklarda, bu değişkenin kullanıldığı bir çalışmaya rastlanmasına rağmen genel kanı, mobil telefon aboneliği ve göç arasında pozitif ilişkiye ulaşılacağı yönündedir. Ancak gerçekleştirdiğimiz analiz ile, mobil telefon abonelik değişkeni, göçü açıklamada anlamlı bulunmakla beraber, mobil kullanıcı sayısındaki artışın göç değişkenindeki artış olasılığını 2.04 kat azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Uluslararası göç arttıkça haberleşme ihtiyacı artmaktadır. Ancak göçmenlerin, kayıtlı bir adresinin bulunmaması veya kayıtlı adresi bulunanlarında adreslerini paylaşmak istememeleri gibi nedenlerle, gerçekleştirdiğimiz analizde mobil telefon kayıtları ve göç arasında negatif yönlü bir ilişkiye ulaşılmıştır. Bu konuda resmi veri bulunmamakla beraber, göçmenlerin kullanmış oldukları telefonların, Türkiye'de bulunan arkadaş, akraba v.b. gibi tanıdıklarına ait olduğu, bu nedenle analizde, mobil telefon aboneliği artarken göç olasılığının azaldığı yönündeki negatif ilişkiye ulaşıldığı düşünülmektedir.

Çalışma gerçekleştirilirken, literatürde benzer çalışmalarda kullanılan değişkenlerden farklı olarak makro verilerin yanında, mikro ekonometrik mobil telefon aboneliği verisi kullanılmıştır. Bu yönü ile nitel tercih modeli uyguladığımız araştırmada, makro ekonometri

uygulamasının yanında mikro ekonometrik sonuca da ulaşılmıştır. Bu bağlamda, çalışmamızın literatüre katkı sunması beklenmektedir.

Etik Beyanı: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Ayrıca çalışma açık erişim verilerinden model test çalışmasıdır. Dolayısıyla etik kurul izni gerektiren veri ve analizleri kapsamadığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ager, P. & Brückner, M. (2013, September). Cultural diversity and economic growth: evidence from the US. *European Economic Review*, 64, 76-97.
- Aktaş, M. T. (2015). Göç olgusu ekonomik kalkınmada itici güç olabilir mi? *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(7), 37-48.
- Boubtane, E., Coulibaly, D. & Rault, C. (2013). Immigration, unemployment and gdp in the host country: bootstrap panel granger causality analysis on OECD countries. *Economic Modelling*, 33, 261–269.
- Bove, V. & Elia, L. (2017). Migration, diversity, and economic growth. *World Development*, 89, 227- 239.
- Chen, H.-j. & Fang, I.-H. (2013). Migration, social security, and economic growth. *Economic Modelling*, 32 (C), 386-399.
- Chletsos, M. & Roupakias, S. (2012). *Immigration, unemployment and growth: empirical evidence from Greece*. MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Paper No. 39927, posted 08 Jul 2012 07:26 UTC
- Cooray, A. (2012). The Impact of migrant remittances on economic growth: evidence from south asia. *Review of International Economics*, 5(20), 985-998.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 175-204. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/21491/230375>
- Di Maria, C. & Lazarova, E. A. (2012). Migration, human capital formation, and growth: an empirical investigation. *World Development*, 40(5), 938-955.
- Dolado, J., Goria, A. & Ichino, A. (1994). Immigration, human capital and growth in the host country. *Journal of Population Economics* 7, 193-215.
- Dustmann, C., Fabbri, F. & Preston, I. (2005). The impact of immigration on the British labour market. *The Economic Journal*, 115(507), F324-F341.
- Engin, C. & Konuk, T. (2020). Türkiye ekonomisinde uluslararası göçün işsizlik ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: ekonometrik bir analiz. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(10), 103-123.
- Eren, A. A. (2021). Malthus ve Marx'da nüfus, istihdam ve suç: 2011 sonrası Türkiye'ye gelen göçmenlerin ekonomik etkileri. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 23-36.
- Göç Terimleri Sözlüğü. (2021). Erişim Tarihi: 07.10.2021, [www.turkey.iom.int: http://www.turkey.iom.int/documents/goc_terimleri_sozlugu.pdf](http://www.turkey.iom.int: www.turkey.iom.int/documents/goc_terimleri_sozlugu.pdf) No:18

- Günay, E. &  elik, O. (2021). Yakın tarihte Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye gücün çekim modeli ile analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 505-524.
- Kelley, A. C. (1965). International migration and economic growth: Australia, 1865–1935. *The Journal of Economic History*, 25(3), 333-354.
- Kemnitz, A. (2001). Endogenous growth and the gains from immigration. *Economics Letters*, 72(2), 215-218.
- Kır a , İ. (2017). *Yönetişim ve yetenek eksenli bir bakışla mülteci sorununun  oz m : Aziz Mahmud Hüdayi vakfı  rneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de gücü olgusu, gücü edenlerin kentlere olan etkileri ve  oz m  nerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, III (3), 173-175.
- Kundu, N., Banu, A. & Sehreen, F. (2012). Workers' remittances impact on the economic growth: Evidence from capital inflows in Bangladesh. *MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Paper No. 65340*, posted 01 Jul 2015 05:34 UTC
- Latif, E. (2015). The relationship between immigration and unemployment: panel data evidence from Canada. *Economic Modelling*, 50, 162–167.
- Marr, W. L. & Siklos, P. L. (1994). The link between immigration and unemployment in Canada. *Journal of Policy Modeling*, 16(1), 1-25.
- Me ik, O. & Koyuncu, T. (2020). Türkiye'de g c  ve ekonomik büyüme ilişkisi: Toda-Yamamoto nedensellik testi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(3), 2618 - 2635.
- Mihi-Ramirez, A., Rudzionis, A. & Kumpikaite, V. (2014). European economic migration flow, earnings and unemployment in decade of 2000. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 110, 122-129.
- Morley, B. (2006). Causality between economic growth and immigration: an ARDL bounds testing approach. *Economics Letters*, 90(1),72-76.
- Nyamongo, E. M., Misati, R. N., Kipyegon, L. & Ndirangu, L. (2012). Remittances, financial development and economic growth in Africa. *Journal of Economics and Business*, 64(3), 240-260.
- Özdil, S. (2019). ABD İŞgücü piyasasında ücretler ve gücü ilişkisi: Neoklasik gücü teorisi. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 264-276.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de i  gücü olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 1-13.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası gücü olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye gücü  rneği. *KM  Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- StataCorp. (2015). *Stata longitudinal-data/panel-data reference manual: release 14. statistical software*. College Station, TX: StataCorp LP.
- Şahin, A., Aktaş, E. & Rad, S. T. (2021). Türkiye'de kırdan kente gücü-işsizlik: Todaro paradoksu. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 27(1), 9-14.
- Tatoğlu, F. Y. (2012) *İleri panel veri analizi stata uygulamalı*. İstanbul: Beta Basım.

- Tarashev, A. A. & Jabbar, J. B. (2018). Dynamic modeling of labor migration impact on the economic system development. *IFAC Papers OnLine*, 32(51), 407–412.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç Dairesi Başkanlığı, (2021), G   tarihi. <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> (Erişim Tarihi: 04.10.2021)
- Türk Dil Kurumu (2021) Erişim tarihi: 01.10.2021, www.tdk.gov.tr, 2021.
- Yıldırımog lu, H. (2005). Uluslararası emek g  u “Almanya’ya Türk emek g  u”. *Kamuİş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, VIII, 1-24.

Araştırma Makalesi / Research Article

Türkiye’de Fen Bilimleri Eğitimi Alanlarında Ters Yüz Öğrenme Yaklaşımının Kullanıldığı Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi*A Review of Postgraduate Theses Using Flipped Learning Approach in Science Education Fields in Turkey*Erhan CEYLAN ¹ & Ergin HAMZAOĞLU ²

Geliş/Received: 14.03.2022

Kabul/Accepted: 31.03.2022

Öz

Bu çalışmada fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı Türkiye’deki lisansüstü tez çalışmalarının yıllara ve çalışma gruplarına göre dağılımları, ters yüz öğrenme yaklaşımında kullanılan materyaller ve çalışmalarda incelenen bağımsız değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada literatür taraması kullanılmış olup YÖK ulusal tez merkezinden çalışmanın amacına uygun 25 teze ulaşılmıştır. Çalışmalar incelendiğinde özellikle son iki yılda arttığı, fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının güncel ve popüler bir alan olduğu görülmüştür. Çalışma grubu olarak ise en çok ortaokul öğrencileri tercih edilirken ilkökul düzeyindeki çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalarda ters yüz öğrenme yaklaşımının materyali olarak daha çok ders videoları tercih edilirken az sayıda etkileşimli video, animasyon ve etkileşimli e-kitap kullanılmıştır. Bu çalışmalardaki bağımsız değişkenler incelendiğinde ise ters yüz öğrenme yaklaşımının akademik başarıya etkisine çoğu çalışmada yer verilmiştir ve hemen hemen hepsinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer değişkenlere bakıldığında ise dört çalışmada kendi kendine öğrenme, üç çalışmada öz düzenleme yer alırken bunları ikişer çalışmayla tutum, zihinsel risk alma becerileri, ders performansı ve kavramsal gelişim değişkenleri takip etmiştir. Bu çalışmalarda da genel olarak olumlu sonuçlara ulaşıldığı belirtilmiştir. Diğer değişkenlere ise bulgular bölümünde yer verilmiş olup son bölümde sonuçlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fen bilimleri eğitimi, ters yüz öğrenme, literatür tarama.

Abstract

In this study, it is aimed to examine the postgraduate thesis studies in Turkey, where the flipped learning approach is applied in the fields of science education, according to years and study groups, the materials used in the flipped learning approach and the independent variables examined in the studies. In this direction, a literature review was used in the study and 25 dissertations were obtained from the YÖK national dissertation center in accordance with the purpose of the study. When studies are examined, it is seen that it has increased especially in the last two years, and the flipped learning approach is a current and popular subject in the fields of science education. As the study group, while secondary school students were preferred the most, it was observed that there were very few

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Arş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Hatay/Türkiye. E-posta: eceylan@mku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5215-2781>

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye. E-posta: erginhamzaoglu@gazi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6053-6796>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Ceylan, E. & Hamzaoglu, E. (2022). Türkiye’de fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının kullanıldığı lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 31-43.

studies at the primary school level. In the studies conducted, while lecture videos were preferred as the material of the flipped learning approach, a small number of interactive videos, animations and interactive e-books were used. When the independent variables in these studies were examined, the effect of the flipped learning approach on academic success was included in most studies and it was concluded that it had a positive effect on almost all of them. When other variables were considered, self-learning was included in four studies, self-regulation was included in three studies, and attitude, mental risk-taking skills, course performance, and conceptual development variables were followed by two studies. In these studies, it was stated that generally positive results were achieved. Other variables were included in the findings section and the findings were discussed in the last section of the research.

Keywords: *Fields of science education, flipped learning, literature review.*

1.GİRİŞ

Son zamanlarda popülerliği artan ve giderek bir eğitim yaklaşımı olarak benimsenen ters yüz öğrenme, öğretim elemanlarının öğretme ve öğrenme süreçlerinde her öğrenciye ulaşmasını sağlayan bir yaklaşımdır (Bergmann ve Sams 2012). Ters yüz öğrenmede, doğrudan öğretimin bir kısmı veya tamamı videolar ve diğer medyalar aracılığıyla sağlanır ve sınıf içinde öğrencileri işbirlikçi, uygulamalı etkinliklere dahil etmek için kullanılır (Flipped Learning Network, 2014). Birçok kolej ve üniversite, artan akran etkileşimi ve materyalle daha derin etkileşim fırsatları sağladığı için ters yüz öğrenme yaklaşımını benimsemiştir (Johnson vd., 2015).

Ters yüz öğrenme yaklaşımı Bloom taksonomisine dayandırılarak şu şekilde açıklanabilir. Hatırlama ve anlama gibi temel düzey öğrenmeler sınıf dışında; uygulama, analiz, değerlendirme ve yaratma gibi üst düzey öğrenmeler ise sınıf içinde gerçekleşir (Hayırsever ve Orhan, 2018). Bu yaklaşım aynı zamanda öğretmenlere ders saati boyunca farklı pedagojileri uygulama (McLaughlin vd., 2014), kişiselleştirilmiş rehberlik sağlama (Francl, 2014) ve her öğrenci için farklı öğrenme deneyimleri geliştirme (Bergmann ve Sams, 2012) fırsatları sunar.

Ters yüz öğrenme yaklaşımının temelinde yapılandırmacılık ve aktif öğrenme vardır (Cohen, 2016; Hung, 2015; Prashar, 2015). Bu yaklaşımda, doğrudan öğretim çoğunlukla video yoluyla sınıf dışında gerçekleşir ve bu yaklaşımın aktif öğrenmeyi mümkün kıldığı savunulmaktadır (Abeysekera ve Dawson 2015). Öğretim sürecinde öğreneni merkeze alan, sürece aktif katılımını ve bilgiyi kendi kendine yapılandırarak edinmesi gerekliliğini savunan yapılandırmacılık, fen bilimleri eğitiminde konularının doğası gereği en uygun yaklaşımlardan birisidir (Batdı vd., 2021).

Doğayı ve doğadaki olayları anlamaya çalışılan ve bu doğrultuda araştırmalar yapılan bilim dalı olarak tanımlanan fen bilimlerinde doğanın gizemi çözülmeye çalışılmaktadır (Kaptan, 1999). Fen bilimlerinin alt alanlarında fizik, kimya, biyoloji, çevre bilimi, yer bilimi ve astronomi yer almaktadır. Fen bilimlerinin eğitimi; ilkökul ve ortaokullarda fen bilimleri dersi kapsamında, liselerde ana ders olarak fizik, kimya ve biyoloji dersleri kapsamında verilirken üniversite düzeyi fen bilgisi öğretmenliği lisans programında ise fen bilimlerinin tüm alt alanları ayrı ayrı ders olarak verilmektedir.

Yapılandırmacı yaklaşımın gerek ters yüz öğrenme yaklaşımının temelinde olması, gerekse fen bilimleri eğitiminde kullanılan en önemli yaklaşımlardan biri olması sebebiyle fen bilimleri eğitiminde ters yüz öğrenme yaklaşımının kullanılmasının tercih sebeplerinden biri olduğu söylenebilir. Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının kullanıldığı çalışmaların son zamanlarda arttığı görülmektedir (Birgili vd., 2021; Karakaş, 2021; Shu-Chen vd., 2020; Yanardağ, 2021). Bilginin sistematik ilke ve yöntemler ile elde edilmesini amaçlayan lisansüstü eğitim sonunda oluşturulan tezlerin bütüncül olarak incelenmesiyle birlikte ilgili alandaki gelişmelerin açığa çıkarılması sağlanabilmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde yapılan tez çalışmalarının eğilimlerini ve

sonuçlarını derlemek amacıyla bu çalışmada fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının kullanıldığı lisansüstü tez çalışmaları incelenmiş ve bu amaca yönelik aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmaların yıllara ve çalışma gruplarına göre dağılımı nasıldır?
2. Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmalarda hangi materyaller kullanılmıştır?
3. Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmalarda hangi bağımsız değişkenler incelenmiştir ve ters yüz öğrenme yaklaşımının bu değişkenlere etkileri nasıl olmuştur?

2. YÖNTEM

Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmaların incelendiği bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Genel olarak bir literatür taraması, dahil edilecek materyalleri seçme, bunları metinsel, tablo veya grafik biçiminde sentezleme ve katkılarının veya değerlerinin bazı analizlerini yapmak için materyalleri tanımlama sürecini içerir (Grant ve Booth, 2009).

Çalışmada Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ilgili çalışmalara ulaşılmıştır. Öncelikle tez.yok.gov.tr sitesine girilerek tarama terimi giriniz kısmına ters yüz öğrenmeyle ilgili kullanılacak İngilizce ifadeler şu şekilde yazılmıştır: “Flipped learning” OR “Flipped classroom” OR “Inverted learning” OR “Inverted classroom”. İngilizce ifadeler yer verilmesinin sebebi, çalışmalarda İngilizce özet bölümü yer almasından dolayı ters yüz öğrenmeyle ilgili yapılan çalışmalarda bu ifadelerden birine mutlaka yer verilmiş olmasıdır. Yine sitede “Aranacak Alan” kısmından “Tümü” seçilerek arama yapılmış ve toplam 174 çalışmaya ulaşılmıştır (son erişim tarihi, 03.03.2022). Bu çalışmaların özet bölümleri okunarak fen bilimleri eğitimi alanlarında yapılan çalışmalar pdf formatında bilgisayara indirilmiştir. Ulaşılan toplam 25 tez aşağıda yer alan tabloda betimlenmiştir.

Tablo 1. Fen Bilimleri Eğitimi Alanlarında Ters Yüz Öğrenme Yaklaşımının Uygulandığı Lisansüstü Tezler

Yazar	DR /YL	Çalışma deseni	Konu alanı /Alt alan	Örneklem grubu	Kullanılan materyal	İncelenen Değişkenler
Kanbur (2016)	YL	Eylem araştırması	Kimya	Lise	Video	Öğrenci görüşleri
Çakır (2017)	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Fiziksel Olaylar	Ortaokul	Video	Akademik başarı, Zihinsel risk alma becerileri, Bilgisayarca düşünme becerileri
Öztürk (2017)	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Fen Bilimleri	Lisans	Video	Teknolojik Pedagojik alan bilgisi, Pedagojik alan bilgisi, Özgüven
Yurtlu (2018)	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Kimya	Lisans	Video	Akademik başarı, Öğrenci görüşleri
Murat (2018)	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Madde ve doğası	Ortaokul	Video	Bilimsel epistemolojik inançları, 21. yy becerileri
Güven Demir (2018)	DR	Kontrol gruplu deneysel desen	Dünya ve Evren	İlkokul	Animasyon	Akademik başarı, Planlama becerileri, Öğrenci görüşleri
Kırmızıoğlu (2018)	YL	Durum çalışması	Kimya	Lise	Etkileşimli video	Başarı, Öz düzenleme

<i>Yağmur (2019)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Canlılar ve Yaşam	Ortaokul	Video	Akademik başarı
<i>Çakar (2019)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Fizik	Lise	Video	Akademik başarı, Fizik performansı, Tutum, Problem çözme becerileri
<i>Nacaroğlu (2020)</i>	DR	Kontrol gruplu deneysel desen	Madde ve doğası	Ortaokul	Video	Akademik başarı, Öz düzenleme
<i>Söndür (2020)</i>	DR	Kontrol gruplu deneysel desen	Fiziksel Olaylar	Ortaokul	Video	Akademik başarı, Kendi kendine öğrenme, STEM mesleklerine yönelik ilgi
<i>Demir (2020)</i>	YL	Durum çalışması	Canlılar ve Yaşam	Ortaokul	Video	Öğrenci görüşleri
<i>Aksoy (2020)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Fiziksel Olaylar	Ortaokul	Video	Akademik başarı, Zihinsel risk alma becerileri, Öğrenci görüşleri
<i>Coşkun (2020)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Fen Bilimleri	Lisans	Video	Öz yeterlik inançları, STEM öğretimi yönelimleri
<i>Tekin (2020)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Kimya	Lise	Ters Yüz Kitabı	Kendi kendine öğrenme, Akademik başarı, Mantıksal düşünme bec., Bilimsel süreç becerisi
<i>Keskin (2020)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Kimya	Lise	Etkileşimli video	Akademik başarı, Öğrenci görüşleri
<i>Özdemir (2020)</i>	YL	Eylem araştırması	Kimya	Lisans	Video	Akademik başarı, Öğrenci görüşleri
<i>Eser (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Canlılar ve Yaşam	Ortaokul	Video	Öz düzenleme becerileri
<i>Solak (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Madde ve doğası	Ortaokul	Video	Akademik başarı, Kavram yanlışları
<i>Derin (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Madde ve doğası	Ortaokul	Video	Öğrenmeyi Öğrenme Yetkinlikleri, Öğrenci görüşleri
<i>Taşçi (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Madde ve doğası	Ortaokul	Video	Kendi kendine öğrenme becerileri, Kavramsal anlama
<i>Coşkun (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Fiziksel Olaylar	Ortaokul	Video	Akademik başarı, fen öğrenme motivasyonu, Öğrenci görüşleri
<i>Yanardağ (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Dünya ve Evren	Ortaokul	Video	Başarı, Tutum, Öğrenci görüşleri
<i>Kaya (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Madde ve doğası	Ortaokul	Video	Bilimin doğası anlayışları, Erişileri, Öğrenci görüşleri
<i>Aziz (2021)</i>	YL	Kontrol gruplu deneysel desen	Biyoloji	Lise	Video	Başarı

2.1. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. “Türkiye’de Fen Bilimleri Eğitimi Alanlarında Ters Yüz Öğrenme Yaklaşımının Kullanıldığı Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi” başlıklı araştırmada Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden gerçekleştirilen tarama sonucunda belirlenen yayınların erişime açık verilerinden yararlanılmıştır. Açık erişim verileri kullanıldığından etik kurul izni gerektirmemektedir.

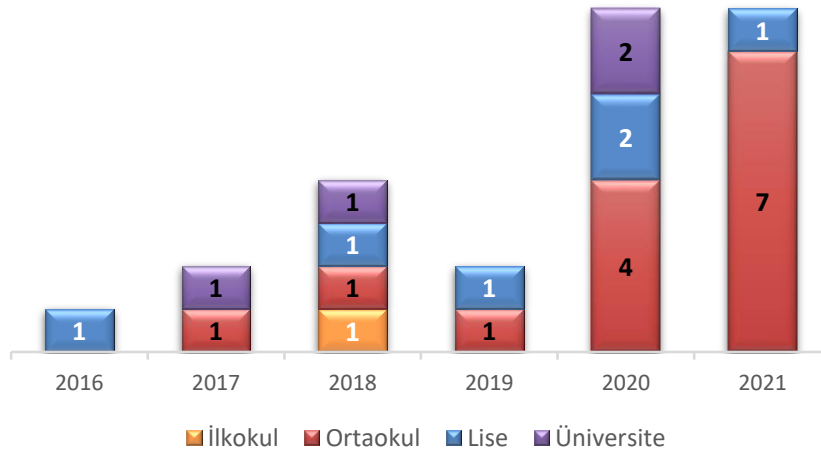
3. BULGULAR

Türkiye’de fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının kullanıldığı tez çalışmalarının incelendiği bu çalışmada öncelikle yapılan tezlerin yıllara ve çalışma gruplarına göre dağılımları verilmiş, daha sonra ters yüz öğrenme yaklaşımının materyali olarak kullanılan araçlardan bahsedilmiş, son olarak da araştırılan bağımsız değişkenlere ve çalışmalarda kullanılan ters yüz öğretim yaklaşımının bu değişkenlere etkileri verilmiştir.

3.1. Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde “Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmaların yıllara ve çalışma gruplarına göre dağılımı nasıldır?” sorusuna cevap aranmış olup bulgular aşağıdaki grafikte verilmiştir.

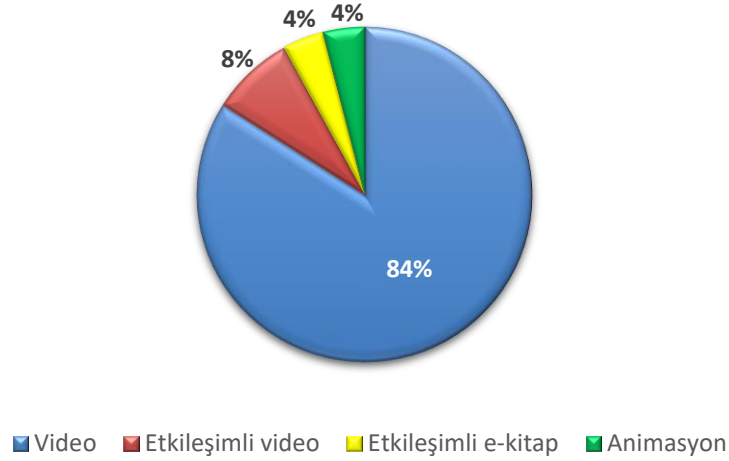
Grafik 1. Çalışmaların Yıllara ve Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafik incelendiğinde ülkemizde fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımıyla ilgili tamamlanan lisansüstü tez çalışmaları 2016 yılında başlamış olup son yıllarda popülerliğinin arttığı görülmektedir. Bunun yanında çalışmaların çoğunun çalışma grubunu ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Yani en çok ortaokul fen bilimleri dersinde çalışma yapılmıştır.

3.2. İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde “Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmalarda hangi materyaller kullanılmıştır?” sorusuna cevap aranmış ve bulgulara aşağıdaki grafikte yer verilmiştir.

Grafik 2. Çalışmalarda Kullanılan Materyallerin Dağılımı

Grafik 2 incelendiğinde çalışmaların hemen hemen hepsinde ters yüz öğretim yönteminin materyali olarak video kullanıldığı görülmektedir. Ana materyal olarak videonun kullanıldığı çalışmalarda videolar daha çok araştırmacılar tarafından hazırlanarak EBA, Edmodo, Edpuzzle, Youtube, CD vs. gibi farklı ortamlar aracılığıyla öğrencilere ulaştırılmıştır. Ayrıca bazılarında videoların içerisine bazı etkileşimler (video oynarken öğrencinin karşısına bir anda soru çıkması gibi) eklenmiş ve bu videolar etkileşimli video olarak kategorisinde değerlendirilmiştir. Bunların dışında videoya benzer olarak animasyonların kullanıldığı bir çalışma ve diğerlerinden farklı olarak da araştırmacının ters yüz kitabı olarak adlandırdığı etkileşimli e-kitap materyal olarak kullanılmıştır. Fakat etkileşimli e-kitapta çeşitlilik açısından etkileşimli öğelere çok az yer verilmiştir.

3.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde “Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulandığı araştırmalarda hangi bağımsız değişkenler incelenmiştir ve ters yüz öğrenme yaklaşımının bu değişkenlere etkileri nasıl olmuştur?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda verilmiştir. Ters yüz öğrenme yaklaşımının olumlu yönde etkilediği çalışmalar “**kalin**”, olumsuz yönde etkilediği çalışmalar “altı çizili”, anlamlı bir etkisi olmayan çalışmalar ise “*italik*” yazılarla ifade edilmiştir.

Tablo 2. Çalışmalarda İncelenen Bağımsız Değişkenler Tablosu

Değişkenler	f	Yazar
Akademik başarı	15/2	Çakır (2017), Yurtlu (2018), Güven Demir (2018), Kırmızıoğlu (2018), Yağmur (2019), Çakar (2019), Nacaroğlu (2020), Söndür (2020), Aksoy (2020), Tekin (2020), Keskin (2020), Özdemir (2020), Solak (2021), Coşkun (2021), Yanardağ (2021), Kaya (2021), Aziz (2021)
Tutum	1/1	Çakar (2019), Yanardağ (2021)
Motivasyon	1	Coşkun (2021)
Özgüven	1	Öztürk (2017)
Öz düzenleme	3	Nacaroğlu (2020), Eser (2021), Kırmızıoğlu (2018)
Öz yeterlik inançları	1	Coşkun (2020)
Pedagojik alan bilgisi	1	Öztürk (2017)
Teknolojik Pedagojik alan bilgisi	1	Öztürk (2017)

Planlama becerisi	1	<i>Güven Demir (2018)</i>
Problem çözme becerileri	1	<i>Çakar (2019)</i>
Mantıksal düşünme becerileri	1	Tekin (2020)
Bilimsel süreç becerileri	1	<i>Tekin (2020)</i>
Zihinsel risk alma becerileri	2	<i>Çakır (2017), Aksoy (2020)</i>
Bilgisayarca düşünme becerileri	1	<i>Çakır (2017)</i>
21. yüzyıl becerileri	1	<i>Murat (2018)</i>
Bilimsel epistemolojik inanç	1	<i>Murat (2018)</i>
Ders performansı	2	Çakar (2019), Kanbur (2016)
Kendi kendine öğrenme	2/2	<i>Söndür (2020), Tekin (2020), Taşçi (2021), Derin (2021)</i>
Bilimin doğası anlayışları	1	Kaya (2021)
STEM mesleklerine yönelik ilgi	1	Söndür (2020)
STEM öğretimi yönelimleri	1	Coşkun (2020)
Kavramsal gelişim	2	Solak (2021), Taşçi (2021)
Çevre bilinci	1	Demir (2020)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi yapılan çalışmaların yarıdan fazlasında ters yüz öğrenme yaklaşımının akademik başarıya etkisi incelenmiş ve hemen hemen hepsinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dört çalışmada yer alan kendi kendine öğrenmede iki çalışmada olumlu etkiler gözlenirken üç çalışmada yer alan öz düzenleme değişkeninde tümünde olumlu etkiler görülmüştür. Bunları ikişer çalışmayla tutum, zihinsel risk alma becerileri, ders performansı ve kavramsal gelişim değişkenleri yer almaktadır. Bunlardan öğrencilerin zihinsel risk alma becerilerini ölçen çalışmalarda ters yüz öğrenme yaklaşımının değişken üzerinde olumlu veya olumsuz etki oluşturmazken tutum değişkeninde çalışmaların birinde olumlu etki olduğundan bahsedilmiştir. Birer çalışmada incelenen motivasyon, özgüven, öz yeterlik inançları, teknolojik pedagojik alan bilgisi, mantıksal düşünme becerileri, bilimin doğası anlayışları, STEM öğretimi yönelimleri, STEM mesleklerine ilgi ve çevre bilinci değişkenlerinde ters yüz öğrenme yaklaşımının olumlu etkileri gözlenirken planlama becerileri, problem çözme becerileri, bilimsel süreç becerileri, bilgisayarca düşünme becerileri, 21. yy. becerileri, bilimsel epistemolojik inançlar değişkenlerinde ne olumlu ne de olumsuz etkiler gözlenmiştir. Bunlarla birlikte çalışmaların hiçbirinde ters yüz öğrenme yaklaşımının bağımsız değişkenlere olumsuz etkileri olduğu görülmemiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının kullanıldığı lisansüstü tez çalışmalarının incelendiği bu çalışmada özellikle son 2 yılda çok sayıda (toplam 25 tezin 16'sı) lisansüstü tez çalışması yapılmıştır. Bu tezlerin çalışma gruplarını ise en çok ortaokul öğrencileri oluştururken ilkokul öğrencileri bir defa tercih edilmiştir. Tufançlı'nın (2020) araştırmasında son 2 yılda ters yüz öğrenme yaklaşımıyla ilgili çalışmaların sayısında düşüş yaşandığı ifade edilse de bu durumdan fen bilimleri eğitimi alanlarında yapılan çalışmalar etkilenmemiş, aksine son zamanlarda popülerliğini daha da artırmıştır.

Yine literatür taraması yapılan çalışmalara bakıldığında çalışma grubu olarak daha çok lisans öğrencilerinin tercih edildiği, özellikle ortaokul öğrencileriyle yapılan çalışmaların son zamanlara kadar çok az olduğu görülmektedir (Aydın ve Demirel, 2017; Özbay ve Sarıca, 2019; Sakar ve Uluçınar Sağır, 2017; Tufançlı, 2020). Fen bilimleri eğitimi alanlarında yapılan tez

çalışmalarının incelendiği bu çalışmada ise daha çok ortaokul öğrencileri çalışma gruplarını oluşturmaktadır. Bunun sebebi olarak son zamanlarda küçük yaş grubu öğrencilerin de ters yüz öğrenmede kullanılan teknolojilere ulaşma imkanının artmış olması ve dolayısıyla ters yüz öğrenme yaklaşımının küçük yaş grubu öğrencilere uygulanabilirliğini artırmış olabilir. Bunun yanında ilkokul öğrencileriyle yapılan çalışmalarda ters yüz öğrenme yaklaşımından olumlu sonuçlar alınmış olsa da (Elian ve Hamaidi, 2018; Güven Demir, 2018) ülkemizde daha küçük yaş grubu olan ilkokul öğrencileriyle yapılan çalışmaların sayısı hala çok azdır. Yeni neslin teknolojiyle arası küçüklüklerinden itibaren iyiyken bu durumu eğitimde de değerlendirmek gereklidir. Bu yüzden teknolojinin de aktif olarak kullanıldığı ters yüz öğrenme yaklaşımında küçük yaş grubu öğrencilerinin de ulaşabileceği ortamlar sağlanmasının ve bununla ilgili çalışmaların artmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın 2. Sorusunda, yapılan tez çalışmalarında ters yüz öğrenme yaklaşımının materyali olarak hangi materyallerin kullanıldığı incelenmiş olup bu materyalleri araştırmacıların daha çok dersi kendilerinin anlattığı videolar başta olmak üzere ders videoları oluşturmaktadır. Bunların yanında az da olsa Edpuzzle vb. programlar aracılığıyla videolara çoklu ortam bileşenlerinin eklenmesiyle oluşan etkileşimli videoların yer aldığı çalışmalara da rastlanmıştır (Keskin, 2020; Kırmızıoğlu, 2018). Birer çalışmada ise araştırmacılar tarafından hazırlanan animasyonlar (Güven Demir, 2018) ve etkileşimli e-kitap (Tekin, 2020) kullanılmıştır.

Ters yüz öğrenmede, sınıf dışı ortamda öğretimin bir kısmı veya tamamı videolar ve diğer medyalar aracılığıyla sağlandığı ifade edilmesine rağmen (Flipped Learning Network, 2014) bu araştırmada çoğu çalışmada normal videoların kullanıldığı görülmüş olup en azından bu videoların etkileşimli hale getirilmesinin daha etkili olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada incelenen çalışmaların birkaçında da yer alan etkileşimli videolar, ders öncesi teorik öğrenmelerde yaygın kullanılan ders materyalleri arasında yerini almaktadır (Karaca, 2016). Ama bununla da yetinmeyip etkileşimli videoların da içinde barındırabilecek potansiyele sahip olan etkileşimli e-kitapların, ters yüz öğrenme yaklaşımının materyali olarak kullanımının artmasına yönelik çalışmalar yapılabilir. Çünkü etkileşimli e-kitapta bolca çoklu ortam bileşenlerini barındırabilmekte ve öğrencilerin bireysel öğrenmelerini geliştirmek ve öğrenme sürecinin en iyi şekilde gelişmesine yardımcı olmak için tasarlanabilmektedir (Nguyen, 2015). Nitekim bu araştırmada sadece bir çalışmada etkileşimli e-kitaba yer verilmiş lakin o çalışmada da az sayıda çoklu ortam bileşenlerine yer verilmiştir. Bu noktada ters yüz öğrenme yaklaşımının materyali olarak etkileşimli e-kitapların henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş bir hazine olduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın bir diğer sorusuna yönelik olarak ters yüz öğrenme yaklaşımında kullanılan bağımsız değişkenler incelenmiş ve çalışmalarda en çok ters yüz öğrenme yaklaşımının öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelendiği görülmüştür. 17 çalışmanın 15'inde ters yüz öğrenme yaklaşımının öğrencilerin akademik başarılarını anlamlı bir şekilde artırdığı görülmüştür. Literatürde aksini gösteren yani anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ifade eden çalışmalara rastlansa da (Clark, 2015; Çarpıcı, 2019; Marlowe, 2012; Saunders, 2014; Solak, 2021; Yanardağ, 2021) yapılan çalışmaların çoğunda ters yüz öğrenme yaklaşımının akademik başarıyı olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Aksoy, 2020; Coşkun, 2021; Çakır, 2017; Davies vd., 2013; Gögebakan Yıldız ve Kıyıcı, 2016; MacKinnon, 2015; Yağmur, 2019; Yurtlu, 2018). Genel olarak değerlendirildiğinde tüm alanlarda ve özelde de fen bilimleri eğitimi alanlarında ters yüz öğrenme yaklaşımının, öğrenenlerin akademik başarıları üzerinde olumlu etkileri vardır. Ters yüz öğrenme yaklaşımının etkileşimli ve uygulamalı öğrenmeye fırsat tanıması, bireysel öğrenme ve aktif öğrenmenin avantajlarını bir arada barındırması gibi özelliklerinin akademik başarıyı artırıcı sebepleri arasında gösterilebilir (Aydın ve Demirer, 2017). Anlamlı sayılabilecek düzeyde olumlu etkisinin olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalardaki sebepler ise; öğrencilerin okul dışında yapması gerekli olan hazırlıkları

yapmaması, bazı öğrencilerin yeni uygulamalara olan dirençleri, internete ulaşım sorunları, anlık dönüt alınmaması olarak sıralanabilir. Yani ters yüz öğrenme yaklaşımının uygulamaları iyi planlanır ve uygun ortam oluşturulursa akademik başarıdaki artış büyük ölçüde gerçekleşecektir.

Akademik başarıdan sonra bu çalışmada en çok kendi kendine öğrenme (4) bağımsız değişkeni incelenmiş olup çalışmaların yarısında anlamlı olarak olumlu etki göstermiştir. Oysaki ters yüz öğrenme, öğrenenlere kendi kendine öğrenme sorumluluğu verilmesi, bireysel öğrenme deneyimi için imkan sağlaması yönünden verimli bir model yaklaşımdır (Hertz, 2012). Dolayısıyla bu yaklaşımın, öğrencilerin kendi kendine öğrenmelerine daha çok olumlu etki göstermesi beklenebilirdi. Beklentileri karşılayamamasının sebepleri şu şekilde sıralanabilir; öğrencilerin kendi kendine öğrenme konusundaki hazırbulunuşluğunun zayıf olması, öğrencilerin teknoloji kullanımı yetersizlikleri, öğrencilerin nasıl çalışacağını bilmemesi (Söndür, 2020). Öğrencilerin kendi kendine öğrenmelerini geliştirebilmesi için sınıf dışı etkinlikler, öğrenmede bireysel farklılıklar da dikkate alınarak güzelce planlanabilir ve takibi dikkatlice yapılabilir.

Ters yüz öğrenme yaklaşımında öğrenciler özdüzenleme becerilerinin farkına varma ve sergileme fırsatı bulmaktadır (Cockrum, 2014). Başka çalışmalarda olduğu gibi (DeSantis vd., 2015; Liaw ve Huang, 2013; Ök, 2019; Shyr ve Chen, 2018;) bu araştırmada da üç çalışmada ters yüz öğrenme yaklaşımının öğrencilerin özdüzenlemelerine etkisi incelenmiş olup hepsinde olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Öğrenenlerin özdüzenleme becerilerinin artmasında, bu yaklaşımın sınıf dışı uygulamaları içermesi ve sınıf içi uygulamalarda öğrenenlerin bireysel ve grup çalışmaları yaparak öğrenme sürecine aktif katılım sağlamasının etkili olduğu düşünülmektedir (Nacaroglu, 2020). Yani ters yüz öğrenme yaklaşımının öğrencilerin öz düzenleme becerilerinin gelişiminde olumlu katkılar sağladığı rahatlıkla ifade edilebilir.

Çalışmalarda incelenen diğer değişkenlerdeki durum ise şöyledir: ders performansı, kavramsal gelişim, tutum, motivasyon, özgüven, öz yeterlik inançları, teknolojik pedagojik alan bilgisi, mantıksal düşünme becerileri, bilimin doğası anlayışları, STEM öğretimi yönelimleri, STEM mesleklerine ilgi ve çevre bilinci değişkenlerinde ters yüz öğrenme yaklaşımının olumlu etkileri gözlenirken; zihinsel risk alma becerileri planlama becerileri, problem çözme becerileri, bilimsel süreç becerileri, bilgisayarca düşünme becerileri, 21. yy. becerileri, bilimsel epistemolojik inançlar değişkenlerinde anlamlı olarak olumlu etki göstermediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Etik Beyanı: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Araştırmada Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden gerçekleştirilen tarama sonucunda belirlenen yayınların erişime açık verilerinden yararlanılmıştır. *Açık erişim verileri kullanıldığından etik kurul izni gerektirmemektedir.*

KAYNAKÇA

Abeysekera, L. & Dawson, P. (2015). Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition, rationale and a call for research. *Higher Education Research & Development*, 34 (1), 1-14. doi: 10.1080/07294360.2014.934336.

*Aksoy, İ. (2020). *Ortaokul fen öğretiminde ters yüz sınıf uygulamaları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kastamonu.

- Aydın, B. & Demirer, V. (2017). Ters yüz sınıf modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiş çalışmalara bir bakış: İçerik analizi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 7(1), 57-82.
- *Aziz, S.K. (2021). *Ters yüz öğrenme modelinin biyoloji konularını öğrenmeye etkisi: mitokondri ve kloroplast örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Batdı, V., Öztaş, C. & Talan, T. (2021). Fen bilgisi dersinde yapılandırmacı yaklaşım uygulamalarının karma-meta yöntem ile analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 33-44.
- Bergmann, J. & Sams, A. (2012). *Flip your classroom: Reach every student in every class every day*. Eugene: International Society for Technology in Education.
- Birgili, B., Seggie, F.N. & Oğuz, E. (2021). The trends and outcomes of flipped learning research between 2012 and 2018: A descriptive content analysis. *J. Comput. Educ.* 8, 365–394. <https://doi.org/10.1007/s40692-021-00183-y>
- Clark, K. R. (2015). The effects of the flipped model of instruction on student engagement and performance in the secondary mathematics classroom. *Journal of Educators Online*, 12(1), 91–115.
- Cockrum, T. (2014). *Flipping your english class to reach all learners: Strategies and lesson plans*. New York: Routledge.
- Cohen, M. E. (2016) The flipped classroom as a tool for engaging discipline faculty in collaboration: A case study in library-business collaboration, *New Review of Academic Librarianship*, 22(1), 5-23. DOI: 10.1080/13614533.2015.1073162
- *Coşkun, G. (2020). *Ters yüz eğitim modeliyle STEM etkinliklerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarına ve STEM eğitim yaklaşımına yönelik etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- *Coşkun, H. (2021). *7. sınıf kuvvet ve enerji ünitesinde ters yüz sınıf modeli destekli fetemm yaklaşımına dayalı tasarlanan öğrenme ortamının başarı ve motivasyona etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.
- *Çakar, V. (2019). *Fizik eğitiminde ters yüz edilmiş sınıf modelinin kullanılmasının öğrenme ürünleri üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- *Çakır, E. (2017). *Ters yüz sınıf uygulamalarının fen bilimleri 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarı, zihinsel risk alma ve bilgisayarca düşünme becerileri üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Çarpıcı, S.S. (2019). *Ters-yüz sınıf modelinin İngilizce dersinde akademik başarıya etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Davies, R.S., Dean, D.L. & Ball, N. (2013). Flipping the classroom and instructional technology integration in a college-level information systems spreadsheet course. *Education Tech Research Dev*, 61, 563–580.
- *Demir, E. (2020). *5. sınıf fen bilimleri dersi insan ve çevre ünitesinde ters yüz sınıf uygulamalarının çevre bilincine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kastamonu.

- *Derin, S. (2021). *Madde ve endüstri ünitesinde gerçekleştirilen ters yüz edilmiş sınıf modelinin 8.sınıf öğrencilerinin öğrenmeyi öğrenme yetkinlikleri açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- DeSantis, J., Van Curen, R., Putsch, J. & Metzger, J. (2015). Do students learn more from a flip? An exploration of the efficacy of flipped and traditional lessons. *Journal of Interactive Learning Research*, 26(1), 39-63.
- Elian, S. M. & Hamaidi, D. A. H. (2018). The effect of using flipped classroom strategy on the academic achievement of fourth grade students in Jordan. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 13(02), 110– 125.
- *Eser, N. (2021). *Ters çevrilmiş sınıf modelinin 7. Sınıf öğrencilerin öz düzenleme becerileri üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.
- Flipped Learning Network (2014). Definition of flipped learning. [Erişim tarihi: 15.02.2022, <https://flippedlearning.org/definition-of-flipped-learning/>]
- Francel, T. J. (2014). Is flipped learning appropriate. *Journal of Research in Innovative Teaching*. 71, 119-128.
- Grant, M. J. & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health information & libraries journal*, 26(2), 91-108.
- Göğebakan Yıldız, D. & Kıyıcı, G. (2016). Ters yüz edilmiş sınıf modelinin öğretmen adaylarının erişilerine, üstbilgi farkındalıklarına ve epistemolojik inançlarına etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 405–426. <https://doi.org/10.18026/cbusos.70886>
- *Güven Demir, E. (2018) *Ters yüz sınıf modeline dayalı uygulamaların ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin akademik başarı ve planlama becerilerine etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Hayırsever, F. & Orhan, A. (2018). Ters yüz edilmiş öğrenme modelinin kuramsal analizi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 572-596. DOI: 10.17860/mersinefd.431745
- Hertz, M. B. (2015). *The flipped classroom: Pro and con*. Edutopia. [Erişim tarihi: 11.03.2022, <https://www.edutopia.org/blog/flipped-classroom-pro-and-con-mary-beth-hertz>]
- Hung, H. T. (2015). Flipping the classroom for English language learners to foster active learning. *Computer Assisted Language Learning*, 28(1), 81-96.
- Johnson, L., Adams Becker, S., Estrada, V. & Freeman, A. (2015). *The NMC horizon report: Higher education edition*. Austin, Texas: The New Media Consortium. [Erişim tarihi: 22.02.2022, <https://eric.ed.gov/?id=ED559357>]
- *Kanbur, S. (2016). *Organik kimya öğretiminde ters-yüz sınıf modelinin uygulanması: bir eylem araştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaca C. (2016). Öğretim teknolojilerinde güncel bir yaklaşım: Ters yüz öğrenme. İçinde Ö. Demirel & S. Dinçer (Ed.), *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler ve Nitelik Arayışı*, (ss.1171-1182). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

- Karakaş, G. (2021). *Türkiye’de ters yüz edilmiş öğrenme ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin tematik, metodolojik ve istatistiksel açıdan incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Kaptan, F. (1999). *Fen bilgisi öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- *Kaya, M. (2021). *Ters yüz sınıf modelinin öğrencilerin bilimin doğası anlayışlarına ve erişimine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- *Keskin, E. (2020). *Ters yüz sınıf yönteminin 10. sınıf öğrencilerinin kimya dersi 'asitler, bazlar ve tuzlar' ünitesindeki akademik başarılarına etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- *Kırmızıoğlu, H.A. (2018). *11. sınıf kimya dersinin ters yüz sınıf modeli ile işlenmesi: Bir durum araştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Liaw, S. S. & Huang, H. M. (2013). Perceived satisfaction, perceived usefulness and interactive learning environments as predictors to self-regulation in e-learning environments. *Computers and Education*, 60(1), 14-24.
- Mackinnon, G. (2015). Determining useful tools for the flipped science education classroom. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 15(1), 44-55.
- Marlowe, C. A. (2012). *The effect of the flipped classroom on student achievement and stress*. (Unpublished master thesis) Montana State University, Montana, USA.
- McLaughlin, J. E., Roth, M. T., Glatt, D. M., Gharkholonarehe, N., Davidson, C. A., Griffin, L. M. & Mumper, R. J. (2014). The flipped classroom: A course redesign to foster learning and engagement in a health professions school. *Academic Medicine*, 89,236-243.
- *Murat, M. (2018). *Ters yüz sınıf modelinin beşinci sınıf öğrencilerinin 21. yüzyıl becerileri ve bilimsel epistemolojik inançlarına etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- *Nacaroğlu, O. (2020). *Özel yetenekli öğrencilerin madde ve değişim ünitesindeki başarılarına ve öz düzenleme becerilerine ters yüz öğrenme modelinin etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Nguyen, G. N. (2015). Designing and using interactive e-books in Vietnam. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 11(1), 75-98.
- Ök, S. (2019). *Ters yüz öğrenme ortamlarında öğrencilerin akademik başarılarının ve öz düzenleyici öğrenme becerilerinin araştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Özbay, Ö. & Sarıca, R. (2019). Ters yüz sınıfa yönelik gerçekleştirilen çalışmaların eğilimleri: Bir sistematik alanyazın taraması. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 332-348.
- *Özdemir, T. (2020). *Ters yüz sınıf modelinin stereokimya kavramlarının öğrenilmesine ve bilimsel modeller ile ilgili anlayışlara etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- *Öztürk, İ.G. (2017). *Ters yüz sınıflar modelinin kullanıldığı fen öğretimi laboratuvar uygulamaları dersinin öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgisi*

gelişimlerine etkisinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

- Prashar, A. (2015). Assessing the flipped classroom in operations management: A pilot study. *Journal of Education for Business*, 90(3), 126-138.
- Sakar, D. & Uluçınar Sağır, Ş. (2017). Flipped classroom model in education. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1904-1916.
- Saunders, J. M. (2014). *The flipped classroom: Its effect on student academic achievement and critical thinking skills in high school mathematics.* (Unpublished doctoral thesis). Liberty University, Virginia, USA.
- Shu-Chen, Cheng., Gwo-Jen, Hwang. & Chiu-Lin, Lai. (2020). Critical research advancements of flipped learning: a review of the top 100 highly cited papers. *Interactive Learning Environments*, DOI: 10.1080/10494820.2020.1765395
- Shyr, W. J. & Chen, C. H. (2018). Designing a technology-enhanced flipped learning system to facilitate students' self-regulation and performance. *Journal of Computer Assisted Learning*, 34(1), 53-62.
- *Solak, B. (2021). *Ters yüz edilmiş öğrenme modelinin fen bilimleri dersinde kullanılması: maddenin ısı ile etkileşimi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- *Söndür, D. (2020). *STEM etkinlikleriyle desteklenmiş ters yüz öğrenme modelinin çeşitli değişkenlere etkisi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- *Taşçi, R. (2021). *Eba ile desteklenmiş ters yüz sınıf uygulamasının ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin yoğunluk kavramını anlama düzeylerine ve kendi kendine öğrenme becerilerine etkisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- *Tekin, D. (2020). *Kimyanın temel kanunları, kimyasal hesaplamalar ve mol kavramı ünitelerinin yapılandırıcılık temelli ters yüz edilmiş sınıf modeli ile öğretimi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tufançlı, S. (2021). 2016-2020 yılları arasında ters yüz sınıf modeli ile yapılmış lisansüstü tezlerin yapısal incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 135-150. doi: 10.53629/sakaefd.915077
- *Yağmur, D. (2019). *Çevrilmiş sınıf modelinin 6.sınıf öğrencilerinin solunum sistemi konusunda akademik başarıya etkisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- *Yanardağ, H. (2021). *Ters yüz sınıf uygulamalarının mevsimler ve iklim ünitesinin öğretiminde 8. sınıf öğrencilerinin akademik başarı, tutum ve öğrenme kalıcılıklarına etkisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Diyarbakır.
- * Yurtlu, S. (2018). *Fen eğitiminde ters yüz sınıf modelinin öğrenci başarısına ve görüşlerine etkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muş Alparslan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Muş.

*Bu araştırmada incelenen lisansüstü tezlerdir.

Araştırma Makalesi / Research Article

Akıllı Şehirler Kavramı ve Ankara Örneğinde Yapılan Çalışmalar¹

The Concept of Smart Cities and The Studies Carried Out in The Example of Ankara

Hürcan GÜLER² & Cercis İKİEL³

Geliş/Received: 22.09.2021

Kabul/Accepted: 09.01.2022

Öz

Günümüzde şehirler zararlı etkileri giderek artan problemlerin kilidini ancak süreklilik kazanmış dijital çözümleri himaye ederek açabilmektedir. Farklı coğrafyalarda farklı özelliklere sahip şehirler, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) potansiyellerini sürekli arttırarak ve akıllı dijital bir dönüşüm geleneğine sahip olarak hızlı bir kalkınma sürecine girmektedir. Zararların absorbe edilmesinde, mevcut kaynakların daha verimli hale getirilmesinde, insanların yaşam alanlarının daha konforlu bir düzeye taşınmasında, sürdürülebilir teknolojilerin üretilmesinde veya transfer edilmesinde, şehirlerin karşısına akıllı şehirler konsepti çıkmaktadır. Endüstri 4.0'ın beraberinde getirdiği yeni nesil teknolojiler aracılığıyla akıllı şehirler, çözüm uygulamalarının kaynağı ve uzman kullanıcıları pozisyonundadır. Çalışmamızda akıllı şehirler kavramı değerlendirilmiş, akıllı şehirler temasının hızla şehirlerde söz sahibi olmasında, hangi akıllı bileşenlerin önemli sacayakları olduğu tespit edilmiştir. Örnek olarak seçilen Ankara'da teknocoğrafik bir mekân olarak akıllı şehirler geleceğinde, söz konusu dijital hamlelerin doğal ve beşeri yapı üzerine nasıl işlendiği ve ne gibi köklü değişikliklere haiz olduğu incelenmiştir. Ankara'ya hizmet eden çeşitli akıllı uygulamalardan ve entegre hizmetlerden örnekler verilerek sürecin inşa ettiği dijital strüktürün izleri takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı şehirler, akıllı şehir paydaşları, Ankara, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT)

Abstract

Nowadays, cities can unlock increasingly harmful problems only by patronizing continuous digital solutions. Cities with different characteristics in different geographies are undergoing a rapid development process by constantly increasing their potential in information and communication technologies (ICT) and having a tradition of intelligent digital transformation. The concept of smart cities is emerging in front of cities in terms of absorbing damages, making existing resources more efficient, moving people's living spaces to a more comfortable level, producing or transferring sustainable technologies. Thanks to the new generation technologies brought by Industry 4.0, smart cities are in the position of source and expert users of solution applications. In our study, the concept of smart cities was evaluated and it was determined which smart components have important advantages in making the smart cities theme have a say in cities rapidly. In the future of smart cities as a techno geographic space in Ankara, which was chosen as an example, it was examined how these digital moves were processed on a natural and human structure and what fundamental changes it has. Examples of various smart applications and

¹ Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Türkiye. E-posta: hurcan06121@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2286-7812>

³ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye, E-posta: cikiel@sakarya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5138-5308>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Güler, H. & İkiel, C. (2022). Akıllı şehirler kavramı ve Ankara örneğinde yapılan çalışmalar. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 44-58.

integrated services serving Ankara were given and the traces of the digital structure built by the process were followed.

Keywords: *Smart cities, smart city stakeholders, Ankara, information and communication technologies (ICT)*

1. GİRİŞ

Kıyafetleri, evleri, ulaşım faaliyetleri, güvenlikleri, enerji temin hususları, çevre şartları, sağlık ihtiyaçları, ekonomileri ve yönetim unsurları gibi birçok konuda insanlar yaşadıkları ortamları, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kalemıyla şekillendirmektedirler. Nesnelerin interneti (IoT), sensörler, Radyo Frekansı ile Tanımlama (RFID) teknolojisi, büyük veri, coğrafi bilgi sistemleri (CBS), bulut bilişim, artırılmış gerçeklik, yapay zeka ve otonom robotlar gibi yeni nesil teknolojik gelişmeler, yaşanabilirliği yüksek geleceğin yerleşimlerini inşa etmektedir. Şekillenen ortamların başında hiç kuşkusuz insan ve mekân etkileşimlerinin en net biçimde seyredildiği şehirler dikkat çekmektedir. Söz konusu dijital teknolojilere uyum sağlayarak şehirler, nüfus yoğunluğunun ve hızlı şehirleşmenin oluşturması muhtemel problemlerin eritilmesinde yardımcı partner potansiyelini sürekli arttırmaktadır. Özgün akıllı projeler üreten ve yüksek marka değerine sahip dijital yerleşimler halini alan şehirler, sürdürülebilir kaynak yönetimleri ve ihtiyaç temin kataloglarını da benimseyerek akıllı şehirler arasında boy göstermeye başlamaktadır.

Akıllı şehir konsepti; kent yönetiminden ekonomiye, ulaşımdan enerji ve altyapı yönetimine, çevreden atığa ve su yönetimine, güvenlikten sağlığa ve erişilebilirlikten bilgi erişimine kadar birçok farklı konuyu bünyesinde barındırmaktadır (Baraçlı, 2017:46). Akıllı şehirler; sınırlı kaynaklarını daha etkin ve verimli kullanan, akıllı çözümler üretmek için bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan, yapılan yatırımlar sonucu tasarruf elde eden, böylece sağladığı hizmet ve yaşam kalitesini maksimum verimlilik sağlayacak şekilde bütüncül bir mekânsal planlama süreci ile birlikte yeniden yapılandıran, doğada bıraktığı karbon ayak izini azaltan ve tüm bunları yaparken yenilikçilik ve sürdürülebilir gelişime yatırım yapan şehirler olarak tanımlanmaktadır (Ateş ve Erinsel Önder, 2018:42). Akıllı şehirler; akıllı ulaşım, akıllı çevre, akıllı ekonomi, akıllı yönetim, akıllı insan ve akıllı yaşam gibi çeşitli bileşenler bütününden meydana gelen ve Endüstri 4.0 ile ilişkilendirilen bir konsepttir. Endüstri 4.0'ın beraberinde getirdiği siber-fiziksel sistemlerin ve nesnelerin interneti hizmetlerinin şehir fonksiyonlarına işlenmesiyle birlikte erişilen yüksek kalkınmışlık statüsünü ve dijital dönüşüm sürecini ifade etmektedir.

Çalışmada Ankara'ya ait dijital belediyeçilik, sistemler arası entegrasyon hizmetleri ve akıllı şehirler özelinde ön plana çıkan uygulamaların belirtilmesi amaçlanmaktadır. Akıllı mobilitenin şehrin sahip olduğu ulaşım ağında gösterdiği faydalara temas edilecektir. Çevre yönetimi kapsamında akıllı uygulamaların, atıkların ıslahı ve kirliliklerle mücadelede en az baskısı bulunan kalkındırıcı müdahale örneklerine, doğal kaynakların etkili kullanımı sayesinde elde edilecek sürdürülebilir enerji faaliyetlerine değinilecektir. Akıllı olarak nitelendirilmesinde şehirlerin taşıdıkları farklı kabiliyet ve güçlü yönlerine dikkat edilip, daha güvenilir daha sağlıklı ve daha bağlantılı temeller üzerine dijital şehir hayatının nasıl yerleşerek yaşam kalitesini arttırdığı açıklanacaktır.

2. YÖNTEM

Akıllı şehirler çok güncel bir araştırma alanı olup, birçok yeni şehir değişkeninin kapısının dijital tesirlerle açılması imkânını kazandırmaktadır. Akıllı şehir teknolojilerinin gelişimi, tetiklediği yeni nesil uygulamaların potansiyeli, geleneksel şehir düzeninin bir dönüşüm sürecine girmesini ve refah seviyesi yüksek şehirlerin kazanılmasını sağlamaktadır. Şehirler üzerinde etkisini giderek genişletmesi ve şehirlerin ana motiflerinden biri haline dönüşmesi, akıllı şehirler temasının izahının önemini hızla arttırmaktadır. Bu sebeple makalede, akıllı

şehirler kavramının açıklanması, Ankara özelinde ön plana çıkan çeşitli dijital şehir hizmetlerinin ve uygulamaların incelenmesi önem taşımaktadır. Çalışma akıllı şehir yaklaşımının özüne ışık tutulması ve kavramsal derinliğinin idrak edilmesi için temel konsept parçalarını detaylı bir biçimde değerlendirmiştir. Nitel araştırma yöntemi benimsenen bu araştırmada, araştırma konusuna yönelik literatür taramaları gerçekleştirilmiş, çalışma amacına yönelik gerekli birçok veri ve bilgi kaynağı değerlendirilmiştir. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına ait birçok internet sitesinden, akıllı uygulamalardan, popüler kültür dokümanlarından çalışmamızda faydalanılmıştır. Şehrin muhtelif noktalarında arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu araştırmalar neticesinde alınan notlar, elde edilen birincil veriler ve görsel dokümanlar bir ofis çalışması ile makalede paylaşılmıştır. İnceleme sahasının coğrafi özelliklerinin paylaşılmasında Ankara'ya ait oluşturulan harita, ASTER Küresel Sayısal Yükseklik ve CORİNE Arazi Örtüsü veri setleri ile Harita Genel Müdürlüğü'ne ait verilerin, ArcGIS 10.5 yazılımında işlenmesiyle hazırlanmıştır.

2.1. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. “Akıllı Şehirler Kavramı ve Ankara Örneğinde Yapılan Çalışmalar” adlı çalışma ASTER Küresel Sayısal Yükseklik ve CORİNE Arazi Örtüsü veri setleri ile Harita Genel Müdürlüğü'ne ait verilerin, ArcGIS 10.5 yazılımında işlenmesiyle hazırlanmıştır. Dolayısıyla etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

3.1 Akıllı Şehirler ve Akıllı Bileşenler

Akıllı şehirler, insanların bütün üretim ve tüketim faaliyetlerinde bilimsel bir rezervin tüm bilgi haznesini denetimli ve verimli bir şekilde kullanarak, daimî bir kalkınma ve gelişim vizyonuna sahip olmasını, şehirlerde gelecek kaygısının ortadan kaldırılmasını sağlayan bir anlayıştır. Bu anlayış şehirler içerisinde yaşayan insanların daha kaliteli bir yaşam sürdürebilmeleri için akıllı sıfatının içerisine yüklenen en ileri teknolojik ilerlemelerin ve yöntemlerin, şehir yaşamını zenginleştirmesine ve kalkındırmasına işaret etmektedir. 2019-2022 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında akıllı şehir kavramı; paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehir anlamına gelmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019:8). 21. yüzyılda içinde bulunduğumuz bilgi toplumunun sağladığı bilgi ve iletişim teknolojileri ile 1990'lı yıllarda yükselen ekoloji, sürdürülebilirlik, enerji verimliliği gibi endişeleri birleştiren akıllı şehir kavramı giderek daha önem kazanmaktadır (Köseoğlu ve Demirci, 2018:42).

Bilindiği gibi şehir, insanların ikamet ettiği ve faaliyetlerinin toplandığı, yüzyıllardan beri (Roma - Yunan antik çağdan beri) devlet politika, ticaret ve kültürün bir araya gelerek zirveye ulaştığı ve tüm görüntüsü içinde en komplike şekilde oluşmuş bir kültürel landscape'dir. Bu komplike yapı, genetik, fizyonomik, fonksiyonel ve strüktürel coğrafya araştırma şekillerinin birbiriyle ilişki kurma olanaklarını vermektedir (Tolun Denker, 1976:3). Şehir tanımı üzerinde, bilim adamları ve uygulayıcılar arasında bir görüş birliği yoktur. Sosyologlar, coğrafyacılar, şehirciler, iktisatçılar, yöneticiler şehri kendi özel bilgi çerçevesi açısından görmekte ve tanımlamaktadırlar (Karakök, 2019:173). Şehir tanımında bulunan bu esneklik ona nüfuz eden bir anlayış olan akıllı şehirlerde de karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde sıklıkla kullanılan akıllı

terimi bütün bilim dallarının özüne ve ürünlerine işlenmekte ve farklı perspektiflerden incelenmektedir. Bu sebeple çeşitli şehir değişkenleri aracılığıyla apayrı gündemlere yerleştirilen bir terim haline gelmektedir.

Akıllı şehirler anlayışını benimseyen bir şehir, başta bu anlayışı ayakta tutan akıllı bileşenleri kesinlikle tanımalıdır. Akıllı uygulamaların fonksiyonel verimli varlıklarının takipçisi olarak, şehrin dijital kalkınmasında yarattığı ivmeyi tetiklemelidir (Şekil 1).

Şekil 1: Akıllı Şehirler Bileşenleri "Boyd Cohen" Çarkı

Kaynak: (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019:15)'den alınmıştır.

Şehirler doğal şartlarıyla, ihtiyaçlarıyla, alt ve üst yapılarıyla, ekonomileriyle, ürünleriyle, nüfusu ve bu nüfusa ait hizmetleriyle tamamen farklılık göstermektedir. Akıllı şehir bileşenlerinin, farklı ortam özelliklerine sahip şehirlerde uygulanmasından kaynaklanan çok çeşitli formları ile karşılaşılmaktadır. Akıllı şehirler anlayışı örneğin devlet tarafında 17, çeşitli akademik çalışmalarda 8, Avrupa'da orta ölçekli şehir gelişimleri için 6 ve kimi özel kuruluşların oluşturduğu geliştirmelerde 6 veya 4 bileşene sahiptir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019:12). Birçok akıllı bileşen sınıflandırmasına uygun oluşturulan çeşitli özel diyagramlar, tablolar, grafikler ve oluşturulmuş matrisler, yürütülen akıllı uygulamaların şehirde nasıl yoğunlaştıklarını, atılması gereken adımları, ayrıca geliştirilmesi gereken göstergeleri gözler önüne sermektedir. Akıllı bileşenlerin daha açık hale gelmesiyle akıllı şehirler anlayışının hızlı ve verimli bir hakimiyet sürecine girmesi de kolaylaşmaktadır.

3.1.1. Akıllı İnsan

Akıllı insanlar bileşeni kapsamında; insanların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilerek yaratıcılığı ve inovasyonu özendiren kapsayıcı bir toplum oluşturulması amaçlanmaktadır (Elvan, 2017:8). Akıllı insan bileşeni, yaşam boyu öğrenmeye açık, katılımcı ve yaratıcı, girişken bireylerin yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Kendi zihninde sıkışmış bireylerden ziyade küresel algı sahibi eğitim seviyesi yüksek, doğru beceri setine ve yetkinliğine sahip insanların aktif yaygınlığına odaklanmaktadır. Teknoloji kalemını en etkili biçimde kullanabilen daha fazla kaliteli fert ehli bir şehir yaratmayı olası hale getirmeyi hedef görmektedir. Akıllı şehir anlayışına toplumsal olarak sadık kalan bir şehir, değişken inovasyon kalıbına sahip, dijital dünyaya adapte olmuş, sınırlarının farkında sorumlu, yetenekli ve bilgili bireylerin oluşturduğu bir nüfusa sahip olmakta, sosyal bir sermaye oluşturarak beşerî altyapısını hazır hale getirmektedir.

3.1.2. Akıllı Yaşam

Akıllı şehirler, insanlarına yaşam kalitesi sunarken, mükemmel bir teknolojik gelişmeler gürmesi haline dönüşmüş mekânlar olduklarını ispatlamaktadır. İnsanların hayatlarını devam ettirdiği gelişmiş meskûn alanlarında, ekonomisini, turizmini, çevresini, ulaşımını, sağlığını, güvenliğini, kamu hizmetlerini ve faydalandığı diğer tüm alternatif hizmetlerle birlikte tüketimini, bilgi iletişim teknoloji ağının himayesinde şekillendirebilmesine akıllı yaşam denilmektedir. Akıllı yaşam, düzenlenen yeni nesil tasarım ve mimari yapıların ön plana çıktığı, akıllı evlerin ve yeşil binaların şehri oluşturduğu, akıllı doğa ve peyzaj yönetiminin yürütüldüğü, akıllı mobilyaların insanların her köşede hizmetine sunulduğu, akıllı şehir planlamasına sahip şehirlerde, insanların sorumluluğundaki birçok yükün makinelere aktarıldığı, güvenlik, enerji, su, sağlık gibi kıymetli ihtiyaçların kullanımında kolaylaştırıcı çözüm odaklı uygulamalardan faydalanılan, teknolojilerin yaşam kalitesini artırıcı bir şekilde hayata uyum sağladığı bir bileşeni açıklamaktadır. Akıllı şehirler, akıllı yaşam için insanların birbirleriyle bağlantı kurmasını, evlerini ve ofislerini daha kolay dışarıdan yönetebilmesini, çevresiyle daha yakın etkileşime geçmesini sağlamak için nesnelerin interneti teknolojisini kullanmaktadır (Armağan, 2018:394).

3.1.3. Akıllı Çevre

Baskın beşerî tesirlerin doğal çevreyi ve doğal yenilenemez kaynakları sürekli kontrol altında tutup zamanla örseleyerek dejenerasyona uğratması, insanların şehirselle alanlarda doğal çevresel aktörlerin sürdürülebilir yönetimi üzerinde kayda değer koruyucu müdahalelerde bulunmalarını mecburi kılmıştır. Akıllı çevre bileşeni de burada karşımıza çıkmaktadır.

Akıllı çevre, şehirlerin kaliteli ve tasarruflu enerji kullanımını düzenlemektedir. Akıllı çevrelerde, tribünler, akıllı aydınlatmalar, mobilyalar, akıllı binalar, geniş alanlarda paneller vasıtasıyla enerji elde edilmektedir. Enerjinin şehir ihtiyacını karşılayacak şekilde, planlı bir biçimde mikro şebekeler ile kullanılması sağlanarak, devasa enerji akımlarının harcanmasının ve elde edilen ekonominin yitirilmesinin önüne geçilmektedir. Akıllı çevre, atık su kullanımında verimliliğin sağlanmasını amaçlayan, gelecekteki su kıtlığı tehlikesinin önüne geçebilecek arıtma sistemlerinin bulunduğu bir bileşendir. Ayrıca şehrin atık çöp ve diğer dönüşüm unsurlarının sürdürülebilir kullanım potansiyeli de akıllı çevre bileşeni himayesinde gelişmektedir.

İnşa edilen yeşil binalar ve koruma çalışmaları sayesinde, insanların yaşadıkları çevrelerin kalitesi ve doğal cazibesi arttırılmaktadır. Minimize edilen hava kirliliği ve gürültü ile çevre daha uygun hale gelmektedir. Tabii güzellikleri bir sunum potansiyeli kazanmakta, akıllı parkları ve mesire alanları rekreasyon alanı olarak kullanılır.

3.1.4. Akıllı Ekonomi

Akıllı ekonomi bileşeni, şehrin bilgi işlem teknolojilerini kullanarak ekonomik rekabet ve verimliliğini arttırmak, e-ticaret, modern üretim ve tedarik sistemleri, iş süreç yönetimi ve iş ekosistemleri ile Ar-ge laboratuvarları gibi kentin refah seviyesini yükselten uygulamalar oluşturmaktadır (Gönenç Güler, 2019:437). Akıllı ekonomi, şehirlerde dijital ekonomi dinamizmini sağlayarak, yüksek üretkenliği, kaynak tasarrufunu, girişimciliği, kümelenmeleri, inovasyonu, uluslararası piyasalar ile entegrasyonu ve e-ticaret hacminin genişlemesini tetiklemektedir.

Akıllı ekonomi, bilgi işlem sistemleri ve Endüstri 4.0 aracılığıyla çeşitli istihdam alanlarını geliştirerek yeniden şekillendirir. Bu sayede şehirlerde verimsiz iş kolları yerini, akıllı kullanıcılar, akıllı sistemler ve dijital otomasyonun ön plana çıktığı daha verimli istihdam olanaklarına bırakır. Akıllı ekonomi ulusal markalaşma ve patent üretiminde yakalanan pozitif ivmenin de koruyucusudur. Böylece şehirler, sürdürülebilir yeni fikirler üreten ve transfer eden, rekabetçi bir portföye sahip, geliştirdiği markaları yerel ve küresel arenada büyük reklam potansiyeline erişmiş, kaynakları ve tüm erişim aktörlerini daima verimli hale getirip sermaye akışını kendine bağlayan, kalkınmış bir ekonomiye sahip olmaktadır.

3.1.5. Akıllı Ulaşım

Ulaşım faaliyeti, 21. yüzyıl beşerî kalkınma kapsamında insani yaşama tesir eden değişim dönüşüm evresinin en göze batan parçasını temsil etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ulaşım alanında yaygın bir şekilde kullanılması, akıllı şehirlerin akıllı ulaşım sistemlerini karşımıza çıkarmaktadır. Akıllı ulaşım sistemleri genel olarak, insanın üzerindeki düşünme veya karar verme yükünü hafifletmeye yönelik ulaşım çözümleri olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında ilk AUS uygulaması, trafik ışıklarıdır (T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2014:12). Zamanla insanlar hizmetine sunulan, hız tespit kameraları ve gelişmiş radarlar, GPS gibi küresel konumlama sistemleri, otomatik plaka okuma sistemleri, otomatik geçiş sistemleri, dinamik trafik ışıkları, elektrikli otonom araçlar ve araç içi bağlantı teknolojileri gibi gelişmeler, kalkınmış ulaşım altyapısını oluşturmuş, akıllı ulaşım teknolojileri adında farklı bir linguistik yaratılmasını sağlamıştır.

Akıllı ulaşım bileşeni, dijital bir ulaşım ağının kurulmasını hedeflemektedir. Araçlar sensörlerle donatılarak ulaşım dinamizmi sürekli takip edilmektedir. Çeşitli nesnelerin interneti ürünlerini, sinyal alıcı ve verici sistemlerini yoğun olarak kullanmaktadır. Ulaşımında sürdürülebilir akıllı enerji kaynaklarının kullanılmasına özen göstermektedir. Şehir trafiğinin olumsuz etkisini, toplu taşıma araçlarının kullanımını arttırarak ve akıllı otoparkları yaygınlaştırarak gidermektedir. İntermodal taşımacılık, akıllı lojistik ve verimli tedarik sistemlerinin öne çıktığı taşımacılık faaliyetlerine daha kaliteli bir ulaşım süreci hazırlamaktadır.

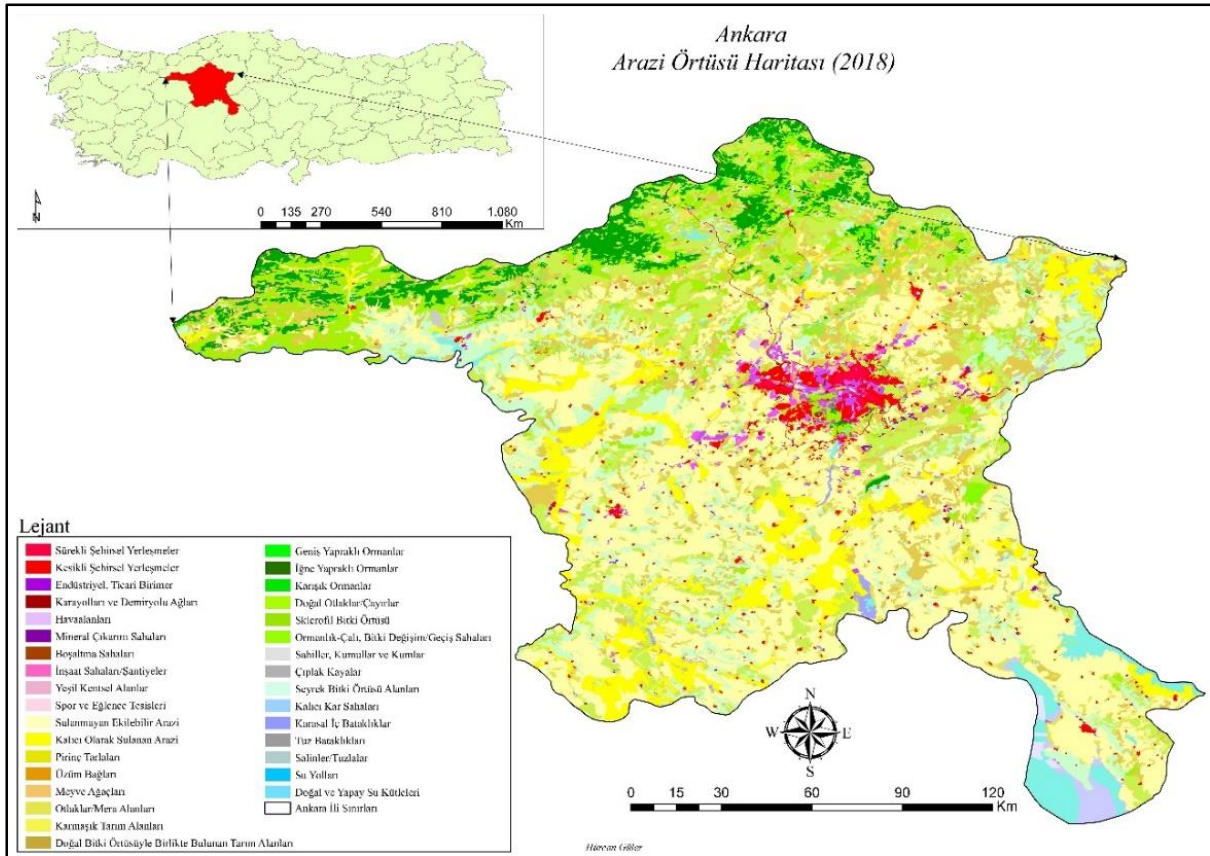
3.1.6. Akıllı Yönetişim

Şehirlerde yaşayan insan sayısının artmasıyla şehir yönetimlerinin görevleri de zorlaşmaktadır. Neyin, ne zaman, nerede, kim tarafından ve nasıl yapılacağıın önceden belirlenmesi hem teknolojik hem de yönetsel açıdan ele alınmalı, sürecin her adımında bilgi iletişim teknolojilerinden (BİT) en rasyonel şekilde yararlanılmalıdır (Sevim, Kırıcıoğlu ve Çuhadar, 2019:111). Akıllı yönetim bileşeni, şehrin klasik kamu yönetimi hizmetlerinin, dijital elektronik bir sanal sistemler bütünü yaratılarak çehresinin bu yöne doğru çevrilmesi anlamına gelmektedir. Tüm şehir çalışmaları fiziksel bir imza kâğıt ilişkisinden terfi ettirilerek, şehre ait verilerin, elektronik bir ortamda yönetilmesi, işlenmesi, korunması ve her an erişilebilir olması desteklenmektedir. Böylece şehir nüfusu oluşturulan e-hizmetler ve e-devlet gibi uygulamalar sayesinde, paydaşı bulunduğu tüm faaliyetleri duru bir biçimde takip edebileceği gözlem kulesine nakledilmiş olup, sistemin tüm kademelerinin işitebileceği gur bir dijital sese sahip

olmaktadır. Şehir hizmetlerinde dijital bir yönetimin varlığı sayesinde, katılımın ve etkileşimin artırılması, bağlantılı bir toplum yaratılması, şehir perspektifinde yürütülecek tüm çalışmaların daha şeffaf bir süreçle sürdürülmesi, belirli saatlerle sınırlandırılmamış günün her anı hizmet sunulması sağlanmaktadır. Bu yaklaşımla aslında yönetim sürecinin gelişmesi ile karşımıza çıkan yönetim kavramının bilgi iletişim teknolojileri ile daha hızlı, etkili ve verimli bir biçimde sürdürülebilir bir kent karar mekanizmasının oluşturulmasında kullanılması kastedilmektedir (Örselli ve Dinçer, 2019:94).

3.2. Ankara'da Yürütülen Akıllı Dijital Çalışmalar

Ankara, Ankara Ovasında kurulan şehir nüvesine bağlı kalarak gelişen bir şehrsel alan ile bu şehrsel alanın etki alanında, uygun konumlarda gelişmiş diğer uydu ilçe merkezlerinin oluşturduğu bir mekandır ve 25 ilçesi bulunmaktadır. Şehrin toplam nüfusu 5.663.322 kişidir (TÜİK, 2020). Arazi yapısı incelendiğinde yerleşme açısından şehrin çekirdek yapısı Ankara'nın tüm sınırlarının kontrolünde olabileceği kıymetli bir konum sahiptir. Ankara Ovasında bu ana şehrsel yapıyı oluşturan şehrsel yerleşmeler, bu yerleşmeleri çepeçevre kuşatan ulaşım ağları, yerleşmelerin arasında sıkışan veya yerleşmelerin dışında yer alan geniş alanlı endüstriyel sahalar da bulunmaktadır (Harita 1).

Harita 1: Ankara İli Arazi Örtüsü Haritası

Yaşanabilir şehirler elde etme adına dünya ülkelerinin akıllı şehirler konseptine yoğunlaşmaları ve yatırım hamlelerini arttırmaları gibi göstergeler Ankara'nın akıllı şehir vizyonuna kayıtsız kalmaması gerektiğine işaret etmektedir. Ankara'nın ulusal açıdan tüm ülkenin hizmetinde başkent pozisyonu, uluslararası arenada dikkat çeken hakim jeopolitik konumu, şehir sınırları içerisinde yüksek bir nüfus potansiyelini barındırması, akıllı şehirler güneşinde mutlaka gölgesinin var olmasını gerektirmektedir. Ankara'nın ilgiyle dünyadaki gelişimleri takip eden, akıllı şehir uygulamalarını gündeminden düşürmeyen ve sürekli dinamik dijital uygulamaları özümseyen bir profile sahip olması şehir geleceği için büyük önem taşımaktadır.

3.2.1. Şehir Yönetiminde Kullanılan Akıllı Şehir Uygulamaları

Ankara uzun süredir çeşitli akıllı uygulamalarla kullanıcılarını şaşırtan, içinde bulunduğumuz BİT çağında akıllı yönetim konusunda ayak seslerini hızla arttıran, şehirle ilgili yürütülecek konuların tamamında, teknolojiyi kolaylaştırıcı bir faktör olarak kullanma azmi içerisinde olan bir şehirdir. Başta Ankara'nın ihtiyacı olan hizmetlerinin sürdürüldüğü belediye binasına dikkat ettiğimizde; 32 bin metrekare açık alan üzerine, zemin kat ve tesisat katıyla birlikte 25 katlı olarak inşa edilmiş modern bir akıllı bina teknolojisine sahiptir. Açık ve kapalı otoparklarıyla oluşabilecek tüm trafik ve yer bulma zahmetini ortadan kaldıran, bir helikopter pistine sahip, depreme karşı dayanıklılığı arttırılmış, teknolojik kapasitesi ve yeni nesil uygunluğuyla ve elektronik aksamıyla birçok sistemin yönetiminin sağlandığı, güvenlik kameralarıyla donatılmış bir yönetim binasıdır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2018:24). Böylesi teknolojik bir eksenden tüm şehir yönetim faaliyetlerinin seyredilmesi ve farklı bileşenlere ait akıllı uygulamaların aktif kullanımının giderek arttığının görülmesi, şehrin akıllı yönetim dairesinden çok fazla uzak kalmadığı gerçeğini bizlere sunmaktadır.

Artan sayılarıyla akıllı bir şehir olma yolunda Ankara'ya ait birçok e-hizmet bulunmaktadır. Bu hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla şehre ve şehir yaşayanlarına sunulması, kullanıcıların daha çabuk bilgilenmesi, ihtiyaçlarının karşılanmasında daha ivedi çözüm yollarının bulunması, içerisinde bulunduğumuz BİT çağında, tüm dijital Ankara'nın karşısında anında dijital karşılık görebildiği kuvvetli bir organizasyon ağının oluşmasına katkılar sağlamaktadır. Örneğin "Mavi Masa" uygulaması bu kapsamda Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin vatandaşlarına sunduğu en dikkat çekici uygulamalardan biridir. Günün her anı iletişim sağlanabilen Mavi Masa 2003 yılında çağdaş belediyecilik anlayışıyla kurulmuş 2009 yılında yeni bir sisteme geçmiş ve bağlantı noktalarını arttırmıştır. Ankara halkına her konuda yol göstermeyi amaç edinen Mavi Masa, kendisine ulaşan tüm sorun, görüş ve talepleri çözülmesi için ilgili birimlere ileten ve takibini yapan koordinasyon merkezidir. Ankaralıları zaman ve mekândan bağımsız olarak telefon, SMS, internet, e-posta, posta, faks ve yüz yüze görüşme yolu ile Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne ulaşma ve bilgi alma olanağı sunmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2020a).

Ankara muhtarları için özel olarak tasarlanan "Muhtar Ankara" uygulaması da mahallelerde karşılaşılan güçlüklerin daha hızlı ortadan kaldırılmasında, kalıcı çözümlerin daha ivedi bir şekilde üretilmesinde, üst yönetime muhtarların problemlerini doğrudan aktarmasında ve sorunun çözümünde yer alan muhatap yetkiliye direkt erişebilme konusunda avantajlar sağlamaktadır. Çözüm merkezlerine, daha hızlı, kaliteli, katılımcı, şeffaf ve gelişimde daha aktif ve basit bir süreç içerisinde muhtarların taşınmasını sağlayacak uygulama, özellikle kırsal bölgelerde bulunan mahallelerin arasına giren mesafenin ortadan kaldırılmasında, oluşabilecek afet nitelikli ani ve kritik durumlarda da tüm yönetim ağının bilgilenmesi gibi konularda da yönetime yardımcı olacak akıllı bir şehir uygulamasıdır.

Günümüzde ilçeler bazında oluşturulan birçok kent bilgi sisteminin (KBS) var olduğu ve belediyelere ait internet siteleri ve akıllı uygulamaları vasıtasıyla paylaşılabildiği söylenebilir. Ankara'ya ait kent bilgi sistemi, Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı web kaynaklarından "Ankara Kent Rehberi" başlığıyla kullanıcılarına sunulmakta ve belediyenin resmi internet sitesinden "Kent Rehberi" kanalıyla insanlara faydalı olma amacı taşımaktadır. Kent bilgisi sistemleri üzerinden, mahalle, cadde ve sokaklara, ilçe bazında detaylı adreslere erişim kolaylaşmakta, ihtiyaçlar kapsamında örneğin ulaşımda duraklar, akaryakıt istasyonları, otoparklar vb. tüm noktaların konumlarının açıldığı linkler kullanıma sunulmaktadır. "Mezarlık Bilgi Sistemi" uygulaması sayesinde ise vatandaşlar, defnedilen insanların mezarlarına ulaşmak için kolaylaştırıcı arama, yol tarifi ve haritada gösterme gibi araçları kullanabilmekte, ulaşmak istedikleri noktaya vakit kaybetmeden erişim fırsatını

yakalamaktadırlar. Bugün Bağlum, Cebeci, Gölbaşı, Karşıyaka, Ortaköy, Sincan olmak üzere toplamda 6 mezarlıkta işlevini sürdüren sistemin, Ankara'nın tüm mezarlıklarına hızla entegrasyonu sağlanarak kullanıcılarına hizmet vermesi uygulamanın dijital hizmet çerçevesini genişletecektir.

Akıllı mobil şehir uygulamaları da şehirlerin gösterdikleri faaliyetlerin, vatandaşlara uygun bir şekilde sunulmasında, kullanımlarını insanların ortamlarında bulunan ihtiyaçlarına ve farklılıklarına göre tasarımlarında, kategorize ve basit dilleriyle kullanıcıların yaşadığı şehirde ortaya koyulan ürünlere daha hızlı adapte olma sürecini yakalamalarında yardımcı olmakta ve ışık tutmaktadır. Ankara'nın yönetim şemsiyesi altında temas ettiği tüm kurum ve kuruluşların yürüttüğü uygulamaları, akıllı uygulamalar vasıtasıyla, akıllı çözümler sloganını kullanarak vatandaşların hizmetine sunduğu program, başkent mobil uygulamasıdır. Uygulama kurumların ve dijital pozitif kalkınmayı beraberinde getiren üretimlerinin, entegre bir biçimde çalıştırıldığı, kullanıcılarına sergilendiği, güncel ve derin kültürel şehir hayatı hakkında bilgi elde edilebilen bir pozisyondadır. EGO, ASKİ vb. kurumların ve Bilgi İşlem Daire Başkanlıkları gibi hizmet noktalarının, kullanıcılarına ulaştıkları, dijital çalışmaları, altyapıları, bilgilendirmeleri, yayınları ve şehre ait diğer katkıları güncel bir biçimde paylaştıkları, akıllı bir şehir uygulamasıdır.

3.2.2. Ulaşımında Kullanılan Akıllı Şehir Uygulamaları

Akıllı ulaşım bilgi sistemleri, trafik kameraları, akıllı toplu taşıma araçları, akıllı duraklar, bisiklet yolları, akıllı kartlar ve ödeme sistemleri vb. birçok akıllı ulaşım uygulamalarıyla Ankara, vatandaşlarına hizmet kalitesi sunmaktadır. Günümüzde Ankara'nın yolcu bilgilendirme kapsamında kullandığı akıllı uygulamalar içerisinde öne çıkan çalışmalara dikkat edildiğinde, mobil kullanımların hizmetine sunulmuş "EGO Cepte" uygulaması ve internet üzerinden sürdürülen "Şehir İçi Ulaşım Bilgi Sistemi" göz önünde olan çalışmalardır. EGO Genel Müdürlüğü yönetiminde işleyişini sürdüren bu uygulamalar, vatandaşların Ankara'da toplu ulaşım hayatına daha da yaklaşmalarına, elde edecekleri verimi katbekat arttırmalarına imkân sağlamaktadır. Kullanıcılar bu sistemde özel olarak bilgilendirilmiş ve numaralandırılmış durakların bilgilerini, web uygulaması ve EGO Cepte mobil uygulamasından bularak işleyip, toplu taşıma araçlarının ilk kalkış ve varış yerlerini, güzergahını, bu güzergah üzerindeki diğer tüm durakların konumlarını ve uygulamaya ait durak kimlik bilgilerini, durak fotoğraflarını, bu duraklardan başka hangi araçların geçtiklerini ve bu araçların ne zaman duraktan geçeceklerinin bilgilerini, dijital bilgi sistemleri sorumluluğunda elde edebilmektedir.

Ankara ulaşım sistemlerinde, akıllı toplu taşıma sistemlerini kullanma ve standart haline dönüştürme çabası içerisinde olan şehirlerden biridir. Bu durumu ispatlayan çalışmalara; şehir içi ulaşım hizmetlerinin karşılandığı EGO otobüs, Metro, Ankaray gibi araçlarda, mevcut yolcu bilgilendirme sistemleriyle donatılmış akıllı ekranların ve kameraların varlığı, şoför bilgilendirme ekranlarıyla sürücü destek sistemlerinin kullanılması, araçların anlık verileri akıllı uygulamalara ve yolcularına iletebilmesi, tüm araçlarında e-ödeme sistemlerini yaygınlaştırma amaçlı çalışmalar yürütülmesi, araçları birer Wi-Fi bağlantı noktasına dönüştürme çalışmalarıyla vatandaşlara internet ihtiyaçlarından taviz vermeyen bir yolculuk sunması ve araçlarında kullandığı fosil enerji kaynaklı yakıtlar yerine elektrik enerjisini ön planda tutan çalışmalar ortaya koyması vb. gelişmeler örnek verilebilir. Ankara'nın ulaşım araçlarında akıllı olarak çalışan faydalı birçok hizmet bulunmaktadır. Bunların başında elbette araçların içerisinde çevrimiçi çalışan GPS sistemlerinin vatandaşlara akıllı uygulamalar vasıtasıyla araç hakkında gönderdiği detaylı bilgiler (araç doluluk oranları, güzergah, konum, araç plakası vb.) gelmektedir. Beraberinde vatandaşlara seyahatleri esnasında farklı hizmetlerde sunulabilmekte, araçların içerisinde, akıllı duraklarda, sesli sistemler ve dijital ekranlar

vasıtasıyla bilgiler iletilmektedir. Bilgilendirme ekranları ve anons uyarılar sayesinde Ankara'nın araçları güvenlik açısından oluşacak birçok problem ihtimalini ortadan kaldırmakta, araçlar ve duraklar şehri tanımayan vatandaşlar adına bir rehber pozisyonuna, fiziksel anlamda engeli bulunan vatandaşlar adına ise büyük bir destekçi pozisyonuna yerleşmektedir. Bilgi kioskuları, ödeme bankoları, araçlara yerleştirilmiş veya uzun sıralar oluşturmuş validatörler ve kullanılan akıllı Ankara Kartlar gibi teknolojik gelişimlerde, toplu taşıma hizmet kalitesini arttıran akıllı ulaşım sistemlerinin bir parçası halindedir.

Ankara şehir kameraları gözetimi altında tüm kamu ve özel alanları anbean takip eden, trafikte araçların, trafik ışıklarının ve kritik kavşakların takibi konusunda, çevreyi koruma ve problemlerin kaynağını ortadan kaldırma adımıyla, insanlara yaşamlarında sosyolojik ve psikolojik güven sağlamaları noktasında, yönetime karar destek ve güncel verilere sahip olmasıyla, ürettiği veriler sayesinde pozitif bir ekonominin önünün açılması ve iktisada zarar veren unsurların ortadan kaldırılmasında, akıllı ulaşım ağını destekleyici araçlar konumundadır. Bulvarlar, ana caddeler, kavşaklar ve bazı ara arterlerde olmak üzere toplam 360 kamera ile şehir trafiği izlenmekte ve trafiği olumsuz etkileyebilecek durumlar tespit edilerek ilgili birimlere aktarılmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2020:20).

Akıllı ulaşım noktasında şehir, klasik taksi yolcularına da daha üstün hizmet sunma amacıyla "Akıllı Taksi" uygulamasını geliştirmiştir. Ankara taksileri bu projeye beraber, panik butonları bulunan, internet bağlantıları sayesinde trafikteki konumlarını paylaşabilen, müşterileriyle akıllı uygulamalar vasıtasıyla iletişim kurabilen, Ankara Kart ve diğer akıllı kartlar ile ücret tahsilatlarını gerçekleştirebilen, ön ve arka kameraları sayesinde tüm yolculuğu dijital olarak takip edebilen, kullanılan çeşitli sensörlerle şehirde hava ve gürültü kirliliklerinin ölçümünü yapabilen, akıllı araçlar halini almış olacaktardır.

Akıllı bir şehir bilmektedir ki bisikletler insanların hayatlarında, en başta ulaşım ihtiyaçlarına, dolaylı olarak doğal çevrelerine hizmet eden kıymetli çalışanlarından biridir. Bu kapsamda bugün Ankara'da elektrikli scooter, elektrikli bisikletler ve şarj istasyonları şehirde çevrelerini giderek genişletme azmi göstermekte, bisikletler içinse kıymetli birçok temel altyapı oluşturulmaktadır. Örneğin EGO Genel Müdürlüğü himayesinde Bisiklet Yolu Projesi başlığı altında 9 etap halinde mavi yol çalışması yürütülmektedir.

3.2.3. Çevre Yönetiminde Kullanılan Akıllı Şehir Uygulamaları

Kaynakları arasında 9 adet içme suyu arıtma tesisi, 103 adet paket içme suyu arıtma tesisi, 18 adet atık su arıtma tesisi ve 8 adet paket atık su arıtma tesisi bulunan Ankara, akıllı su yönetimi ve atık su arıtma açısından ülke çapında yüz ağartıcı çalışmalara sahip bir şehirdir. Örneğin; Ankara Merkezi Atıksu Arıtma Tesisi'nde (Tatlar), yıllık ortalama 250 milyon m³ atık su arıtılarak herhangi bir çevre kirliliğine sebebiyet vermeden, yasal mevzuat çerçevesinde alıcı ortama deşarj edilmektedir. Tesiste oluşan fazla çamur yoğunlaştırıldıktan sonra tesiste yer alan 11.250 m³ kapasiteli 8 adet Anaerobik Çürütücüde çürütülmesi ile biyogaz (CH₄) elde edilmektedir. Elde edilen biyogaz, 2 adet 1,6 MWs kapasiteli, Kojenerasyon Santralinde yakılarak, elektrik enerjisi ve termal enerjiye dönüştürülmektedir. Üretilen elektrik enerjisi ve termal enerji ile Ankara Merkezi Atıksu Arıtma Tesisinin enerji giderlerinin %80-85'i karşılanabilmektedir (ASKİ, 2020:31). Su varlığı yönetimi kapsamında, oluşturduğu tüm kaynakları denetleme, bu kaynakların faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olma, uzaktan komuta edebilme ve anlık müdahale kapasitesine sahip olma noktasında ise Ankara çeşitli dijital kontrol sistemlerini kullanmaktadır. ASKİ, yönetsel denetim ve veri elde etme sistemi (SCADA) sayesinde, pompa istasyonları, su depoları vb. himayesinde bulundurduğu tüm tesisleri ve hizmetleri akıllı ve gelişmiş teknolojilerle takip edebilmektedir. ASKİ'ye ait mobil uygulama ve web sitesi de vatandaşların işlemlerinde çevrimiçi olarak hareket alanlarını geliştiren hizmetleri barındırmaktadır. Şehirde sayıları gün geçtikçe artan Sumatik'ler sayesinde

kullanıcıların, fatura tahsilatı, kartlı sayaç kullanıcılarına su dolumu gibi hizmetleri de aktif olarak karşılanmaktadır. Yine uzaktan okunmalı akıllı su sayaçları sayesinde de aboneler ve kurumlar birçok yeni imkâna kavuşmaktadır. Batıkent'te uygulanmaya başlanan "Akıllı Sayaç Sistemi" ile aboneler, artık anlık su tüketimi, endeks bilgisi, su kaçağı ve sayaç sıcaklığını 7/24 Radyofrekans verici (RF), GSM hattı üzerinden ve çevirimici olarak takip edebileceklerdir (ASKİ, 2020:55).

Etkili ve akıllı atık yönetimi kapsamında "Ankara Katı Atık Projesi" Mamak Çöplüğünde oluşan kötü imajı silmiş ve dünyanın dört bir yanına model olarak gösterilmiş iyi uygulama örneklerinin başında gelir. Projenin en önemli özelliği katı atıkların geri dönüşümü ile birlikte, metan gazından elektrik enerjisi üretimi, bu üretim sırasında oluşan yan ısının seralarda kullanılarak tarımsal üretim yapılması gibi faaliyetlerin entegre bir yaklaşımla gerçekleştirilmesidir (Çukurova Kalkınma Ajansı, 2014:66). Karışık toplanan çöplerin transferi, ıslahı, geri kazanımı ve bertaraf edilmesiyle, entegre bir katı atık yönetim sistemi kurulması amaçlanmıştır. "Entegre Katı Atık Yönetim Sistemi" ile günlük 5500 ton karışık atığın toplanması, transferi ve bertarafı sağlanmaktadır. Bertaraf edilen atıklardan geri kazanılan enerji miktarı ise günlük 1289 MW's'tir. Bu rakam Ankara şehrinin günlük enerji ihtiyacının %5'ine yakındır. Bu uygulama, Türkiye'deki ilk uygulama olup her yıl yurtiçi ve yurtdışı binlerce kişi Mamak ve Sincan ilçelerinde yer alan bu tesisleri ziyaret etmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019:58). Akıllı çevreler elde edilmesinde büyük öneme sahip olan bu tesisler, çevreyi temiz tutmanın, atıkları geri dönüştürerek çevreye verilen zararın yok edilmesiyle birlikte yenilenebilir temiz enerji kaynaklarının potansiyelini arttırmanın, artan gıda arzına verilecek cevapların çeşitlendirilmesiyle, yeni bir zirai üretim alanı oluşturmanın kapılarını Ankara için aralamaktadır.

3.2.4. Güvenli ve Sağlıklı Bir Yaşam Kapsamında Akıllı Şehir Uygulamaları

Ankara itfaiyeleri, kullandığı araçlarını, eğitim faaliyetlerini, yeni rota optimizasyonlarını ve yol aydınlatmalarını, temin ettiği gelişen teknolojik hamlelerle kalkındırmakta, gerçek zamanlı daha kritik faydalar sağlayabilen akıllı gelişmeler sergilemektedir. İtfaiye Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulan "Otomatik Komuta Merkezi Sistemi" aracılığıyla hizmet araçları uydu sistemi ile takip edilebilmekte ve yangınlar karşısında akıllı bir çözüm aracı olarak kullanılmaktadır. Bu sistem aracılığıyla araçların olay yerine intikallerinin kolaylaştırılması ve yangına müdahale süresinin düşürülmesi hedeflenmektedir (Gürsoy, 2019:169). Ankara itfaiye hizmetleri, itfaiye personellerinin eğitimlerinde birtakım simülörlerin kullanıldığı akıllı programlara sahiptir. Örneğin araç simülörleri, itfaiye araçları, şehir cadde ve sokakları hakkında eğitimler içeren çalışmalardır. Yangın simülörleri ise personellerin reflekslerini daha da geliştirerek, yangın anında gösterilmesi gereken tepkilere ve yangının mukavemetine karşı alınacak tedbirlere yönelik eğitim senaryolarını barındırmaktadır.

Şehirlerin her vatandaşın katılımına izin verecek şekilde tasarlanması gerekir. Örneğin tekerlekli sandalye kullananlar gibi motor engelli insanlar şehirle etkileşimde sorun yaşayabilir. Tekerlekli sandalye kullananlar, alışveriş veya kütüphane ziyaretleri gibi günlük faaliyetlerde bağımsızlıklarını sınırlandıran kollarının ötesine yerleştirilmiş eşyalara ulaşamayabilir. Nesnelerin interneti teknolojileri, tüm vatandaşları akıllı şehir bağlamına dahil etmek için birtakım araçlar sağlar (Zulqarnain, Melià-Seguí, Pous ve Peig, 2017:248). Dijital akıllı uygulamalar, artırılmış gerçeklik ve RFID gibi teknolojiler ile üretilen yeni nesil çalışmaların geniş ürün kataloğu, engelli sakinlerin akıllı şehirlerde engellerinin ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Fiziksel, duyuşsal ve zihinsel engelleri dikkate alan ve bu dikkatle akıllı şehir uygulamaları yürütülen şehirlerde, gelecekte ortaya koyulacak olan tüm akıllı şehir çalışmalarında karşılaşılması muhtemel ek engeller ve teknolojik bariyerler, hizmet kalitesiyle silinmiş olunacaktır. Ankara Büyükşehir Belediyesi Görme Engelliler Eğitim ve Teknoloji

Merkezi'nde, vatandaşların Braille (kabartma) alfabesiyle ve sesli olarak oluşturulmuş başvurabilecekleri kütüphaneleri bulunmaktadır. Ayrıca internetten de etkili bir şekilde faydalanmaları için özel durumlarına uygun şekillendirilmiş ve en gelişmiş haliyle kullanabilmeleri için düzenlenmiş, bilgisayar yazılım ve donanım ürünleriyle hizmetler verilmektedir.

Akıllı şehirler ile beraber dijital desteğe kavuşan kadınlarda tüm gayretleriyle aradıkları fırsatlar ve imkânlar konusunda eşitliği yakalayabilmekte, tabii oldukları zorlu koşullar ve yaşam kalitesinde tavizkâr davranma zorunluluklarını ortadan kaldıracılmaktadırlar. Ankara'da şehirde bulunan kadınların hayatlarının merkezine, "Mor Buton" ve "Mor Haritam" projeleri aracılığıyla temas etmek istemektedir. Mor Buton sayesinde Ankaralı kadınlar, maruz kaldıkları problemler karşısında, şehirlerinden emin olmalarını sağlayan garantör kadın dostu çalışmaların yanında, her an onlarla birlikte olan dijital bir başvuru kaynağına kavuşmuşlardır. Mor Buton, kadınlara içinde buldukları problemlerle, erişimleri gereken çareler arasındaki köprüyü tek dokunuşlarıyla kurma imkânını sunmuştur. Kadınlar, Başkent Mobil Akıllı Uygulaması kanalıyla Mor Buton'a erişebilmektedirler. Şikayetleri ve yardım talepleriyle birlikte kadınlar, konum bilgileri ve ihbarlarını temsil eden fotoğrafları da yetkililerle paylaşabilmektedirler. Yardım talebinde bulunan kadınlar, ihbarlarına yönelik başvuru numarasıyla da çözüm sürecinin işleyişini takip edebilmektedirler. Ankara'nın kadınların yaşam kalitesini arttırmaya yönelik geliştirdiği dijital temelli bir diğer kadın dostu çalışması da Mor Haritam uygulamasıdır. Mor Haritam, İsveç tarafından İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) aracılığıyla fonlanan ve BM Kadın Birimi Türkiye tarafından yürütülen "Türkiye'de Siyasi Liderlikte ve Siyasi Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi" kapsamında tasarlanmıştır (Mor Haritam, 2021). Mor Haritam, şehir hayatında perde arkasında kalan ve vatandaşlar için tehdit özelliği taşıyabilecek risklerin, CBS ile oluşturulmuş bir harita üzerine işlenerek, Ankara'ya bu risklerden haberdar olma ve bu risklerden arınma fırsatını tanımaktadır. Kadınlar için daha güvenli bir şehir ortamı oluşturulmasına katkı sağlayan ve Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyan uygulama, kadınlara yönelik sürdürülecek olan hizmetler noktasında önemli bir pusula mahiyeti taşımaktadır.

3.2.5. Bilgiye Erişim Alanında Bilgisayar ve Ücretsiz Wi-Fi İmkanları

İnsanlar dijital ihtiyaçlarının yanında sürekli bağlantıda kalma kaygılarını da artık çeşitlerini hızla arttıran akıllı cep telefonları, tabletler, laptoplar kısaca daha da küçülerek taşınabilen süper bilgisayarlar tarafından karşılayabilmektedirler. Bu yüzden eğitim, sağlık, güvenlik, ekonomi, yönetim vb. tüm sektörlerde gerek özel gerek kamuya ait bilgisayarlar olsun her geçen gün sayılarını arttırarak insanların vazgeçilmez hizmetçileri haline dönüşmektedirler. Mevcut nüfusun gösterdiği artışta, daha fazla insanın bilgisayar kullanımına yönelik talebini arttırmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin şehir aile yaşam merkezleri, kadın lokalleri, çocuk kulüpleri gibi 47 farklı biriminde, vatandaşların hizmetine sunduğu toplam 869 adet bilgisayar bulunmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2020b). Bu bilgisayarların varlığıyla bilgiye erişim kapsamında insanlara yeni bir imkân sofrası kurulmaktadır. Elektronik hizmetlerden tüm paydaşların en iyi şekilde faydalanmaları sağlanmakta, oluşabilecek her türlü fırsat eşitsizliğinin önüne geçilmekte ve kullanıcılarının karşılaşılabileceği gelişmiş teknolojinin yeniliklerinden uzak kalma tehdidi de ortadan kalkmaktadır.

Bireylerin internete olan bağlantı ihtiyaçları artarken, bu artış özellikle şehirlerde onların çevrelerindeki her şeye nüfuz ederek daha da derinleşmektedir. Zira insanoğlunun geleceği akıllı şehirlerde şekillenecek, yeni nesil şehirler daha çok internet üzerinden ve kullanıcı odaklı hizmetlere ağırlık verecektir ve akıllı şehirlere en büyük katkıyı bilgi iletişim teknolojileri ile altyapıları sağlayacaktır (Örselli ve Akbay, 2019:237). Akıllı şehirlerin çok yönlü ve tanım kümeleri arası zorlukları ile baş etmek için, iletişimde, bilginin paylaşılması ve işlenmesinde,

veri transferi ve analizinde ve dağıtık işlemlerde internet önemli bir rol oynar (Boz ve Çay, 2019:2). Bahsedilen bu derinliğin gelecekte bir dezavantaja dönüşmemesi adına Ankara’da sayılarını hızla arttırdığı 928 mahallesine ücretsiz internet kurulumu gerçekleştirmiş ve vatandaşların faydalanmalarını sağlamıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021a). Şehrin bağlantı kapasitesini olumlu etkileyen performansların başında sayılabilecek diğer bir hizmeti sayesinde de çeşitli parklar, meydanlar gibi nüfusun kümelendiği noktalarda Ankaralılar, ücretsiz Wi-Fi internet erişim imkânı bulmaktadır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Şehrin Hizmetine Meydanlarda Sunulan Wi-Fi İmkânı

Etaplar halinde kullanıcılarıyla buluşturulan çalışmanın ilk fazında 35 noktada toplam 2.362.000 m² kapsama alanına, ikinci fazında 30 ayrı noktada 5.265.000 m² kapsama alanına hitap ederek toplamda 65 Wi-Fi noktasıyla 7.627.000 m² alana erişim hizmeti sunulması planlanmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021b). Ankara için bilgiye erişim ve bağlantı seviyesini optimize eden çalışmalarından bir diğeri de akıllı mobilite kapsamında toplu taşıma araçlarında ücretsiz internet imkânının sağlanması için birtakım adımların atılması sayılabilir. Şehrin bağlantı seviyesini arttırmak için geliştirilen bu tür uygulamalar, insanların bulunduğu mekânlarda talep ettikleri bağlantı ihtiyaçlarını karşılayan, insanlardan şehrin ihtiyaçlarına yönelik elde edilecek dönütlerin ve onlar hakkında sahip olunacak veri potansiyelinin artırılmasında gerekli bir temel altyapı pozisyonundadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Şehirleşme oranı dünyada hızla artmaktadır. 2020 yılında %56,2 olarak hesaplanan şehirleşme oranının, 2050 yılına kadar %68,4 seviyelerine yükselmesi tahmin edilmektedir (Birleşmiş Milletler, 2018). Şehirlerin yaşam kalitesi, hızlı nüfus artışının şehirlerde yıpratıcı etkiler üretme gücüyle sarsılmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde şehirlerin hizmet etmesi gereken nüfus hızla yükselmekte, şehirler sürekli daha fazla sosyal, ekonomik, çevresel problemle baş başa kalmaktadır. Şehirler, güvenlik, eğitim, sağlık ve altyapı problemleri endişe verici bir düzeye erişen, kaynak potansiyelleri israf edilen, enerji ihtiyacı sürdürülebilirlikten uzak zararlı kalemlerle karşılanan, yerel ve küresel tahripkâr faaliyetlerin yürütüldüğü, yerleşmeler halini almaktadır. Tüm bu olumsuzlukların karşısında ise ekolojik şehir, sürdürülebilir şehir, bilgi şehri, dijital şehir, kablolu şehir, paylaşım şehir, akıllı şehir gibi şehirleri inceleyen, uygulamalarını şehirlerin menfaatlerine sunan, en yeni teknolojik araçları, yöntemleri ve sistemleri kullanan çeşitli şehir gelişim temaları bulunmaktadır.

Akıllı şehirler kavramının tanımı yapılırken bu tanımın netliği önüne geçen elbette önce şehir tanımının anlam derinliği ve artan katmanlarının boyutuna, daha sonra akıllı ifadesiyle şehirlerin üstüne eklenen yeni değişkenlerin ve bileşenlerin ağırlığına dikkat edilmelidir. Akıllı bileşenler şehirlerin, dijital bir strüktüre hâkim olmasını, tüm şehirler için farklı kategorilerde gerekli olacak yeni nesil teknolojilerin üretildiği kaynak fabrikalar, transfer noktaları ve kullanım merkezleri halini almasını, bu kimlikle şehrin geleceğin şehirleri arasında örnek ve ön planda tutulmasını, yaşam kalitesinin en üst seviyeye eriştiği, akıllı ve bağlantılı yerleşim alanlarına dönüşmesini sağlamaktadır.

Bir şehrin akıllı şehir olarak nitelendirilmesini, sahip olduğu akıllı bileşen uygulamaları sağlamaktadır. Akıllı şehirlere ışık tutan akıllı bileşenler, birçok bilim insanı ve kurum tarafından değerlendirilmekte, pek çok farklı sınıflandırmayla temsil edilmektedir. Zira kendine ait dinamikleri, sosyo ekonomik yapıları, coğrafyaları, ihtiyaçları ve farklı özellikleri sebebiyle, dijitalliğin üzerine serildiği her şehirde akıllı bileşenlerin gösterdiği değer derecesi farklıdır.

Nüfusun ve hizmetlerin kesiştiği, idari, sosyal, ekonomik ve kültürel bir merkez olarak Ankara, yerel, ulusal ve uluslararası bir etkiye sahip küresel şehirler arasındadır. Şehrin yönetimi, ulaşımın gelişmesi, çevre dostu yaklaşım, güvenli ve sağlıklı yaşam alanları elde edilmesi gibi konularda Ankara, dijital çağın getirdiği gelişimlere uyabilen, BİT yeniliklerine sahip akıllı uygulamaları benimseyen bir şehirdir. Geleceğin şehirleri arasında bir maraton olarak görebileceğimiz akıllı şehirler sürecine daha fazla önem vererek ilgi duyması halinde Ankara, marka değerine sahip olabilecek çeşitli plan ve projelere imza atan, şehir fonksiyonları hızla bağlantılı hale gelen, şehirlerin kalkınmasına pozitif tesiri olacak birçok akıllı uygulamanın ve akıllı araçların kaynağı pozisyonunda, dijital bir temel altyapının geliştirildiği, gözde bir teknocoğrafik şehir alanını yaşayanlarının hizmetine sunan bir şehir olacaktır.

Etik Beyanı: Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Ayrıca çalışma ASTER Küresel Sayısal Yükseklik ve CORİNE Arazi Örtüsü veri setleri ile Harita Genel Müdürlüğü'ne ait verilerin, ArcGIS 10.5 yazılımında işlenmesiyle hazırlanmıştır. Dolayısıyla etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ateş, M. & Erinsel Önder, D. (2019). Akıllı şehir kavramı ve dönüşen anlamı bağlamında eleştiriler. *Megaron Dergisi*, 14(1), 41-50.
- Baraçlı, H. (2017). İstanbul büyükşehir belediyesinin akıllı şehir İstanbul projesi kapsamında yürüttüğü çalışma ve uygulamalar. *İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Dergisi*, 77, 44-50.
- Boz, Y. & Çay, T. (2019, Ekim). *Şehri akıllı yapan özellikler ve dünyada öne çıkan akıllı şehirler*. TMMOB 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Ankara.
- Elvan, L. (2017). Akıllı şehirler: Lüks değil ihtiyaç. *İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Dergisi*, 77, 6-9.
- Gönenç Güler, E. (2019). Dijital dönüşüm ekseninde turizm uygulamaları. İçinde M. Babacan (Ed.), *Dijital Dönüşüm Ekseninde İşletme Uygulamaları* (ss. 425-448). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gürsoy, O. (2019). *Akıllı şehirler yaklaşımı ve Türkiye'deki büyükşehirler için uygulama imkânları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Karakök, T. (2019, Şubat). *Medeniyetin merkezi şehir: Anadolu Selçuklu'da şehir üzerine tespitler*, 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi. Yalova.
- Köseoğlu, O. & Demirci, Y. (2018). Akıllı şehirler ve yerel sorunların çözümünde yenilikçi kullanımı. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 40-57.
- Örselli, E. & Akbay, C. (2019). Teknoloji ve kent yaşamında dönüşüm akıllı kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 228-241.
- Örselli, E. & Dinçer, S. (2019). Akıllı kentleri anlamak: Konya ve Barcelona üzerinden bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 90-110.
- Sevim, M.A., Kırıcıoğlu, İ. & Çuhadar, E. (2019). Yerel Yönetimlerde akıllı şehir vizyonu şehir yönetim araçları ve trendleri. *Strategic Public Management Journal*, 9, 109-126.
- Tolun Denker, B. (1976). *Şehir içi arazi kullanılışı*. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. No:83, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Zulqarnain, R., Melià-Seguí, J., Pous, R. & Peig, E. (2017). Using augmented reality and internet of things to improve accessibility of people with motor disabilities in the context of smart cities. *Future Generation Computer Systems*, 76, 248-261.

İnternet Kaynakları

- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2018). *İdari faaliyet raporu 2018*. Erişim adresi: https://www.ankara.bel.tr/files/8915/8159/7388/2018_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 06/10/2020).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2020a). *Mavi Masa Alo 153*. Erişim adresi: <https://mavimasa.ankara.bel.tr/> (Erişim tarihi: 16/10/2020).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2020b). *Ankara Büyükşehir Belediyesi ücretsiz bilgisayar kullanım atölyesi listesi*. Erişim adresi: <https://www.ankara.bel.tr/duyurular/ankara-buyuksehir-belediyesi-ucretsiz-bilgisayar-kullanim-at?web=1> (Erişim tarihi: 20/12/2021).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2021a). *İnternet hizmeti sunulan mahalleler*. Erişim adresi: <https://koylereinternet.ankara.bel.tr/> (Erişim tarihi: 01/03/2021).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2021b). *Devreye alınacak Wi-Fi Noktaları*. Erişim adresi: <https://wifi.ankara.bel.tr/> (Erişim tarihi: 05/03/2021).
- Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü ASKİ. (2020). *2020 performans programı*. Erişim adresi: <http://www.aski.gov.tr/Yukle/Dosya/faaliyetperformans/Performans2020.pdf> (Erişim tarihi: 27/12/2020).
- Birleşmiş Milletler. (2018). *Dünya kentleşme beklentileri*. Erişim adresi: <https://population.un.org/wup/> (Erişim tarihi: 23/12/2021).
- Mor Haritam. (2021). Mor Haritam projesi. Erişim adresi: <http://morharitam.ankara.bel.tr/> (Erişim tarihi: 21/02/2021).
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Akıllı şehirler beyaz bülteni*. Erişim adresi: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/akillisehirler/> (Erişim tarihi: 18/05/2020).
- T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2014). *Ulusal akıllı ulaşım sistemleri strateji belgesi*. Erişim adresi: <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/akilli-ulasim-sistemler-aus/aus.pdf> (Erişim tarihi: 24/07/2020).
- Türkiye Belediyeler Birliği TBB. (2020). *Akıllı şehirler ve Belediyeler*. Erişim adresi: https://www.tbb.gov.tr/online/dergiler/2020_ocak/index.html (Erişim tarihi: 24/12/2020).
- Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK. (2020). Nüfus ve demografi istatistikleri. Erişim adresi: <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim tarihi: 29/12/2021).

Araştırma Makalesi / Research Article

Ortaokul Öğrencilerinin Yardımseverlik Değerinin İncelenmesi

Investigation of Benevolence Value of Secondary School Students

Ali GÖKALP ¹

Geliş/Received: 08.03.2022

Kabul/Accepted: 12.04.2022

Öz

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Tarama desenin kullanıldığı bu araştırmaya, 2021 -2022 eğitim – öğretim yılı Uşak ilinde öğrenimlerine devam eden, basit seçkisiz örnekleme yoluyla seçilmiş 1000 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Araştırma verileri, İnel ve Gökalp (2021) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik geliştirilen, geçerli ve güvenilirliği hesaplanmış “Yardımseverlik Ölçeği” ile toplanmıştır. Verilerinin analizinde Jamovi 1.2 istatistikî paket programından yararlanılmıştır. Araştırma verileri betimsel istatistikler, bağımsız gruplar için t-Testi ve tek yönlü varyans analizi ile çözümlenmiştir. Gruplararası tespit edilen anlamlı farklılıkların hangi gruplar lehine olduğunu bilmesi için Tukey çoklu karşılaştırma testine başvurulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Değişkenlerden anne-baba eğitim, anne çalışma, baba meslek, ailedeki kişi sayısı, aile gelir durumu ve günlük TV izleme süresi durumlarına göre öğrencilerin yardımseverlik puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak kız öğrencilerin erkeklere, çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin geniş ailedekilere, günde üç saatin altında internet kullananların üç saat ve üzeri kullananlara göre daha yardımsever oldukları ve öğrencilerin bir yıl içerisinde okuduğu kitap sayısı arttıkça yardımseverlik puanlarının da yükseldiği araştırmanın diğer sonuçları arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Yardımseverlik değeri, ortaokul öğrencileri, tarama.

Abstract

In this study, it was aimed to examine the benevolence value of secondary school students in terms of different variables. The survey design was used in the study. 1000 secondary school students continuing their education in Uşak in the 2021-2022 academic year participated in this study. These students were selected through simple random sampling. The data of the research were collected by the “Benevolence Scale” developed by İnel and Gökalp (2021) for secondary school students, the validity and reliability of which were calculated. The data were analyzed in the Jamovi 1.2 statistical package program. The research data were analyzed by descriptive statistics, t-test for independent groups and one-way analysis of variance. Tukey's multiple comparison test was used to know which groups favored the significant differences between the groups. It was found that the benevolence values of the secondary school students participating in the study were high. It was found that the benevolence scores of the students did not differ significantly according to the parents' education, mother's work, father's occupation, number of people in the family, family income status and daily TV watching time. However, it was concluded that female students were more helpful to males, students living in nuclear families were more helpful than extended families, and those who used the internet for less than three hours a day were more helpful than those who used the internet for three hours or more. It is among the other results of the research that the benevolence scores of the students increase as the number of books they read in a year increases.

Keywords: Benevolence value, secondary school students, survey.

¹ Dr., Sosyal Bilgiler Eğitimi, Banaz, Uşak. E-posta: gokalpali_1984@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3301-8392>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Gökalp, A. (2022). Ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 59-73.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilim ve teknoloji alanında kaydedilen hızlı gelişmeler, toplumları oluşturan bireylerin yaşam tarzlarını, düşüncelerini, birbirleriyle olan ilişkilerini ve değer algılarını değiştirebilmektedir. Yaşanan gelişmeler toplumların ve bireylerin sahip olduğu değerleri zaman ve koşullara göre etkileyebilmektedir. Çünkü değerler, doğrudan bireyin müdahil olduğu ve onun ahlaki ve mantıksal muhakemesine göre şekil alan, yaptığı hareket ve fiiller ile tezahür eden sonucun niteliğidir (Ekşi ve Katılmış, 2020, s.18). Bu bağlamda, değerlerin zaman içerisinde önemini yitirebildiği veya farklı bir anlama gelebildiği söylenebilir. Ancak koşullar değişse dahi tüm insanlığın her dönem ihtiyaç duyduğu ve bir bakıma insanı diğer canlılardan ayıran; yardımseverlik, merhamet, sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerler köklü değişikliklere uğramaksızın varlığını sürdürmektedir. İnsanlığın yapıtaşlarından biri olarak sayılabilecek bu değerlerin gelecek nesillere daha güçlü bir şekilde aktarılması önem arz etmektedir. Bunun en önemli araçlarından biri de formal eğitimidir (Kılcan, 2013; Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010).

Eğitim programları bireylerin üretken ve etkin bir vatandaş olarak yetişmeleri amacıyla oluşturulur. Bu beceriler doğrultusunda eğitim verilirken sadece donanımlı olması yönünde değil aynı zamanda toplumun değerlerini içselleştirmesi ve hayatında uygulaması beklenir. Bu beklentiler aynı zamanda sosyal bilgiler dersi programlarının da temel hedeflerindedir. Buradan hareketle denilebilir ki değerler sosyal bilgiler eğitiminin mihenk taşlarından biridir. Öte yandan Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında toplumun ihtiyacı olan, kültürlü, bilinçli ve toplumun değerlerine sahip bireyler yetiştirmek ön plana çıkmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1983, s. 5101). Sosyal bilgiler de bahsi geçen amaca hizmet eden bir ders olmakla kalmayıp ortaokul kademesinde yer alan diğer disiplinlere göre değer öğretiminin daha da ön plana çıktığı bir derstir (Keskin ve Keskin, 2019). Mevcut sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğretilmesi gereken 18 değer yer almakta olup bunlardan biri de yardımseverliktir (MEB, 2018).

Yardımseverlik, “hayatta bazı değerlerin paylaştıkça artacağına inan erdemli insanların sergileyebileceği tutum ve davranışlar, kişinin sahip olduğu olanakları başkalarının iyiliği için kullanmasıdır” (Aktepe, 2010, s. 45). Yardıma gereksinimi olanlara yardımcı olmak veya aracı kurumlar vasıtası ile bunu gerçekleştirmek ya da gönüllü olarak çalışmaktır (Kolukısa, Oruç, Akbaba ve Dündar, 2008). Bu noktada toplumsal bir değer olan yardımseverliğin iyiliğe hizmet eden değer, tutum ve davranışların bir bütünü olduğundan söz edilebilir (Schugurensky, 2006). Toplumun varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan dayanışma, bireyler arasında yardımseverlik değerinin davranışa dönüştürülmesi ile sağlanabilir. Bu değerinin davranış düzeyinde kazandırılması, diğer birçok değerde olduğu gibi okul ortamında verilen, sistematik bir eğitim ile mümkündür. Değer eğitimi etkili bir şekilde uygulayarak davranış düzeyinde öğrencilere kazandırılmasına yardımcı olacak unsur da öğretmendir (Aktepe ve Yalçınkaya, 2016; Tokdemir, 2007).

Bu sebeple yardımseverlik değeri, eğitim araştırmacılarının incelediği konu alanlarından biri olmuştur. Araştırmacılar; yaratıcı drama, örnek olay ve işbirlikçi gibi çeşitli öğrenme yöntemler kullanarak öğrencilerin yardımseverlik değerinin üzerindeki etkisi görmeye çalışmış ve olumlu sonuçlar almışlardır (Akgül, 2020; Aktepe, 2014; Çirak, 2021; Yılmaz, 2019). Yardımseverlik değerinin farklı şekillerde konu alan çalışmalara da rastlanılmıştır. Örneğin, Sönmez ve Akıncan (2013) tarafından gerçekleştirilen ve ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerlerinin metaforik algılarının belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada, öğrencilerin konu ile alakalı gelişim düzeylerine uygun metaforlar ürettikleri ve yardımseverlik değerini önemsedikleri tespit edilmiştir. Çelik (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, kızların erkeklere ve az kardeşe sahip olanların çok kardeşe sahip olanlara göre daha yardımsever tutum sergilediği, ebeveynlerin eğitim seviyesi

artıkça doğru orantılı olarak yardımseverlik tutumlarında da pozitif bir artış görülmüştür. Bununla birlikte üniversite ve lise öğrencilerinin değer yönelimleri ve algılarının farklı değişkenler açısından ele alınan çalışmalar içerisinde (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Kaya, İkiz ve Asıcı, 2017; Mehmedoğlu, 2006; Yalmancı, 2009) yardımseverlik değerine de yer verilmiştir. Yardımseverlik değeri bu çalışmalarla da sınırlı kalmamıştır. Öğretmen eksenli ve ortaokul öğrencilerine yoğunlaşan, bu konu hakkında başka çalışmalara da rastlanılmıştır (Balcı, 2008; Bektaş ve Karadağ, 2013; Karatekin, Ekşi, Işılak, Otrar, Koç-Yıldırım ve Durmuş 2012; Tahiroğlu, 2013). İnsani ve sosyal bir değer olması bakımından oldukça kritik bir önem arz eden yardımseverlik değerinin ailesel, kişisel ve çevresel faktörlerin yer aldığı farklı değişkenler açısından incelenmesi önem arz etmiş ve araştırmanın amacı olarak belirlenmiştir. Bu amaç dâhilinde aşağıda verilen on (10) alt probleme yanıt aranmıştır. Böylece bu araştırma ile çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin, alt problemler kapsamında verilen faktörler tarafından farklılaşp farklılaşmadığının bilinmesi, yardımseverlik değerinin öğretiminde hem öğretmenlere hem de bu değer üzerinde farklı faktörlerin etkisini ve ilişkisini test etmek isteyen araştırmacılara kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür.

1. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara göre yardımseverlik değeri ne düzeydedir?
2. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
3. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne ve baba eğitim durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
4. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
5. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin baba meslek durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
6. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin aile yapısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
7. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin ailedeki kişi sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
8. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
9. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin günlük internet kullanma ve TV izleme durumlarına göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?
10. Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin okudukları kitap sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, tarama desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Nicel araştırmalar altında yer alan tarama çalışmalarında, bir grubun belirli özelliklerini saptamak için verilerin toplanması amaçlanır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021 – 2022 eğitim – öğretim yılı Uşak ilinde öğrenimlerine devam eden, evrende yer alan bireyin örnekleme seçilme olasılığının eşit olduğu basit seçkisiz örnekleme yöntemi (Büyüköztürk vd., 2017) ile belirlenmiş 1000 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Çalışma grubunun demografik bilgilerine ilişkin veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler (N = 1000)

Değişken	Kategori	f	%	Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	1.Kız	542	54.2	Aile yapısı	1.Çekirdek	824	82.4
	2.Erkek	458	45.8		2.Geniş	176	17.6
Anne eğitim durumu	1.İlkokul	398	39.8	Aile gelir durumu	1.0-4300tl	381	38.1
	2.Ortaokul	263	26.3		2.4301-9000tl	424	42.4
	3.Lise	237	23.7		3.9001-14000tl	103	10.3
	4.Üniversite	102	10.2		4.14001tl ve üzeri	92	9.2
Baba eğitim durumu	1.İlkokul	276	27.6	Günlük internet kullanma süresi	1.Hiç	123	12.3
	2.Ortaokul	261	26.1		2.1saat	260	26.0
	3.Lise	316	31.6		3.2saat	243	24.3
	4.Üniversite	147	14.7		4.3 saat ve üzeri	374	37.4
Baba meslek	1.İşçi	353	35.3	Günlük TV izleme süresi	1.Hiç	373	37.3
	2.Esnaf	360	36.0		2.1saat	307	30.7
	3.Memur	220	22.0		3.2saat	190	19.0
	4.Çiftçi	67	6.7		4.3 saat ve üzeri	130	13.0
Ailedeki kişi sayısı	1.Üç	115	11.5	Kitap okuma sayısı	1.Haftada 1 kitap	411	41.1
	2.Dört	480	48.0		2.Ayda 1 kitap	389	38.9
	3.Beş	274	27.4		3.3 ayda 1 kitap	104	10.4
	4.Altı ve üzeri	131	13.1		4.Senede 2 kitap	96	9.6
Anne çalışma durumu	1.Ev hanımı	690	69.0				
	2.Çalışan	310	31.0				

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırma verileri, İnel ve Gökalp (2021) tarafından geliştirilen “Yardımseverlik Ölçeği” ve Tablo 1’de verilen, öğrencilerin demografik özelliklerinin yer aldığı “Kişisel Bilgi Formu” ile toplanmıştır. Kullanılan ölçeğin orijinal halinde hesaplanan model uyum indeksleri değerleri ($\chi^2/df= 1.41$, $p<.05$; RMSEA=.03; SRMR=.03; CFI=.99; TLI=1.00) ile Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83 olarak raporlanmıştır. Bu çalışmada ise model uyum indeks değerleri ($\chi^2/df= 3.92$, $p<.05$; RMSEA=.05; SRMR=.02; CFI=.98; TLI=.97) ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı da .82 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerlerin ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu gösterir (Kline, 2011; George ve Mallery, 2010). Buradan hareketle, araştırma verilerinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıyla toplandığı söylenebilir.

Ayrıca ölçek tek faktörlü yedi (7) maddeden oluşup ölçekte olumsuz bir maddeye yer verilmemiştir. Ölçekteki maddeler “Bana hiç uygun değil=1, Bana biraz uygun=2, Bana oldukça uygun=3, Bana tamamen uygun=4” olmak üzere 4’lü likert tipinde puanlanmış; ölçekten alınabilecek en düşük puan ortalaması bir (1), en yüksek ise dört (4) olarak belirtilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde parametrik testler kullanılmış ve bu doğrultuda normallik varsayımı yerine getirilmiştir. Bunun için Tabachnick ve Fidell (2012) tarafından bakılması önerilen ve -1.5 ila +1.5 arasında olması istenen, verilerin çarpıklık ve basık değerleri

hesaplanmıştır. Hesaplanan değerlerin bu ölçüt değer aralıklarında olduğu görülmüştür (çarpıklık = -.70; basıklık = -.42).

Verilerin normal dağıldığına karar verildikten sonra tanımlayıcı istatistiklerden betimsel; fark testlerinden bağımsız gruplar için t-Testi ve tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Gruplararası tespit edilen farklılığın bilinmesi adına ise Tukey çoklu karşılaştırma testinden yararlanılmıştır. Ayrıca yapılan analizlerde, anlamlılık derecesi $p < .05$ referans alınmış ve Jamovi 1.2 istatistiki paket programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, sırasıyla her bir alt problem altında tablolar halinde sunulup yorumlanmıştır.

2.4. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma için Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 13.01.2022 tarih ve 01 sayılı toplantısında 2022-07 numaralı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara göre yardımseverlik değeri ne düzeydedir? yanıt bulmak için betimsel istatistik yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinin Yardımseverlik Düzeyleri

Ölçek	N	\bar{X}	Ss	Minimum	Maksimum
Yardımseverlik	1000	3.33	.59	1.57	4.00

Tablo 2’ye göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 1.57 ile 4.00 arasında değişmekte; ortalama puanları ise 3.33’tür. Bu puanın yorumlanabilmesi adına (Puan aralığı = en yüksek değer / 3) formülü kullanılarak 1.33 puan aralığı hesaplanmış; öğrencilerin yardımseverlik ortalama puanları 1.33 ve altında olan düşük, 1.34 ile 2.67 arası orta ve 2.68 ile 4.00 yüksek olarak belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin sorumluluk ortalama puanları yüksek aralıktadır ($\bar{X} = 3.33 > \bar{X} = 2.68$). Bu bulgu, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin yardımseverlik değerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için bağımsız gruplar için t-Testi analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Yardımseverlik	Kız	542	3.44	.53	998	6.33	.001
	Erkek	458	3.21	.63			

Tablo 3’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanlar anlamı şekilde farklılık göstermektedir ($t_{(998)} = 6.33$,

$p < .05$). Farklılığın ise kız öğrenciler lehine olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 3.44 > \bar{X} = 3.21$). Bu bulgu, kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre daha yardımsever olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne ve baba eğitim durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans (One-way ANOVA) analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Eğitim Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Anne eğitim	Gruplararası	1.500	3	.500	1.43	.23	-
	Gruplarıçi	347.475	996	.349			
	Toplam	348.975	999				
Baba eğitim	Gruplararası	.579	3	.193	.552	.65	-
	Gruplarıçi	348.396	996	.350			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 4’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin anne eğitim durumuna ($F_{(3-999)} = 1.43$; $p > .05$) ve baba eğitim durumlarına göre ($F_{(3-999)} = .552$; $p > .05$) yardımseverlik puanları farklılık göstermemektedir. Bu bulgu, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin anne-baba eğitim durumlarına göre yardımseverlik puanlarının benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için bağımsız gruplar için t-Testi analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerin Anne Çalışma Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Yardımseverlik	Ev hanımı	690	3.35	.58	998	1.57	.12
	Çalışan	310	3.28	.61			

Tablo 5’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin anne çalışma durumu değişkeni açısından yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($t_{(998)} = 1.57$, $p > .05$). Bu bulgu, çalışmaya katılan ortaokul öğrencileri annelerinin ev hanımı ya da çalışan olması yardımseverlik puanlarını anlamlı olarak farklılaştıran bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin baba meslek durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Baba Meslek Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Baba meslek	Gruplararası	1.472	3	.491	1.41	.24	-
	Gruplariçi	347.504	996	.349			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 6'ya göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin baba meslek durumuna göre yardımseverlik puanları anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($F_{(3-999)} = 1.41$; $p > .05$). Bu bulgu, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin baba meslek durumlarına göre yardımseverlik puanlarının benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemine “Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin aile yapısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için bağımsız gruplar için t-Testi analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerin Aile Yapısı Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Yardımseverlik	Çekirdek	824	3.36	.58	998	3.37	.001
	Geniş	176	3.19	.64			

Tablo 7’ye göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin aile yapısı değişkeni açısından yardımseverlik ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı şekilde farklılık göstermektedir ($t_{(998)} = 3.37$, $p < .05$). Farklılığın ise çekirdek ailede yaşayanlar lehine olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 3.36 > \bar{X} = 3.19$). Bu bulgu, çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin geniş ailede yaşayanlara göre daha yardımsever olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın yedinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin ailedeki kişi sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Ailedeki Kişi Sayısı Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Ailedeki kişi sayısı	Gruplararası	2.693	3	.898	2.58	.052	-
	Gruplariçi	346.283	996	.348			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 8’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin ailedeki kişi sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($F_{(3-999)} = 2.58$; $p > .05$). Bu bulgu, ailede yaşayan kişi sayısı değişkeninin çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştıran bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın sekizinci alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Aile gelir durumu	Gruplararası	1.278	3	.426	1.22	.30	-
	Gruplarıçi	347.697	996	.349			
	Toplam	348.975	999				

Tablo 9’a göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine göre yardımseverlik puanları anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir ($F_{(3-999)}= 1.22$; $p>.05$). Bu bulgu, aile gelir durumu değişkeninin çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştıran bir faktör olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın dokuzuncu alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin günlük internet kullanma ve TV izleme durumlarına göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans (One-way ANOVA) analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Günlük İnternet Kullanma ve TV İzleme Durumuna Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark; Tukey
İnternet kullanma	Gruplararası	6.143	3	2.05	5.95	.001	2>4*, 3>4*
	Gruplarıçi	342.832	996	.344			
	Toplam	348.975	999				
TV izleme	Gruplararası	1.245	3	.415	1.19	.31	-
	Gruplarıçi	347.730	996	.349			
	Toplam	348.975	999				

Not: * = $p < .05$

Tablo 10’a göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin günlük internet kullanma durumları yardımseverlik puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F_{(3-999)}= 5.95$; $p<.05$). Ancak günlük TV izleme durumlarına göre anlamlı bir farklılık yoktur ($F_{(3-999)}= 1.19$; $p>.05$). Bu bulgu, günlük TV izleme süresi değişkenine göre çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarının benzer olduğu; günlük internet kullanım süresi değişkenine göre ise farklılaştığı şeklinde yorumlanabilir. Günlük internet kullanım durumuna göre farklılığın görülmesi adına önce Tablo 11’de verilen betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 11. Günlük İnternet Kullanma Durumuna Yönelik Betimsel İstatistikler

Ölçek	Günlük internet kullanma	N	\bar{X}	Ss
Yardımseverlik	1.Hiç	373	3,32	.59
	2.Bir saat	307	3,33	.62

3.İki saat	190	3,38	.54
4.Üç saat ve üzeri	130	3,26	.59

Tablo 11'e göre, hiç internet kullanmayanlar ile iki saat arası internet kullananların yardımseverlik ortalama puanları 3.32 ile 3.38 arasında değişmektedir. Üç saat ve üzeri günlük internet kullananların ortalama yardımseverlik puanları 3.26'dır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun bilinmesi adına Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre, öğrencilerin ortalama yardımseverlik puanlarının bir saat internet kullananlar ile üç saat ve üzeri kullananlar arasında, bir saat kullananlar lehine ($\bar{X}= 3.33 > \bar{X}= 3.26$) ve iki saat kullananlar ile üç saat ve üzeri kullananlar arasında, iki saat kullananlar lehine olduğu tespit edilmiştir ($\bar{X}= 3.38 > \bar{X}= 3.26$). Bu bulgu, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin internet kullanım süresinin yardımseverlik puanlarını anlamlı şekilde farklılaştıran bir faktör olarak yorumlanabilir.

3.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın onuncu alt problemine “Çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerin okudukları kitap sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları farklılık göstermekte midir?” yanıt bulmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Önce Tablo 12’de okunan kitap sayısı durumuna ilişkin betimsel istatistikler verilmiş ardından Tablo 13’te tek yönlü varyans analizinden elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 12. Okunan Kitap Sayısı Durumuna Yönelik Betimsel İstatistikler

Ölçek	Okunan kitap sayısı	N	\bar{X}	Ss
Yardımseverlik	1.Haftada 1 kitap	411	3.42	.56
	2.Ayda 1 kitap	389	3.33	.58
	3.Üç ayda 1 kitap	104	3.21	.59
	4.Senede 2 kitap	96	3.05	.68

Tablo 12 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin bir yıl içerisinde okudukları kitap sayısı azaldıkça yardımseverlik puanlarının düştüğü görülmektedir.

Tablo 13. Çalışma Grubunda Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Okudukları Kitap Sayısına Göre Yardımseverlik Puanlarının Karşılaştırılması İçin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark; Tukey
Okunan kitap sayısı	Gruplararası	11.884	3	3.961	11.70	.000	1>3*, 1>4*, 2>4*
	Gruplarıçi	337.091	996	.338			
	Toplam	348.975	999				

Not: * = p < .05

Tablo 13’e göre, çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerin okunan kitap sayısı değişkenine göre yardımseverlik puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($F_{(3-999)}= 11.70$; $p<.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun bilinmesi adına çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Buna göre, farklılığın haftada 1 kitap okuyanlar ile üç ayda 1 kitap ve senede 2 kitap okuyanlar arasında, haftada bir kitap okuyanlar lehine ($\bar{X}= 3.42 > \bar{X}= 3.21$ ve $\bar{X}= 3.05$) ve ayda bir kitap okuyanlar ile senede 2 kitap okuyanlar arasında, ayda 1 kitap okuyanlar lehine olduğu tespit edilmiştir ($\bar{X}= 3.33 > \bar{X}= 3.05$). Bu bulgu, okunan kitap sayısının çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştıran bir faktör olarak yorumlanabilir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin belirlenen değişkenler açısından farklılaşma durumları mercek altına alınmıştır. Önce öğrencilerin ölçekten aldığı ortalama puanlara göre yardımseverlik düzeyleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin ölçekten aldıkları ortalama puanların ($\bar{X} = 3.33$), yüksek olarak belirlenen ölçüt değeri aralığında (2.68 ile 4.00) olduğu tespit edilmiş ve buradan hareketle çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanında çalışmaya katılan hem kız hem de erkek öğrencilerin yardımseverlik ortalama puanlarının bu ölçüt değeri aralığında olduğu ancak kız öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($\bar{X} = 3.44 > \bar{X} = 3.21$). Cinsiyet değişkenine göre üniversite ve lise öğrencilerinin yardımseverlik puanlarının incelendiği araştırmalarda (Dilmaç vd., 2008; Dilmaç vd., 2009; Kaya vd., 2017; Mehmedoğlu, 2006; Sarıcı-Bulut, 2012; Yalmanlı, 2009) kızlar/kadınlar lehine anlamlı farkın olduğu raporlanmıştır. Çalışma grubunu ilkököl ve ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu çalışmalarda da (Çelik, 2014; Çirak, 2021; Keskin, 2008; Türk ve Nalçacı, 2011) kızlar lehine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca toplumun cinsiyet rolleri açısından kadından beklenen değeri eğilimlerden birinin de yardımseverlik olduğuna değinilmiştir (Sarıcı-Bulut, 2012). Bu açıklama ile birlikte ilgili literatürde rastlanan araştırmaların bulguları bir potada değerlendirilecek olursa; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yardımsever olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Öğrencilerin aile özellikleri ile ilişkili olan anne-baba eğitim düzeyi, anne çalışma ve baba meslek durumu, ailedeki kişi sayısı ve aile gelir durumu değişkenlerin yardımseverlik puanları anlamlı olarak farklılaştırmamıştır. Ancak aile yapısı değişkenine göre çekirdek ailede yaşayanlar lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Literatürde kısmen de olsa bu değişkenler açısından, öğrencilerin yardımseverlik puanlarını farklılaştırma durumlarını inceleyen çalışmaların olduğu görülmüştür. Örneğin, Türk ve Nalçacı (2011), öğrencilerin yardımseverlik puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı bir fark olmadığını ama babası üniversite mezunu olanların ilkököl mezunu olanlara, yine annesi üniversite mezunu olanların okuryazar olmayan, ilkököl ve ortaokul mezunlarına göre daha yardımsever olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde anne-baba eğitim durumu değişkenine göre anne-babası lisansüstü eğitimine sahip olanların okuryazar olmayan ve ilkököl mezunu olanlara göre daha yardımsever olduğuna değinen çalışmalar görülmüştür (Keskin 2008; Sarıcı-Bulut, 2012). Ayrıca Keskin (2008) çalışmasında, babaları memur olanların işçi ve esnaf olanlara, anneleri memur olanların ise ev hanımı ve işçi olanlara göre daha yardımsever olduğunu; Sarıcı-Bulut (2012) çalışmasında ise aile ekonomik gelirinin yardımsever değerini farklılaştıran bir değişken olmadığını rapor etmiştir.

Başka bir araştırmada Çelik (2014), kardeş sayısı değişkenine göre uygulamış olduğu yedi faktörlü yapıdaki yardımseverlik ölçeğinin sosyal sorumluluk, cömertlik ve işbirliği alt boyutlarında farklılaştığı; bu farkın az sayıda kardeşe sahip olanlar lehine olduğunu ifade etmiştir (1-3 ile 4-6 kardeş sayısı). Anne eğitim durumuna göre ölçeğin fedakârlık, sosyal sorumluluk, paylaşma ve cömertlik alt boyutlarına göre farklılaştığı; anne eğitim düzeyi arttıkça bu alt boyutlar açısından öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına yönelik görüşlerinin de arttığını beyan etmiştir. Baba eğitim durumu değişkenine göre de görece benzer bulgulara rastlanılmıştır. Ayrıca çalışma bulguları arasında, her ne kadar baba meslek durumuna göre ölçeğin sadece merhamet boyutunda babası esnaf ve serbest meslek olanların işçi olanlara göre farklılaştığı görülse de genel çerçevede anne-baba meslek durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Anne-baba eğitim durumu değişkenine göre ilgili literatürde rastlanan çalışmaların bulgularıyla bu çalışmadakilerin örtüşmediği söylenebilir. Anne-baba meslek durumu, aile gelir durumu, ailedeki kişi sayısı ve aile yapısı değişkenlerine göre ise yeterli sayıda araştırma olmaması sebebiyle ortak bir yargıya varmak güçtür. Fakat bu araştırmada ele alınan ailesel kaynaklı değişkenlerin çalışma grubunda yer alan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerini genel itibariyle anlamlı bir şekilde farklılaştıran faktörler olmadığını söylemek mümkündür.

Teknolojik gelişmelerin hız kesmediği bu çağda Türkiye'deki haneler, evden internete kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilir duruma gelmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021). Televizyon ile birlikte en çok başvurulan iletişim araçlarından biri olan interneti hiç internet kullanmayanların sayısı 123 iken TV izlemeyenlerin sayısı 373'tür (Tablo 1'de sunulmuştur). Bu çalışma açısından bakıldığında, internetin TV'nin yerini almaya başladığı söylenebilir. Bu gelişmeler ile birlikte dirik yapıda olan Türkiye'deki öğretim programları da, öğrencilerin dijital yetkinliğe sahip bireylerin yetişmesi amacıyla kendini yenilemiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında da görüldüğü gibi medya ve dijital okuryazarlık kazandırılması gereken beceriler arasında yer almıştır (MEB, 2018). Açıklamalar doğrultusunda, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin yardımseverlik puanlarının günlük TV izleme ve internet kullanma süresi durumları açısından incelenmiştir. TV izleme durumlarına göre anlamlı bir fark olmasa da internet kullanma durumlarına göre yardımseverlik puanlarının farklılaştığı, bu farkın ise günde bir saat ve iki saat kullananlar ile günde üç saat ve üzerinde arasında olup üç saat ve üzerine kullananlar aleyhine olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle, günde iki saat ve altında kullanan öğrencilerin üç saat ve üzerinde kullananlara göre yardımseverlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de bu yönde bir çalışmaya rastlanmasa da yardımseverlik ile ilişkili ve bu değeri pozitif yönde etkilediği tespit edilen sosyal bir beceri olan empatinin (Duru, 2002; Erken, 2009; Gökalp, 2021; Gökalp ve İnel, 2021), internet kullanma süresi değişkenine göre farklılaştığını rapor eden çalışmalar görülmüştür (Çelik, 2014; Chopik, O'Brien ve Konrath, 2017; Gökalp ve İnel, 2022). Bu çalışmalarda, günlük internet kullanma süresi arttıkça empati puanlarının düştüğü ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojilerin nasıl kullanılması konusunda bilinçlendirme görevinden yetkili kurum görevini üstlenen Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, bu çalışmaya grubunda yer alan bireylerin günlük bilgisayar başında geçirecek süreye ilişkin bilgilendirme yapmıştır. Bu sürenin iki ya da üç saati geçmemesi gerektiğini belirtmiştir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK], 2019). Bu çalışmada da günde üç saat ve üzeri internet kullananların yardımseverlik değerinin iki saat ve altında kullananlara göre düşük olarak kaydedilmiştir. Bu noktadan hareketle, ortaokul öğrencilerinin tavsiye edilen internet kullanma süresini aşması durumunda, yardımsever davranışlar gösterme eğilimlerinin azalacağı öngörülebilir. Diğer taraftan, araştırmada ele alınan bir değişken olan okunan kitap sayısı değişkeni, öğrencilerin yardımseverlik puanları anlamlı olarak farklılaştırmıştır. Yıl içerisinde fazla kitap okuyan öğrencilerin az okuyanlara göre yardımseverlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuklara yönelik hazırlanan kitaplar içerisinde saygı, sabır, dostluk ve yardımseverlik gibi pek çok değer yer aldığı rapor edilmektedir (Aktan, 2014; Aktan ve Kılıç, 2015; Pilav ve Oran, 2020). Ayrıca öğrencilerin kitap okuma tutumları arttıkça kitap okumanın değerleri etkilediğine yönelik görüşlerinin de arttığını gösteren çalışma da vardır (Koç, 2020). Bu noktada okunan kitap sayısı, öğrencilerin yardımseverlik değerini farklılaştıran bir faktör olarak ele alınabilir. Ancak bu çalışma, farklılığa ilişkin bulgular içermekte olup söz konusu faktörlerin öğrencilerin yardımseverlik değeri üzerinde etkisi ya da ilişkisi olduğunu söylemek güçtür.

Nihayetinde günlük TV izleme süresi dışında kişisel ya da çevresel olarak nitelendirilmiş günlük internet kullanma süresi ve okunan kitap sayısı değişkeninin öğrencilerin yardımseverlik değerini farklılaştıran değişkenler olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan tespitler ve elde edilen sonuçlar kapsamında aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

1. Veli-okul işbirliği kurularak öğrencilerin günlük internet kullanma sürelerine ilişkin seminerler verilebilir.
2. Tavsiye edilen internet kullanım süreleri dışında, hem veliler hem de öğretmenler öğrencileri kitap okumaya sevk edebilir.
3. Araştırmacılar günlük internet kullanma ve okunan kitap sayısı değişkenlerinin öğrencilerin yardımseverlik değeri üzerinde etkisini ya da ilişkisini amaçlayan çalışmalar (yordayıcı ya da korelasyon desenli) planlayabilir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Makalede kullanılan veriler için, Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 13.01.2022 tarih, 01 sayılı toplantısı ve 2022-07 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgül, G. (2020). *Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde işbirlikli öğrenme yönteminin öğrencilerin yardımseverlik değerine ilişkin tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Aktan, O. (2014). 100 temel eserlerde yer alan değerlerle din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programındaki değerlerin uyumu. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1[Özel]), 64-76.
- Aktan, O. & Kılıç, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerleri 100 temel eserde bulunan değerlerin destekleme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(30), 7-68.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Social Science Studies*, 2(3), 17-49.
- Aktepe, V. & Yalçınkaya, E. (2016). Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 113-131. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59426/853564> adresten 01.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde değer eğitiminin etkililiği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bektaş, M. & Karadağ, B. (2013). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi. *Turkish Studies*, 8(8), 271-286. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5105>
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2019). *İnternet kullanımında çocuk ve aile ilişkisi*. <https://internet.btk.gov.tr/internet-kullaniminda-cocuk-ve-aile-iliskisi> adresten 01.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Chopik, W. J., O'Brien, E. & Konrath, S. H. (2017). Differences in empathic concern and perspective taking across 63 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48, 23-38. <https://doi.org/10.1177/0022022116673910>
- Çelik, M. E. (2014). *Ergenlerde internet sosyal iletişim ağlarının kullanımı, empati ve iletişim becerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Erzurum ili örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çirak, Z. (2021). *Örnek olay yönteminin 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik değerine yönelik tutumları üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29184/312501> adresten 07.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Dilmaç, B., Deniz, M. & Deniz, M. E. (2009). Üniversite öğrencilerinin özanlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29182/312485> adresten 08.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Duru, E. (2002). *Öğretmen adaylarında kişi-durum yaklaşımı bağlamında yardım etme davranışı, empati ve düşünme stilleri ilişkisi ve bu değişkenlerin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2020). Kavramsal çerçeve: Temel kavramlar. İçinde H. Ekşi & A. Katılmış (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 1-26). Ankara: Nobel Akademik.
- Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (10th ed.). Pearson.
- Gökalp, A. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin empati becerileri ile sahip oldukları kök değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bir yapısal eşitlik modellemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Gökalp, A. & İnel, Y. (2021). The mediating role of responsibility and friendship between empathy skill and benevolence. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 15(2), 202-212. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v15i2.20168>
- Gökalp, A. & İnel, Y. (2022). An analysis of secondary school students' empathy skills in terms of student- and school-related variables. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 17(1), 40-57. <https://doi.org/10.29329/epasr.2022.248.3>
- İnel, Y. & Gökalp, A. (2021). Yardımseverlik ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. İçinde Ö.K. Tüfekçi (Ed.). *13th International Conference of Strategic Research on Scientific Studies and Education (13th ICoSRsSE) Proceedings*, 26-29 May 2021 Antalya/Turkey (Webinar), (pp. 479-489).
- Karatekin, N., Ekşi, H., Işlak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P. & Durmuş, A. (2012). *Perese değerler eğitimi öğretmen kitabı: Yardımseverlik*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Kaya, Z., İkiz, F. E. & Asıcı, E. (2017). Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 662-674. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.783>
- Keskin, Y. & Keskin, S. C. (2019). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları bağlamında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim ve mevcut durum*. Gece Akademi.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. The Guilford Press.
- Koç, A. (2020). Öğrencilerin kitap okuma tutumları ile kitap okumanın DKAP öğretim programındaki değerlere etkisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 15, 275-319. <https://doi.org/10.18498/amailad.781299>
- Kolukısa, E. A., Oruç, Ş., Akbaba, B. & Dündar, H. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretmen Kılavuzu Kitabı*. Gizem Yayıncılık.
- MEB (1983). *Milli Eğitim Temel Kanunu: Genel amaçlar*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mehmedoğlu, A. U. (2006). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (M. Ü. İlahiyat Fakültesi örneği). *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2006/1), 133-167.
- Pilav, S. & Orhan, M. (2020). 6 – 12 yaş grubu TÜBİTAK çocuk kitaplarının değerler eğitimi yönünden incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 434-453. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.759891>
- Sarıcı-Bulut, S. (2012). Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(3), 216-238. <https://doi.org/10.7884/teke.73>
- Schugurensky, D. (2006). *Citizenship and citizenship education: Canada in an international context*. Thompson Educational Publishing.
- Sönmez, Ö. F. & Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin “yardımseverlik” değeri ile ilgili metafor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 105-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbad/issue/29701/319582> adresten 02.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2012). *Using multivariate statistics* (6th Edition). Pearson.
- Tahiroğlu, M. (2013). İlkokul sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin geliştirilmesine yönelik performans görevi uygulaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1843-1862.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. & Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Türk, N. & Nalçacı, A. (2011). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan Örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 39-56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/6008/80101> adresten 28.02.2022 tarihinde alınmıştır.

- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437) adresten 04.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, B. (2019). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin yaratıcı drama yöntemiyle kazandırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29183/312498> adresten 28.02.2022 tarihinde alınmıştır.